

EU:n perintöasetuksen säätämistausta ja säännökset: esimerkkinä vieraan lain soveltamisesta Puola

Eveliina Alén, 503836

OTM-tutkielma

Turun yliopisto

Oikeustieteellinen tiedekunta

Perhe- ja jäämistöoikeus

Toukokuu 2017

TIIVISTELMÄ

TURUN YLIOPISTO

Oikeustieteellinen tiedekunta

ALÉN, EVELIINA: EU:n perintöasetuksen säätämistäusta ja säännökset: esimerkkinä vieraan lain soveltamisesta Puola

OTM-tutkielma, sivumäärä: 77 + XIII

Perhe- ja jäämistöoikeus

Toukokuu 2017

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Tarkastelen tutkielmassani 17.8.2015 lähtien sovellettavaksi tullutta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 650/2012 toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta (*perintöasetus*). Tutkimuskysymykseni koskevat asetuksen säätämistäustaa ja säännöksiä. Lisäksi tarkastelen asetuksen vaikutuksia Suomen kansainvälis-yksityisoikeudelliseen perintöoikeuteen. Tutkielmaan sisältyy Puolan perintöoikeutta koskeva oikeusvertailu, jolla havainnollistan, mitä tietoa lainsoveltaja voi joutua hankkimaan vieraasta oikeusjärjestyksestä perintöasetusta soveltaessaan.

Pääasiallisena liittymäperusteena asetuksessa sovelletaan asuinpaikkaperiaatetta sekä toimivaltaan että lainvalintaan. Asetus perustuu päätösten vastavuoroiseen tunnustamiseen ja se sisältää säännökset tuomioiden ja päätösten täytäntöönpanosta sekä asiakirjojen hyväksymisestä. Asetuksen myötä käyttöön tulee uusi oikeudellinen instrumentti, perintötodistus, jonka tehtävänä on helpottaa sekä perillisten että jäämistöhoitajien toimivaltuuksien ja aseman todistamista toisissa jäsenvaltioissa. Asetusta sovelletaan ensisijaisesti perintökaareen nähden, ja se vaikuttaa kaventavasti pohjoismaisen perintösopimuksen soveltamiseen. Asetuksessa ei tehdä eroa perintöstatuutin ja jäämistön hallintostatuutin välillä, jolloin Suomessa tehtävään pesänselvitykseen voidaan joutua soveltamaan vieraan valtion lakia.

Tutkielma on pääasiallisesti oikeusdogmaattinen. Puolan perintöoikeutta koskeva osiossa olen käyttänyt oikeusvertailevaa metodologiaa. Koska asetusta on uusi, ei kotimaista kirjallista materiaalia ole saatavilla muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Samoin oikeuskäytäntöä ei asetuksesta vielä ole. Näin ollen lähteeni koostuvat suurimmaksi osaksi virallislähteistä, artikkeleista sekä elektronisista lähteistä.

Asiasanat: perintöasetus, kansainvälinen yksityisoikeus, kansainvälinen perintöoikeus, Puola

SISÄLLYSLUETTELO

Sisällys

TIIVISTELMÄ	I
SISÄLLYSLUETTELO	II
LÄHDELUETTELO.....	IV
LYHENTEET	XIII
I JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman lähtökohta ja kysymyksenasettelu	1
1.2 Rakenne, rajaukset ja lähdemateriaali.....	3
1.3 Tutkimusmenetelmät	5
II KANSAINVÄLINEN YKSITYIS- JA PERINTÖOIKEUS	7
2.1 Kansainvälinen yksityisoikeus	7
2.1.1 Kansainvälinen yksityisoikeus oikeudenalana.....	7
2.1.2 Liittymä ja luonnehdinta	9
2.1.3 Lex fori, lex causae ja renvoi	10
2.1.4 Tahdonautonomia ja oikeuspaikkasopimus	13
2.2 Kansainvälinen perintöoikeus	14
2.2.1 Perintöstatuutti: asuinpaikka- ja kansalaisuusperiaate	14
2.2.2 Unitarismi ja skissio.....	15
2.2.3 Kansainvälisen perintöoikeuden oikeuslähteet	16
2.2.3.1 Perintökaaren toissijaisuus	16
2.2.3.2 Pohjoismaisen perintösopimuksen suppea soveltamisala	18
2.2.3.3 Haagin yleissopimuksen ensisijaisuus	20
2.2.3.4 Venäjän ja Puolan kanssa solmitut oikeusapusopimukset	23
III ASETUKSEN OIKEUSPERUSTA JA SÄÄTÄMINEN	24
3.1 Euroopan unionin oikeus	24
3.2 Sisämarkkinoiden edellyttämä yksityisoikeudellinen yhteistyö	26
3.3 SEUT:n artikla 81	28
3.4 EU:n säädökset perhe- ja perintöoikeuden alalla ennen asetusta.....	30
3.5 Asetuksen valmistelu	31
IV PERINTÖASETUKSEN SISÄLTÖ.....	35
4.1 Luku I Soveltamisala ja määritelmät	35
4.2 Luku II Toimivalta.....	40
4.3 Luku III Sovellettava laki	44
4.3.1 Asuinpaikkaperiaate, läheisin liittymä ja lakiviittaus	44

4.3.2 Kuolemanvaraismääräyksiin sovellettava laki	49
4.3.3 Pesänselvitykseen sovellettava laki	51
4.4 Luku IV Päätösten tunnustaminen, täytäntöönpanokelpoisuus ja täytäntöönpano	54
4.5 Luku V Viralliset asiakirjat ja tuomioistuimessa tehdyt sovinnot	56
4.6 Luku VI eurooppalainen perintötodistus.....	57
4.7 Luku VII Yleiset säännökset ja loppusäännökset	61
V PUOLAN PERINTÖOIKEUS	62
5.1 Puolan oikeusjärjestyksestä	62
5.2 Puolan perintöoikeus.....	63
5.2.1 Yleistä	63
5.2.2 Lakimääräinen perimys.....	64
5.2.3 Testamentti.....	66
5.2.3.1 Testament zwykły ja testament szczególny	66
5.2.3.2 Zachowek	67
5.2.4 Menettely perintöasiassa	68
5.2.4.1 Toimivaltaiset viranomaiset	68
5.2.4.2 Esimerkkitapaus Puolan oikeuden soveltamisesta perintöasetuksen nojalla	70
5.3 Yhteenveto	72
VI PÄÄTELMÄT	74

LÄHDELUETTELO

Artikkelit

Aalto, Pekka: Yksityisoikeuden alan yhteistyö EU:ssa. Tilanne Tampereen Eurooppa-neuvoston jälkeen. *Lakimies* 3/2000, s. 315–335.

Esko, Timo: Kansainvälisen perhe- ja jäämistöoikeuden viimeaikaisesta kehityksestä. *Defensor Legis* 82/2001, s. 661–673.

Heikinsalmi, Minna: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa. *Defensor Legis* 6/2012, s. 827–844.

Jänterä-Jareborg, Maarit: EU:s internationella familje- och successionsrätt – mot harmonisering eller fragmentarisering? *Europarättslig Tidskrift* 4/2010, s. 673–689.

Koulu, Risto: Lainvalinta oikeudenkäynnin ongelmana, osat I ja II. *Defensor Legis* 2/2002, s. 211–231 ja 3/2002, s. 375–393.

Leinonen, Antti: Ajankohtaista Eurooppaoikeutta – Aktueellt inom Europarätten. Vauhdikkaasti uudelle vuosituuhannelle – EU:n yksityisoikeudellisen yhteistyön viimeaikaisesta kehityksestä. *Defensor Legis* 4/2005, s. 917–926.

Leinonen, Antti: Alueellisesta yhteistyöstä maailmanlaajuiseen ja takaisin – lakiyhteistyöstä kansainvälisen yksityisoikeuden alalla. *Defensor Legis* 4/2001, s. 645–660.

Liukkunen, Ulla: Oikeuden yhdentäminen ja kansallinen diversiteetti – näkökulma eurooppalaiseen kansainväliseen yksityisoikeuteen ja oikeusvertailuun. *Lakimies* 5/2010, s. 739–755.

Liukkunen, Ulla: Kansainvälinen yksityisoikeus ja Euroopan integraatio. *Lakimies* 3/2006 s. 339–362.

Mikkola, Tuulikki: Komparativa perspektiv på harmoniseringen av äktenskaps- och kvarlåtenskapsrätten i EU. Juridiska Föreningen i Finland 3/2008, s. 260–290.

Mikkola, Tuulikki: Rajat ylittävän perimyksen haasteista: esimerkkinä Englannin jäämistöoikeus. Lakimies 3–4/2016, s. 404–427.

Mikkola, Tuulikki: Vierasta oikeutta koskevasta selvityskynnyksestä oikeudenkäynnissä. Lakimies 6/2012 s. 875–890.

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis: Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsinki 2011.

Bogdan, Michael: Concise Introduction to EU Private International Law. Toinen painos. Groningen 2012.

Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. Helsinki 2013.

Husa, Jaakko: Oikeusvertailu: teoria ja metodologia. Lakimiesliiton kustannus. Viro 2013.

Hyvärinen, Anna: Suomen mahdollisuudet vaikuttaa Euroopan unionin lainsäädäntömenettelyyn. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Julkisoikeuden sarja A 40. Turku 2015.

Klami, Hannu Tapani – Kuisma, Eira: Suomen kansainvälinen yksityisoikeus. Kolmas, uudistettu painos. Helsinki 2000.

Koulu, Risto: Kansainvälinen prosessioikeus pääpiirteittäin. Vantaa 2003.

Mikkola, Tuulikki: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus. Helsinki 2009.

Mikkola, Tuulikki: Oikeudellisen tiedon yhtenevyys ja sen esteet. Jäämistöoikeudellisen informaation vertailtavuus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:o 223. Helsinki 1999.

Mattila, Heikki E.S: Vertaileva oikeuslingvistiikka. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 2002.

Rozwadowski, Władysław: System Prawa prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna. Instytut Nauk Prawnych PAN 2008. Toim. *Radwański, Zbigniew*.

Siltala, Raimo: Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Vammala 2003.

Stec, Magdalena: Spadek, testament, zachowek. STO. Bielsko-Biała 2008.

Stone, Peter: EU Private International Law. Kolmas painos. Cheltenham: Edward Elgar Pub. Ltd., 2014. Sarja: Elgar European law series.

Weatherill, Stephen: Cases & Materials on EU Law. Oxford University Press 2014. Yhdestoista painos.

Muut julkaisut

Hertel, Christian: Perintöasioihin EU:ssa sovellettavan lainsäädännön määräytyminen: kohti eurooppalaista perintötodistusta? Julkaistu teoksessa Foorumi oikeudellisesta yhteistyöstä yksityisoikeudellisissa asioissa: keskustelu kansallisten parlamenttien kanssa. Perheoikeus ja perintöoikeus. Tausta-asiakirja. 2.12.2008 istunto IV.

Virallislähteet

Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten ja virallisten asiakirjojen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta. KOM(2009) 154 lopullinen. Bryssel 14.10.2009.

Ehdotus neuvoston asetukseksi tuomioistuimen toimivallasta, sovellettavasta laista sekä päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta aviovarallisuussuhteita koskevissa asioissa. KOM(2011) 126 lopullinen. Bryssel 16.3.2011.

Euroopan komission lehdistötiedote IP/09/1508. Komissio yksinkertaistaisi kansainvälisten perintöasioiden ratkaisemista ja parantaisi niitä koskevien sääntöjen ennakoitavuutta. Bryssel 14.10.2009.

Euroopan komission lehdistötiedote IP/09/894. Komissio on määritellyt vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen tavoitteet seuraaviksi viideksi vuodeksi. Bryssel 10. kesäkuuta 2009.

Euroopan komission lehdistötiedote IP/11/1551. Komissio haluaa ratkaista ulkomaanperintöjen vero-ongelmat. Bryssel 15.12.2011.

Euroopan komission lehdistötiedote IP/12/209. Komission suunnitelma EU-maiden välisten perintöasioiden helpottamiseksi eteni Euroopan parlamentissa. Bryssel 1.3.2013.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 650/2012, annettu 4.7.2012, toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta. Euroopan unionin virallinen lehti L201. 27.7.2012.

Euroopan parlamentin mietintö suosituksista komissiolle perintö- ja testamenttioikeudesta. A6-0359/2006 lopullinen. 16.10.2006.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vihreä kirja — Perintö- ja testamenttioikeus”. KOM (2005) 65 lopullinen. Euroopan unionin virallinen lehti C 28. 3.2.2006.

Eurooppa-neuvosto Tukholman ohjelma – avoin ja turvallinen Eurooppa kansalaisia ja heidän suojeluaan varten. Euroopan unionin virallinen lehti C 115. 4.5.2010.

Haagin ohjelma: vapauden, turvallisuuden ja oikeuden lujittaminen Euroopan unionissa. Euroopan unionin virallinen lehti C 53. 3.3.2005.

Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta. HE 44/2001 vp. Helsinki 27.4.2001.

Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. HE 46/2014. Helsinki 24.4.2014.

Hallituksen esitys eduskunnalle pohjoismaisen perintösopimuksen muuttamisesta tehdyn sopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta, perintöasioista annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta ja perintökaaren 26 luvun 20 §:n muuttamisesta. HE 361/2014. Helsinki 5.2.2015.

Internationella rättsförhållanden rörande arv, Betänkande av utredningen om arvsfrågor i internationella situationer, SOU 2014:25. Tukholma. 25.4.2014.

Komission suositus, annettu 15.12.2011, perintöjen kaksinkertaisen verotuksen huojentamisesta KOM(2011) 8819 lopullinen. Euroopan unionin virallinen lehti L 336. 20.12.2011.

Lakivaliokunnan lausunto 1/2010 vp. Valtioneuvoston kirjelmä ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi (kansainväliset perintöasiat). Helsinki 23.2.2010.

Lakivaliokunnan lausunto 20/2011 vp. Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi (kansainväliset perintöasiat). Helsinki 18.11.2011.

Lakivaliokunnan lausunto 22/2005 vp. Valtioneuvoston selvitys vihreästä kirjasta Perintö- ja testamenttioikeus. Helsinki 11.11.2005.

Lakivaliokunnan lausunto 25/2013 vp. Valtioneuvoston kirjelmä ehdotuksista neuvoston asetukseksi aviovarallisuussuhteista ja asetukseksi rekisteröityjen parisuhteiden varallisuussuhteista. Helsinki 11.12.2013.

Lakivaliokunnan lausunto 4/2012 vp. Valtioneuvoston kirjelmä ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi (kansainväliset perintöasiat). Helsinki 16.3.2012.

Lissabonin sopimuksen liite N:o 2: Pöytäkirja toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaatteiden soveltamisesta. Euroopan unionin virallinen lehti C 306. 17.12.2007.

Neuvoston ja komission toimintasuunnitelma parhaista tavoista panna täytäntöön Amsterdamin sopimuksen määräykset vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvan alueen toteuttamisesta. Euroopan unionin virallinen lehti C 19. 23.1.1999.

Neuvoston päätös luvan antamisesta tiiviimpään yhteistyöhön tuomioistuimen toimivaltaa, sovellettavaa lakia sekä päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevissa asioissa, jotka liittyvät kansainvälisten parien varallisuussuhteisiin ja kattavat sekä aviovarallisuussuhteet että rekisteröityjen parisuhteiden varallisuus oikeudelliset vaikutukset. KOM(2016) 108 lopullinen. Bryssel 2.3.2016.

Oikeusministeriö: U-jatkokirje. U 84/2009 vp. Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten ja virallisten asiakirjojen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta. 1.3.2012.

Suomen Asianajajaliitto: Lausunto HE:ksi EU:n perintöasetuksesta ja pohjoismaisesta perintösopimuksesta. 19.1.2015.

Suomen Asianajajaliitto: Lausunto kansainvälisiin perintöasioihin liittyvästä komission ehdotuksesta. 26.1.2010.

Tampereen Eurooppa-neuvosto 15. ja 16. lokakuuta 1999. Puheenjohtajan päätelmät.

Vihreä kirja perintö- ja testamenttioikeudesta KOM(2005) 65 lopullinen – Suomen oikeusministeriön vastaukset. Oikeusministeriö 15.9.2005.

Vihreä kirja perintö- ja testamenttioikeudesta KOM(2005) 65 lopullinen – Ruotsin oikeusministeriön vastaukset. Ruotsin oikeusministeriö 11.11.2005.

Vihreä kirja perintö- ja testamenttioikeus. KOM(2005) 65 lopullinen. Bryssel 1.3.2005.

Sähköiset lähteet

BBC News. Hunt, Alex – Wheeler, Brian: Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU. 1.2.2017. Viitattu 2/2017. Saatavissa: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>

Deutsches Notarinstitut: Internationales Erbrecht in der EU. Executive summary. Viitattu 3/2017. Saatavissa: http://www.successions.org/03_executive_summary.pdf.

Euroopan oikeusportaali. Viitattu 3/2017.

Saatavissa: <https://e-justice.europa.eu>

- Espanjan perintöoikeus. https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-es-fi.do?member=1
- Puolan perintöoikeus. Saatavissa https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-pl-fi.do?member=1
- Jäsenvaltion oikeus - Puola. Saatavissa https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-pl-fi.do?member=1

Euroopan unioni. Viitattu 3/2017.

Saatavissa www.europa.eu.

- EU:n perussopimukset. Saatavissa http://europa.eu/european-union/law/treaties_fi
- Sisämarkkinat. Saatavissa http://europa.eu/pol/singl/index_fi.htm

Główny Urząd Statystyczny. Notatka informacyjna. Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004 – 2015. Varsova 5.9.2016. Viitattu 3/2017. Saatavissa <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosci/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-emigracji-z-polski-w-latach-20042015,2,9.html>

Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssi. Viitattu 3/2017.

Saatavissa: www.hcch.net.

- About HCCH. Saatavissa <https://www.hcch.net/en/about>
- Testamentin muotoa koskevien lakiristiriitojen ratkaisemiseksi tehdyn yleissopimuksen sopimusosapuolet. Saatavissa: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=40>

Infor.pl. Viitattu 5/2017.

Saatavissa: <http://www.infor.pl/>

- Stwierdzenie praw do spadku w sądzie czy u notariusza?
Saatavissa: <http://www.infor.pl/prawo/spadki/spadek-u-notariusza/276940,Stwierdzenie-praw-do-spadku-w-sadzie-czy-u-notariusza.html>
- Umowny dział spadku przed notariuszem – jakie dokumenty i jakie koszty.
Saatavissa: <http://www.infor.pl/prawo/spadki/spadek-u-notariusza/754295,Umowny-dzial-spadku-przed-notariuszem-jakie-dokumenty-i-jakie-koszty.html>

Krajowa Rada Notarialna. Viitattu 5/2017.

Saatavissa: http://www.krn.org.pl/4596/STRONA_GLOWNA

- Notariat w Polsce. Saatavissa http://www.krn.org.pl/2363/Informacje_ogolne

Maistraatti: Eurooppalainen perintötodistus. Viitattu 2/2017. Saatavissa: http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/eurooppalainen_perintotodistus/

Masz prawo. Przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza po zmianach z 2015 r. 18.8.2015. Viitattu 3/2017. Saatavissa <http://maszprawo.org.pl/2015/08/przyjecie-spadku-z-dobrodziejstwem-inwentarza-po-zmianach-z-2015-r/>

Mikkola, Tuulikki: Vieraan valtion oikeuden soveltamisen torjuminen ja ordre public. Viitattu 2/2017. Saatavissa: Edilex 2016/12. <https://www.edilex.fi/artikkelit/16587>.

Notaries of Europe: About Notaries of Europe. Viitattu 5/2017.

Saatavissa: <http://www.notaries-of-europe.eu/index.php?pageID=190>

Oikeusministeriö. Viitattu 2/2017.

Saatavissa www.oikeusministerio.fi

- Asetus kansainvälisistä perintöasioista. Saatavissa <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/valmisteilla/lakihankkeet/henkilo-perheja/asetusehdotuseukansainvalisistaperintoasioista.html>
- Pohjoismaisen perintösopimuksen muutossopimuksen hyväksyminen. Saatavissa <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/valmisteilla/lakihankkeet/henkilo-perheja/pohjoismainenperintosopimus.html>
- Uusi EU-asetus yhtenäistää kansainvälisten perintöasioiden hoitamista - eurooppalainen perintötodistus käyttöön 2015. Saatavissa <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2012/11/6C7BP hA7i.html>
- Kansainvälisten parisuhteiden varallisuussuhteita koskevat asetukset. Saatavissa <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/valmisteilla/lakihankkeet/henkilo-perheja/asetusehdotuksetetuomioistuimentoimivallastaso vellettavastalaistasekapaato stentunnustamisestajataytantonpanostaaviovarallisuussuhteitajarekisteroityjen parisuhteidenvarallisuus oikeudellisiavaikutuksiakoskevissaasioissa.html>

Ruotsin verovirasto: Europeiskt arvsintyg Viitattu 2/2017. Saatavissa: <http://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/narenanhorigdor/arv/europeisktarvsintyg.4.5a85666214dbad743ffebc3.html?q=arvsintyg>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Muuttoliike. Helsinki 2016. Viitattu 2/2017. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/muutl/2015/muutl_2015_2016-05-17_tie_001_fi.html

Oikeuskäytäntö

KKO 1999:98

LYHENTEET

Art.	Artikla
EU	Euroopan unioni
EU-tuomioistuin	Euroopan unionin tuomioistuin
EUVL	Euroopan unionin virallinen lehti
EY	Euroopan yhteisö (entinen Euroopan talousyhteisö)
EYVL	Euroopan yhteisöjen virallinen lehti
HCCH	Hague Conference on Private International Law, Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssi
HE	Hallituksen esitys
KKO	Korkein oikeus
LaVL	Lakivaliokunnan lausunto
OK	Oikeudenkäymiskaari (<i>1.1.1734/4</i>)
PerintöA	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 650/2012, annettu 4 päivänä heinäkuuta 2012, toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönnotosta.
PK	Perintökaari (<i>5.2.1965/40</i>)
SEU	Euroopan unionista tehty sopimus, konsolidoitu toisinto
SEUT	Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus, konsolidoitu toisinto
SopS	Sopimussarja
SOU	Statens offentliga utredningar
vp.	valtiopäivät

I JOHDANTO

1.1 Tutkielman lähtökohta ja kysymyksenasettelu

Euroopan unionin (EU) sisämarkkinoiden, erityisesti henkilöiden vapaan liikkuvuuden myötä, ihmiset muuttavat nykyisin ahkerasti jäsenvaltiosta toiseen – jotkut työn tai opintojen perässä ja toiset kenties rakkauden tai perheen takia.¹ Muuton syystä riippumatta ulkomaille pysyvästi asettuneelle voi tulla yllätyksenä, kuinka vaihtelevaa yksityiselämään vaikuttava lainsäädäntö on eri oikeusjärjestelmissä. Tämä puolestaan voi johtaa ennakoimattomiin ja epämiellyttäviin tilanteisiin. Ulkomaille muutettaessa tai sieltä omaisuutta hankittaessa ei välttämättä nimittäin oteta huomioon sitä, että esimerkiksi perimykseen sovellettava laki saattaa muuton myötä vaihtua.²

Oman ongelmansa muodostavat myös kiinteistöjen perimystä koskevat tilanteet. Esimerkiksi kumman maan, Suomen vai Puolan, lainsäädäntöä pitäisi soveltaa tilanteessa, jossa Suomen kansalainen kuolee ja jättää perinnökseen Puolassa sijaitsevan talon. Ratkaistakseen edellä mainittujen kaltaiset tilanteet valtiot ovat päätyneet erilaisiin ratkaisuihin kansainvälis-yksityisoikeudellisen perintöoikeuden (*myöhemmin kansainvälinen perintöoikeus*) säännöksissään. Tämä ratkaisujen kirjo luo kuitenkin väistämättä omat haasteensa rajat ylittävän perintöasian eri osapuolille.³

Koska sisämarkkinoiden esteetön toiminta on EU:n perustavanlaatuinen periaate, on unioni tätä periaatetta suojatakseen yhtenäistänyt toimivaltansa rajoissa yksityisoikeuden aineellisia säännöksiä. Lisäksi unioni on viime vuosien aikana entistä enemmän harmonisoinut kansainvälisen yksityisoikeuden lainvalinta- ja toimivaltasäännöksiä.⁴ Unioni ottikin merkittävän askeleen kansainvälisen yksityisoikeuden säännösten harmonisoinnissa antaessaan ensimmäisen perintöasioita koskevan asetuksensa, perintöasetuksen⁵.

¹ Suomesta muutti toisiin EU:n jäsenvaltioihin vuonna 2015 yhteensä 10 899 henkilöä, joka oli 790 henkilöä enemmän kuin aiempana vuonna. Toisista EU-maista Suomeen muutti puolestaan 13 090 henkilöä (Suomen virallinen tilasto (SVT): Muuttoliike. Helsinki 2015).

² Asianajajaliiton lausunto kansainvälisiin perintöasioihin liittyvästä komission ehdotuksesta 2010.

³ *Mikkola*: Rajat ylittävän perimyksen haasteista: esimerkkinä Englannin jäämistöoikeus 2016, s. 404.

⁴ *Liukkunen*: Kansainvälinen yksityisoikeus ja Euroopan integraatio 2006, s. 339 ja 343.

⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 650/2012, annettu 4.7.2012, toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta. EUVL L201. 27.7.2012.

Asetuksen tavoitteena on helpottaa menettelyä kansainvälisissä perimystilanteissa harmonisoimalla rajat ylittäviä perimystilanteita koskevat kansainvälisen perintöasioiden säännökset. Pääsääntöisesti asetuksessa sekä sovellettava laki että toimivalta määräytyvät perittävän viimeisen asuinpaikan perusteella. Lisäksi käyttöön tulee uusi oikeudellinen instrumentti, perintötodistus, jolla perillinen tai jäämistönhoitaja voi todistaa valtuutensa toisessa jäsenvaltiossa.⁶ Koska asetuksella ei muuteta jäsenvaltioiden aineellisia sääntöjä, ratkeavat kansallisten säännösten perusteella edelleen kysymykset esimerkiksi siitä kuka perii ja mikä osuus jäämistöstä kuuluu rintaperillisille ja mikä puolisolle. Saman periaatteen mukaisesti asetuksella ei vaikuteta perhe- eikä varallisuusosoikeuteen eikä sillä muuteta perintöverotusta.⁷

Perintöasioiden laajuutta ja merkitystä kuvastanee se, että Euroopan komissio arvioi vuonna 2012 kansainvälisiä perintöasioita tulevan käsiteltäväksi vuosittain noin 450 000, joiden yhteenlaskettu arvo on yli 120 miljardia euroa.⁸ Koska muuttoliike sekä kiinteän ja irtaimen omaisuuden omistaminen henkilön oman kansallisuusvaltion ulkopuolella on lisääntynyt sisämarkkinoiden kehittymisen myötä,⁹ eivät jäämistöoikeudelliset liittymät useampaan jäsenvaltioon liene tulevaisuudessa mitenkään harvinaisia. Jäämistöoikeudellisten sekä esimerkiksi omaisuuden hoitamiseen liittyvien asioiden parissa työskentelevät henkilöt joutuvat täten tekemisiin asetuksen ja sen soveltamisen kanssa. Jäsenvaltiosta toiseen muuttavien unionin kansalaisten on puolestaan jäämistösuunnittelunsa tehokkaan toteuttamisen turvaamiseksi välttämätöntä ymmärtää asetuksen tuomat mahdollisuudet ja rajoitteet.

Tutkimuskysymykseni jäsentyvät asetuksen säännösten ja säätämistaustan ympärille. Vastaan tutkielmassani siihen, miten asetuksen mukaan toimivalta, sovellettava laki, päätösten tunnustaminen ja täytäntöönpano, virallisten asiakirjojen hyväksyminen ja täytäntöönpano perintöasioissa sekä perintötodistuksen käyttö määräytyvät. Koska EU:n oikeus saa etusijan kansalliseen oikeuteen nähden, käyn tutkielmassa läpi asetuksen vaikutukset kansainväliseen perintöoikeuteemme. Tutkielmassa on otettu huomioon myös se, että perintöasetuksen ollessa osa jäsenvaltioiden kansainvälisyksityisoikeudellisten säännösten, tässä tapauksessa kansainvälisen perintöoikeuden,

⁶ Euroopan komission lehdistötiedote IP/12/209, s. 1.

⁷ Euroopan komission lehdistötiedote IP/09/1508, s. 1.

⁸ Euroopan komission lehdistötiedote IP/12/209, s. 1.

⁹ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 828.

harmonisointia, on välttämätöntä tutustua kansainvälisen yksityisoikeuden sekä kansainvälisen perintöoikeuden peruskäsitteisiin ja -oppeihin.

Lainsoveltaja voi perintöasetuksen perusteella joutua soveltamaan toisen jäsenvaltion lakia. Tätä taustaa vasten tuntuu luontevalta ottaa tutkielmaan tiivistetty esitys toisen jäsenvaltion perintöoikeudesta. Olen valinnut vertailun kohteeksi Puolan ja tarkastelen maan perintöoikeutta koskevassa osiossa erityisesti Puolan perintöoikeuden säännöksiä sekä oikeudellisia toimijoita perintöasiassa. Puola on mielenkiintoinen vertailukohde maan verrattain suuren asukasluvun sekä maantieteellisen läheisyytensä vuoksi. Lisäksi puolalaisten muuttoliike toisiin EU-maihin on ollut vilkasta jo useamman vuoden ajan ja muun muassa Iso-Britanniaan ja Saksaan on muodostunut merkittävät puolalaisvähemmistöt.¹⁰ Oikeusvertailevat tutkimukset Puolaan ovat myös Suomessa verrattain harvinaisia, joskaan eivät missään nimessä olemattomia.¹¹

1.2 Rakenne, rajaukset ja lähdemateriaali

Tutkielman alussa käyn läpi sekä kansainvälisen yksityisoikeuden että kansainvälisen perintöoikeuden perustavanlaatuiset käsitteet ja opit, jotka auttavat lukijaa paremmin ymmärtämään perintöasetuksen systematiikkaa. Tässä yhteydessä esittelen myös Suomen kansainvälisen perintöoikeuden perinteiset oikeuslähteet sekä asetuksen vaikutukset näihin lähteisiin. Kansainväliseen yksityisoikeuteen sen enempää kuin EU-oikeuteenkaan ei tutkielmassa kuitenkaan paneuduta enempää kuin itse aiheen ja kysymyksenasettelun kannalta on välttämätöntä.¹²

Siirryn varsinaiseen perintöasetukseen luvussa kolme tarkastelemalla säädöksen oikeusperustaa sekä säätämistaustaa. Säätämistaustalla tarkoitan sekä asetuksen varsinaista konkreettista valmistelua ja säätämistä sekä niitä syitä, joiden pohjalta asetus

¹⁰ Puolan tilastokeskuksen arvion mukaan vuonna 2015 Iso-Britanniassa asui yli 720 000 ja Saksassa yli 655 000 puolalaista. Suomessa asuu arviolta 3 000 puolalaista. Yhteensä puolalaisia asui toisissa jäsenvaltioissa 1 983 000 henkilöä. Arviolta jopa 80 % puolalaisista maastamuuttajista asuu toisessa jäsenvaltiossa yli 12 kuukautta. (Główny Urząd Statystyczny: Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004 – 2015 2016, s. 2–3).

¹¹ Ks. esim. Heikki E.S Mattilan väitöskirja *Les successions agricoles et la structure de la société. Une étude en droit comparé* (Vammala 1979).

¹² Tutkimuksesta on rajattu tiiviisti esitettyä Venäjän kanssa solmittua oikeusapusopimusta (Suomen ja Neuvostoliiton välillä solmittu sopimus oikeussuojasta ja oikeusavusta siviili-, perhe- ja rikosasioissa (SopS 48/1980)) lukuun ottamatta kokonaan pois EU:n ulkopuoliset kansainväliset perimystilanteet. Rajaus on tehty tutkielman ohjepituuden muodostaman tilanrajauksen sekä erityisesti työn eheyden ja mielekkyyden säilyttämisen vuoksi.

on laadittu, tärkeimpänä sisämarkkinoiden tehokkaan toiminnan turvaaminen. Luku tarjoaa lukijalle ikään kuin lasit, joiden läpi hänen on helpompi ymmärtää asetuksen rajauksia, välillä hieman vaikeaksikin muotoiltuja artikloja sekä ennen kaikkea sitä, mihin asetuksen säätämällä on pyritty ja mihin ongelmiin asetuksen on tarkoitus tarjota ratkaisu.

Luvussa neljä käyn asetuksen jokaisen luvun yksittäin läpi. Tarkoituksena ei ole kirjoittaa luettelomaisesti auki jokaista asetuksen artiklaa, vaan sen sijaan tarkastella tärkeimpiä säännöksiä sekä niiden suhdetta toisiinsa. Olen pitänyt tärkeänä antaa lukijalle punainen lanka, jota seuraamalla on mahdollista ymmärtää asetusta paremmin kokonaisuutena sekä tarkastella artiklojen keskinäistä suhdetta. Olen käyttänyt asetuksen tulkinnassa erityisesti sen johdantotekstiä. Nimittäin melkein kaikessa EU-peräisessä sääntelyssä on tavoitteita koskeva johdanto-osa (*preamble*), jota käytetään apuna säännöksen tulkinnassa. Johdantoteksti täyttääkin osittain samaa tehtävää unionin oikeuden tulkinnassa kuin lainvalmisteluaineisto kotimaisessa lainsäädännössä sen asettaessa säädös yhteiskunnalliseen kontekstiinsa sekä sen avatessa säädöksen tavoitteita.¹³

Luku viisi käsittelee Puolan perintöoikeutta ja sen avulla havainnollistan sitä, millaista vieraaseen oikeusjärjestelmään tutustumista perintöasetuksen soveltaminen voi velvoittaa lainsoveltajan harjoittamaan. Tarkastelun painopiste on oikeuslähdeopissa, perintöoikeuden säännöksissä ja oikeudellisissa toimijoissa. Kääntäessäni puolasta suomeen olen noudattanut *Heikki E.S Mattilan* kirjassaan *Vertaileva oikeuslingvistiikka* antamia ohjeita. Olen täten valinnut käyttää puolan *Kodeks cywilny*:stä¹⁴ suomeksi nimitystä *siviililakikokoelma* sekä sen eri pääosista (puolaksi *księga*) nimitystä *osasto*.¹⁵ Kääntämisessä olen välttänyt englannin käyttämistä välikielenä, sillä käännettäessä ensin puolasta englanniksi ja englanniksi suomeksi on olemassa riski väärän käännöksen käyttämisestä.¹⁶ Käyttämieni lähteiden kieli on täten ollut puola ja suomi. Metodisena oppaanani olen käyttänyt *Tuulikki Mikkolan* vuonna 1999 julkaistua väitöskirjaa *Oikeudellisen tiedon yhtenevyys ja sen esteet. Jäämistöoikeudellisen informaation vertailtavuus*.

¹³ *Siltala*: Oikeustieteen tieteenteoria 2003, s. 258.

¹⁴ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny.

¹⁵ *Mattila*: Vertaileva oikeuslingvistiikka 2002, s. 110.

¹⁶ *Mattila*: Vertaileva oikeuslingvistiikka 2002, s. 37.

Koska asetus on tullut voimaan vasta syksyllä 2015, on oikeustieteellisen kirjallisen lähdemateriaalin määrä vielä vähäistä. Kuitenkin *Markku Helinin* kirja *Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus* sekä *Minna Heikinsalmen* vuonna 2012 julkaistu artikkeli *EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa* ovat toimineet vahvana tukipilarina asetuksen rakenteen, vaikeasti ilmaistujen artiklojen sekä asetuksen tavoitteiden tarkastelussa. EU-aineistosta keskeisimpiä lähteitä ovat olleet asetuksen valmisteluasiakirjat, kun taas kotimaisista lähteistä korvaamattomampia ovat olleet hallituksen esitykset sekä valtioneuvoston eduskunnalle toimittamat kirjelmät, joista on käynyt selkeästi ilmi Suomen neuvottelukanta ja suhde asetukseen ja sen tavoitteisiin eri säätämisvaiheissa.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Käsitteen oikeustiede alle mahtuu useita erilaisia tutkimuksen aloja, jotka poikkeavat toisistaan tavoitteiltaan, menetelmiltään sekä kohteiltaan. Vanhin ja merkittävin näistä on *lainoppi eli oikeusdogmatiikka*, jonka tehtävänä on tulkita voimassa olevia säädöksiä sekä systematisoida niitä. Tavoitteena tällöin on tiivistetysti sanottuna oikeusjärjestyksen sisällön selvittäminen.¹⁷ Lainoppi itsessään voidaan puolestaan jakaa eri alametodeihin, joista yleisimmin käytössä on *sääntökeskeinen lainoppi*, jossa keskiössä ovat oikeusjärjestykseen sisältyvät säädökset, joiden tulkinnallinen sisältö selvitetään saaden näin tietoa vallitsevista oikeusnormeista.¹⁸

Tutkielman perintöasetusta koskevassa osiossa selvitän, tutkin ja tulkiten voimassa olevaa oikeustilaa perintöasetuksen tultua voimaan, jolloin kyseessä on oikeusdogmaattinen tutkimus. Vallitsevaa oikeustilaa selvitän toisaalta tulkitsemalla asetuksen artikloja ja toisaalta asetuksen Suomen kansainväliseen perintöoikeuteen aiheuttamien muutosten systematisoinnilla. Näin ollen lähestyn perintöasetusta tutkielmassa lainopillisen tutkimuksen sääntökeskeisellä metodilla.

Oikeusvertailun eli vertailevan oikeustieteen avulla systematisoidaan, tulkitaan ja vertaillaan vieraan oikeusjärjestyksen sisältöä.¹⁹ Oikeusvertailun tuloksia on mahdollista hyödyntää oikeudellisessa teorianmuodostuksessa, oikeuspolitiikassa, lainvalmistelussa

¹⁷ *Aarnio*: Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta 2011, s. 1.

¹⁸ *Aarnio*: Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta 2011, s. 13.

¹⁹ *Siltala*: Oikeustieteen tieteenteoria 2003, s. 131.

sekä oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa. Käyttötarkoituksesta riippumatta oikeusvertailu laajentaa tietoperustaa. Sen tehtävänä ei ole olla tiedon lähteenä tai luoja, vaan sen sijaan tiedon esiintuojana.²⁰ Puolan perintöoikeutta koskevassa osiossa hyödynnän oikeusvertailevaa metodologia systematisoidessani Puolan perintöoikeutta sekä käyttäessäni vertailun tuloksia hypoteettisen esimerkin ratkaisussa.

Lojaalisuusperiaatteen eli autenttisuusperiaatteen mukaan vierasta oikeutta soveltamalla olisi päädyttävä samaan lopputulokseen kuin vieraan valtion oma oikeusviranomaisen olisi asiassa päätynt. Käytännössä tämä edellyttää lakitekstin lisäksi siirtymistä sovellettavan oikeuden tasolle ja siihen, että yksittäisten säännösten ja oikeusjärjestyksen sijasta on sovellettava kyseisen valtion oikeusjärjestelmää.²¹ Tällöin on käytännössä tutustuttava siihen, miten vieraassa oikeusjärjestyksessä ajatellaan sekä mitä oikeuslähteitä se sisältää ja miten näitä oikeuslähteitä on tulkittava.²² Laadukkaaseen vertailuun ei riitä pelkkä säännösten selvittäminen, vaan vaaditaan yksittäisiä pykälä ja artikloja syvemmälle menevää tutkimusta.²³

Autenttinen vertailu ei ole kuitenkaan helppoa, sillä yhteiskunnan jäsenet jakavat muun kulttuurin lisäksi myös yhteisen oikeuskulttuurin. Täten jokaisen kulttuurin juristit ovat jo ennen oikeudellisia opintojaan sisäistäneet *esiymmärryksen* oikeuden ideasta ja sen toiminnasta. Tästä seuraa väistämättä se, että ymmärtääkseen toisen valtion oikeutta olisi oikeusvertailijan välttämätöntä tutustua kohdemaansa oikeudelliseen mentaliteettiin (*legal mentalité*). Ymmärtämiseen voidaan ja usein liitetään esimerkiksi oikeusjärjestystä ympäröivien taloudellisten, kulttuuristen, kielellisten ja historiallisten tekijöiden ymmärtäminen.²⁴

Oikeusvertailevaan tutkimukseen liittyy täten aina rajoituksia, jotka johtuvat kulttuurisista rajoista. Näitä rajoja ei ole koskaan mahdollista täysin ylittää. Samaan aikaan oikeus itsessään on vaikea tutkimuskohde. Tämä ei kuitenkaan tee vieraan oikeuden ymmärtämisestä mahdotonta. Sen sijaan oikeusvertailussa on olennaista olla

²⁰ Husa: Oikeusvertailu 2013, s. 33.

²¹ Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus 2009, s. 25.

²² Mikkola: Komparativa perspektiv på harmoniseringens av äktenskaps- och kvarlåtenskapsrätten i EU 2008, s. 269–270.

²³ Mikkola: Rajat ylittävän perimyksen haasteista 2016, s. 408.

²⁴ Mikkola: Oikeudellisen tiedon yhtenevyys ja sen esteet 1999, s. 2.

tietoinen omista ennakkokäsityksistään sekä siitä, että vertailun mahdollisuudessa sekä vahvojen johtopäätösten tekemisessä on aina omat rajoituksensa.²⁵

Oikeuskulttuurin ja oikeudesta saatavan esitiedon lisäksi oikeusvertailijan haasteeksi nousee oikeudellinen kieli. Oikeuskielen voi mieltää yleiskielen sisäisenä murteenä, joka toimii yleiskielen pohjalta, mutta kuitenkin omana erikoiskielenään. Oikeudellisen kielen eroavaisuus yleiskielestä tulee esille jo esimerkiksi siinä, että äidinkielellään juridisiin teksteihin tutustuva henkilö ei välttämättä ymmärrä juridisia käsitteitä, jollei hän ole saanut oikeudellista koulutusta.²⁶ Vaikka siis pääasiallinen sanasto ja kielioppi perustuvat yleiskieleen, ei oikeuskieli ole samalla tavoin kieli kuin esimerkiksi suomi ja englanti. Sillä on omat erityiset terminsä sekä oma niin sanottu lakimiestyylinsä. Nämä piirteet tekevät oikeuskielen vaikeaselkoiseksi sekä tavalliselle kansalaiselle²⁷ että vieraaseen oikeusjärjestelmään tutustuvalla vertailijalla.

II KANSAINVÄLINEN YKSITYIS- JA PERINTÖOIKEUS

2.1 Kansainvälinen yksityisoikeus

2.1.1 Kansainvälinen yksityisoikeus oikeudenalana

Siinä missä (julkinen) kansainvälinen oikeus keskittyy suurimmaksi osaksi valtioiden ja kansainvälisten järjestöjen välisiin suhteisiin, on kansainvälisessä yksityisoikeudessa kyse sekä luonnollisten henkilöiden että oikeushenkilöiden välisistä oikeussuhteista.²⁸ Oikeudenalan käyttö aktivoituu tilanteissa, joilla on liittymiä yhteen tai useampaan vieraaseen oikeusjärjestelmään.²⁹ Kansainvälisen yksityisoikeuden avulla voidaan löytää vastaus kysymykseen siitä, minkä maan lainsäädäntöä on tietyissä asiassa noudatettava. Vastausta yksittäiseen konkreettiseen tapaukseen se ei kuitenkaan anna, sillä itse asia on

²⁵ Husa: Oikeusvertailu 2013, s. 35.

²⁶ Mikkola: Oikeudellisen tiedon yhtenevyys ja sen esteet 1999, s. 93–94.

²⁷ Mattila: Vertaileva oikeuslingvistiikka 2002, s. 3. Oikeuskieli voidaan myös jakaa alalajeihin riippuen siitä, mikä on kielenkäyttäjryhmä. Esimerkiksi Manner-Euroopassa oleva notaarien ammattikunta käyttää omaa notaarikieltään. Ammattikunta on erikoistunut yksityisoikeudellisten juridisten asiakirjojen laatimiseen eräänlaisina toimistoasianajajan ja virkamiehen välimuotona (Mattila: Vertaileva oikeuslingvistiikka 2002, s. 5).

²⁸ Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus 2009, s. 7.

²⁹ Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus 2009, s. 7–8.

ratkaistava sen valtion aineellisten säännösten mukaan, johon kansainvälisen yksityisoikeuden säännösten perusteella on päädytty.³⁰

Kansainvälinen yksityisoikeus voidaan jakaa laajaan ja suppeaan merkitykseen: laajassa merkityksessään se käsittää lainvalinnan lisäksi kansainvälisen toimivallan määräytymisen sekä ulkomaisten lainkäyttöratkaisujen tunnustamisen ja täytäntöönpanon. Laajaan merkitykseen sisältyy myös puhtaasti prosessioikeudellisia kysymyksiä, kun taas suppeassa merkityksessä kansainväliseen yksityisoikeuteen kuuluvat vain lainvalintakysymykset.³¹ Oikeudenalaan kuuluu myös kansainvälinen oikeusapu, joka siviiliprosessissa tarkoittaa asiakirjojen, esimerkiksi haasteiden, tiedoksi antamista tuomioistuinvallion ulkopuolisessa valtiossa, todistelun vastaanottamista ulkomailla sekä tietojen hankkimista toisista oikeusjärjestyksistä.³²

Kansainvälinen yksityisoikeus voidaan jakaa erityis- ja yleissääntelyyn, jolloin erityissääntelyn sisältäessä aukkotilanteita tai tulkinnallista epävarmuutta voidaan yleisestä osasta hakea tukea säännösten tulkintaan. Usein tällaisessa tilanteessa lainsäätäjä on tarkoituksellisesti jättänyt oikeustilan yleisen sääntelyn eli kansainvälisen yksityisoikeuden yleisten oppien mukaiseksi.³³ Esimerkiksi kansainvälinen perintöoikeus on kansainvälisen yksityisoikeuden erityissääntelyä, jolloin siihen voidaan soveltaa kansainvälisen yksityisoikeuden yleisiä oppeja erityissäännösten puuttuessa.³⁴

Kansainvälinen yksityisoikeus on perinteisesti rakentunut kolmen teeman ympärille. Ensimmäinen on toimivalta, jonka mukaan ratkaistaan se, minkä valtion tuomioistuimella on toimivalta käsitellä rajat ylittävästä oikeussuhteesta syntynyt riita-asia. Tämän jälkeen valittavaksi tulee se, minkä valtion aineellisten säännösten perusteella asia ratkaistaan.

³⁰ *Klami–Kuisma*: Suomen kansainvälinen yksityisoikeus 2000, s. 15–16.

³¹ *Koulu*: Kansainvälinen prosessioikeus pääpiirteittäin 2003, s. 10–11. Tässä tutkielmassa käytän käsitettä kansainvälinen yksityisoikeus sen laajassa merkityksessä. Tämä siksi, että perintöasetus kattaa sekä kansainvälisen yksityisoikeuden että kansainvälisen prosessioikeuden alaan kuuluvia kysymyksiä.

³² *Koulu*: Kansainvälinen prosessioikeus pääpiirteittäin 2003, s. 169.

³³ Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus 2009, s. 5.

³⁴ Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus 2009, s. 31.

Kolmas teema on tuomioiden ja päätösten tunnustaminen³⁵ päätöksen tai tuomion antaneen valtion ulkopuolella.³⁶

Sana kansainvälinen on harhaanjohtava kansainvälisen yksityisoikeuden käsitteessä siinä mielessä, että se ei viittaa oikeuslähteisiin, vaan sen sijaan se kuvaa niitä oikeussuhteita, joita kansainvälinen yksityisoikeus käsittelee. Kansainvälisen yksityisoikeuden oikeuslähteet ovat samat kuin kansallisen oikeuden, sillä se on osa jokaisen valtion kansallista oikeutta.³⁷ Säännökset voivat kuitenkin olla yhdenmukaistettuja esimerkiksi kansainvälisillä sopimuksilla eri valtioiden kesken.³⁸

2.1.2 Liittymä ja luonnehdinta

Liittymällä viitataan sellaisiin oikeussuhteissa oleviin tosiseikkoihin eli tunnusmerkkeihin, jotka vaikuttavat sekä sovellettavan lain valintaan että aineellisten normien soveltamiseen. Liittymäsääntö viittaakin sellaiseen normiin, joka määrää sovellettavaksi tulevan lain yksittäisessä tapauksessa, jolla on liittymiä kahteen tai useampaan valtioon.³⁹ Koska kansainväliset yhteydet eri valtioiden välillä ovat lisääntyneet, on yhä useammilla oikeussuhteilla yhteyksiä yhtä useampaan valtioon, esimerkiksi toiminta- tai suorituspaikka, omaisuuden omistaminen sekä asianosaisten kansalaisuus.⁴⁰ Liittymää voidaan siis yksinkertaisesti sanottuna kuvata sellaiseksi merkittäväksi tosiseikaksi, jonka perusteella määritetään se mitä lakia tapauksessa pitäisi soveltaa. Liittymä vieraaseen oikeusjärjestelmään voi syntyä esimerkiksi henkilön muuttaessa ulkomaille, avioituessa ulkomaalaisen kanssa tai omistaessa kiinteää omaisuutta toisen valtion alueella.

Kansainvälisissä riitakysymyksissä tuomioistuin tekee sekä lainvalintaratkaisun että asiaratkaisun, jossa lainvalintaratkaisu määrittää asiaan sovellettavan lain ja

³⁵ Ulkomaisen tuomion tunnustaminen tarkoittaa sitä, että tuomio rinnastuu oikeusvoimaltaan kotimaiseksi ratkaisuksi. Tunnustamisella on sekä negatiivinen että positiivinen oikeusvoima tarkoittaen sitä, että tunnustettu ulkomainen tuomio estää samaa asiaa koskevan kanteen tutkimisen sekä toisaalta antaa oikeuden panna tuomio uudessa oikeudenkäynnissä annettavan ratkaisun perustaksi (*Koulu: Kansainvälinen prosessioikeus pääpiirteittäin 2004*, s. 212.)

³⁶ *Stone: EU Private International Law 2014*, s. 3.

³⁷ *Bogdan: Concise Introduction to EU Private International Law 2012*, s. 3.

³⁸ Suomalaisesta näkökulmasta tällainen lainsäädännöllinen yhteistyö voidaan jakaa käytännössä kolmeen eri osa-alueeseen: pohjoismaiden väliseen yhteistyöhön, yhteistyöhön kansainvälisten järjestöjen välillä sekä EU:n vaikutuksesta tapahtuvaan harmonisointiin (*Leinonen: Alueellisesta yhteistyöstä maailmanlaajuiseen ja takaisin 2001*, s. 645.).

³⁹ *Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus 2009* s. 22.

⁴⁰ *Klami-Kuisma: Suomen kansainvälinen yksityisoikeus 2000*, s. 16.

asiaratkaisussa tätä lakia sovelletaan aineelliseen riitaan. Sovellettavan lain valintaa määrittää olennaisesti *luonnehtiminen eli kvalifikaatio*. Luonnehdinnassa on kyse merkityssisällön antamisesta liityntänormin varsinaiselle tunnusmerkistölle, jonka mukaan määräytyy se mitkä liittymät ovat ratkaisevia. Esimerkiksi ratkaistaessa sitä onko kaupan kohde kiinteää vai irtainta omaisuutta, tehdään luonnehdinta, jossa vertaillaan itse kaupan kohteena olevan omaisuuden tietoja irtaimen sekä kiinteän omaisuuden käsitteisiin, jonka perusteella päätetään, mikä liittymäsääntö on ratkaiseva lainvalinnan kannalta.⁴¹

2.1.3 Lex fori, lex causae ja renvoi

Yksittäisiä ja melko harvinaisia poikkeuksia lukuun ottamatta tuomioistuimien noudattaa oikeudenkäynnissä aina oman maansa prosessilakeja tai -lakia. Täten suomalainen tuomioistuin soveltaa useimmiten oikeudenkäymiskaarta (*OK, 1.1.1734/4*) sekä siihen liittyviä säädöksiä. Tätä sääntöä kutsutaan *lex fori -periaatteeksi*. Periaate saa oikeutuksensa tarkoituksenmukaisuudesta, sillä jokainen prosessilaki on oma toiminnallinen kokonaisuutensa, joka pirstaloituisi, jos vieraan valtion prosessilakia sovellettaisiin osittain.⁴²

Lex fori liittyy läheisesti *lex causae* -termiin, joka puolestaan tarkoittaa jutun lakia. *Lex causaeksi eli asiastatuutiksi* kutsutaan sitä oikeusjärjestystä, jonka mukaan asian materiaalinen ratkaisu annetaan. Kyseessä voi olla tai yhtä hyvin olla olematta sama oikeusjärjestys kuin *lex fori*.⁴³ Täten kansainvälisen yksityisoikeuden yksi käytännön ongelmista on niiden perusteiden selvittäminen, joiden perusteella ratkaistaan, ovatko tapauksen *lex fori* ja *lex causae* samat vai erit. Jos siis *lex fori* ja *lex causae* viittaavat eri oikeusjärjestelmiin, voidaan takaisinviittaussäännöksistä riippuen tuomioistuimessa joutua soveltamaan vieraan valtion lakia.⁴⁴

⁴¹ *Klami–Kuisma*: Suomen kansainvälinen yksityisoikeus 2000, s. 65.

⁴² *Koulu*: Kansainvälinen prosessioikeus pääpiirteittäin 2003, s. 35.

⁴³ Periaatteen tasolla lainvalintaratkaisu sekä lopullinen asiaratkaisu ovat erillisiä toisistaan tarkoittaen sitä, että sovellettava laki, siis *lex causae*, määrätään ilman, että tuomioistuin ennalta tuntisi lain. Todellisuudessa kuitenkin lainvalintaratkaisu sekä asiaratkaisu ovat usein vuorovaikutuksessa keskenään. Koska kansalliset lait ovat toisistaan poikkeavia, johtavat erilaiset lainvalintaratkaisut erilaisiin materiaalsiin ratkaisuihin ja täten riitakysymyksen ennakoitavissa olevat ratkaisut eri oikeusjärjestysten perusteella tulevat usein huomioiduiksi lainvalintaratkaisua tehtäessä (*Koulu*: Lainvalinta oikeudenkäynnin ongelmana osa I 2002, s. 212–213).

⁴⁴ *Klami–Kuisma*: Suomen kansainvälinen yksityisoikeus 2000, s.18–19.

Takaisinviittaussäännöksillä viitataan *renvoi-periaatteeseen*. Sovelletaessa vieraan valtion lakia *lex causaena* on samalla nimittäin päätettävä, sovelletaanko kyseisen valtion aineellisten säännösten lisäksi myös sen kansainvälis-yksityisoikeudellisia säännöksiä. Jos myös viimeisenä mainitut tulevat sovellettavaksi puhutaan *renvoi* hyväksymisestä. *Renvoi* voi tarkoittaa sekä *edelleenviittausta* että *takaisinviittausta*. Edelleenviittauksella tarkoitetaan sitä, että *lex causaena* olevan lain säännökset viittaavat edelleen jonkin kolmannen valtion lakiin, jota tulisi tapauksessa soveltaa. Takaisinviittauksessa *lex causaena* säännökset määräävät sovellettavaksi *lex forin*.⁴⁵ Yleensä *renvoi* tulee kansainvälisessä yksityisoikeudessa käytettäväksi vain nimenomaisen säännöksen nojalla. Moniin lakeihin ja sopimuksiin on kuitenkin selvyuden takia tehty erillinen säännös siitä, että *renvoi-periaatetta* ei noudateta.⁴⁶

Jos sovellettavaksi tulee tuomioistuimelle tuntematon laki, on luonnollisesti selvitettävä tämän lain sisältö ennen kuin asiaratkaisu voidaan tehdä. Vieraan valtion lain selvittämisen ongelma jaetaan perinteisesti neljään alakysymykseen:

- 1) kenen kuuluu selvittää vieraan lainsisältö,
- 2) millä keinoin tämä sisältö pitää selvittää,
- 3) missä vaiheessa ulkomaista oikeusjärjestystä voidaan soveltaa ja
- 4) mitä pitää tehdä, jos esitetty selvitys ei yksittäisessä tapauksessa ole riittävä, jotta lakia voitaisiin soveltaa.⁴⁷

Pääsääntö ulkomaisen oikeuden sisällön selvittämismääräyksen on OK 17:4. Pykälän toisen momentin perusteella tilanteessa, jossa on sovellettava vieraan valtion lakia, jonka sisältöä oikeus ei tunne, tulee oikeuden kehottaa asianosaista esittämään siitä näyttöä. Jos kuitenkin määrätyn tapauksen varalta on erikseen säädetty, että oikeuden tulisi hankkia selvitys vieraan oikeuden sisällöstä, noudatetaan tätä. Pykälän kolmannen momentin mukaan Suomen laki tulee sovellettavaksi tilanteessa, jossa vieraan valtion lain sisällöstä ei ole selvitystä. Tällainen selvityksen puute ei kuitenkaan saa koitua rikosasian vastaajan vahingoksi. Tuomioistuin ei ohjeista asianosaista siitä, millaisia selvitysketjuja hänen pitäisi asiassa käyttää.⁴⁸ Tuomioistuin myös harkitsee yksittäisissä tapauksissa, millainen

⁴⁵ Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus 2009, s. 232.

⁴⁶ Heikinsalmi: EU:n perintöasetus 2012, s. 838. Perintökaaren (PK, 5.2.1965/40) 26:19.1 on nimenomainen *renvoi* käyttämisen kielto. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että Suomen kansainvälinen yksityisoikeus ei käytä *renvoi-periaatetta*, ellei sen soveltamisesta ole määrätty erikseen lakisäännöksellä (Liukkunen: Oikeuden yhdistäminen ja kansallinen diversiteetti 2010, s. 142).

⁴⁷ Koulu: Lainvalinta oikeudenkäynnin ongelmana osa II 2002, s. 375.

⁴⁸ Mikkola: Vierasta oikeutta koskevasta selvityskynnyksestä oikeudenkäynnissä 2012, s. 878.

selvitys vieraasta oikeudesta on tapauksen ratkaisemiseksi riittävää ja se saa lisäksi hankkia asiassa selvitystä omatoimisesti.⁴⁹

Poikkeuksen asianosaisen selvitysvelvollisuuden muodostavat tilanteet, jossa ulkomaisen lain sisällön katsotaan olevan *notorinen seikka*, tai tuomari *tosiasiassa* tuntee lain sisällön. Notorisuuden mukaan tuomarin on tiedettävä yleisesti tunnettuja oikeudellisia seikkoja tai asiantiloja, kuten notaarilaitoksen olemassaolo Ranskassa. Sillä, tuntee ko tuomari tällaisen notorisen seikan ei ole merkitystä. Tällöin tuomarille muodostuu selonottovelvoite. Myös tuomarin henkilökohtaisessa perehtyneisyydellä vieraan valtion lakiin on merkitystä. Tällöin *de facto -tietämys* poistaa asianosaisten selvitysvelvollisuuden palauttamalla lain *jura novit curia -periaatteen* alaisuuteen.⁵⁰

Selvityksen laatuun liittyy olennaisesti selvityskynnyksen käsite, jolla viitataan vähimmäistietotasoon, joka sekä oikeuttaa että velvoittaa vieraan valtion lain soveltamiseen. Koska oikeudenkäynnissä vieraan oikeuden soveltamisesta on tavoitteena selvittää vieraan valtion oikeus sovellettavana oikeutena, tulisi selvityksen kattaa säännösten lisäksi oikeuskäytäntö sekä oikeuskirjallisuuden kannanotot. Tavoitteena on saada sovellettavasta oikeudesta kokonaiskuva, jolloin yksittäiset ja pintapuoliset lähteet oikeudesta eivät riitä selvityskynnyksen saavuttamiseksi.⁵¹

Selvityskynnykseen voidaan hakea vastausta korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 1999:98, jossa todetaan, että selvityksen laatu saattaa vaihdella sen mukaan millaisesta asiasta on kysymys. Tapauksessa käsiteltiin Espanjassa sijaitsevan huoneiston panttauksen pätevyyttä ja sitä, millainen selvitys vieraan valtion lain sisällöstä on riittävä OK 17:3.1 perusteella⁵². Tietyissä tilanteissa ei korkeimman oikeuden ratkaisussa lausutun mukaan voida tehdä ratkaisua tietämättä vieraan valtion asianomaisen säännöksen tarkkaa sanamuotoa, kun taas toisissa tapauksissa riittää sellaisten pääperiaatteiden tietäminen, joiden mukaan oikeuskysymys on asianomaisen maan oikeusjärjestelmässä säännelty.

⁴⁹ HE 46/2014 vp, s. 51.

⁵⁰ *Koulu*: Kansainvälinen prosessioikeus pääpiirteittäin 2004, s. 202.

⁵¹ *Mikkola*: Vierasta oikeutta koskevasta selvityskynnyksestä oikeudenkäynnissä 2012, s. 875–876.

⁵² Pykälä on uusittu hallituksen esityksellä HE 46/2014 vp ja sen säännökset löytyvät pääosin saman sisältöisinä pykälästä 17:4.

2.1.4 Tahdonautonomia ja oikeuspaikkasopimus

Tahdonautonomia tarkoittaa oikeussuhteen osapuolille tai henkilölle annettua oikeutta valita laki, jota sovelletaan oikeussuhteeseen. Kyseeseen voi tulla rajoittamaton tai rajoitettu tahdonautonomia. Jälkimmäisellä viitataan tilanteeseen, jossa sovellettava liittymä on valittava rajatuista vaihtoehdoista. Jos kuitenkin formuvaltation laissa on suoraan sovellettavia eli kansainvälisesti pakottavia aineellisia säännöksiä, ei henkilö voi sivuuttaa niitä tekemällä lakiviittauksen jonkin toisen valtion oikeuteen.⁵³

Syitä lakiviittauksen käyttämiseen on monia. Perintöasiassa perittävä voi esimerkiksi pyrkiä lisäämään lainvalinnan ennakoitavuutta varmistamalla, että tietty laki tulee sovellettavaksi hänen perimyksensä. Toisaalta hän voi haluta hyödyntää jonkin toisen oikeusjärjestelmän tarjoamia perintösäännöksiä. Avioliitossa puolestaan lakiviittausta saatetaan käyttää sen varmistamiseksi, että aviovarallisuusjärjestelmän purkamiseen sekä perintöön sovellettavat lait muodostavat sellaisen yhteisen kokonaisuuden, joka tuottaa halutun lopputuloksen.⁵⁴

Oikeuspaikkasopimuksella eli prorogaatiosopimuksella viitataan siihen, että asianosaiset sopivat keskenään toimivaltaisesta tuomioistuimesta. Prorogaatio voi tapahtua myös hiljaisena eli konkludenttisenä prorogaationa silloin, kun asianosainen vapaaehtoisesti suostuu vastaamaan asiassa jossakin muussa kuin alun perin toimivaltaisessa tuomioistuimessa.⁵⁵ Vaikka prorogaatio on varallisuus oikeudessa laajalti hyväksytty, on sen käyttöalaa rajoitettu esimerkiksi perheoikeudessa heikomman osapuolen suojelemiseksi. Yleinen keino prorogaation käytön rajoittamiseksi on rajata sen käyttöala sellaiseen tuomioistuimeen, johon asialla on läheinen liittymä. Toinen yleinen keino on sallia vain sellaiset prorogaatiosopimukset, jotka on tehty vasta oikeusriidan synnyttyä.⁵⁶

⁵³ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 63.

⁵⁴ He 44/2001 vp, s. 36.

⁵⁵ *Koulu*: Kansainvälinen prosessioikeus pääpiirteittäin 2004, s. 51 ja 141.

⁵⁶ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 25–26.

2.2 Kansainvälinen perintöoikeus

2.2.1 Perintöstatuutti: asuinpaikka- ja kansalaisuusperiaate

Kansainvälisessä yksityisoikeudessa kutsutaan statuutiksi tiettyyn laajempaan asiaryhmään sovellettavaa lakia. Tällöin siis kysytään mikä on mihinkin tosiseikastoon ja mihinkin oikeussuhteeseen sovellettavaksi tuleva laki eli mikä on sen statuutti. Tämän perusteella voidaan puhua esimerkiksi esinestatuutista, henkilöstatuutista ja velvoitestatuutista.⁵⁷

Perintökaaren (PK, 5.2.1965/40) tärkein toimivaltaa ja lainvalintaa määrittävä tekijä on nimenomaan pysyväisluontoinen asuminen.⁵⁸ Asuinpaikkaperiaatteen suurimpia etuja on se, että asuinpaikka on usein sama kuin omaisuuden sijaintipaikka ja lisäksi se on usein myös perillisten asuinpaikka.⁵⁹ Asuinpaikkaperiaatteen soveltamisen suurimpia ongelmia ovat useimmiten puolestaan sellaiset melko tavalliset tilanteet, joissa perittävän asuinpaikka on muuttunut hänen elämänsä viimeisten vuosien aikana. Tällöin voidaan kysyä oikeutetusti sitä, miksi juuri viimeisen asuinpaikkavaltion lakia pitäisi soveltaa perittävän koko elinaikanaan kerryttämän omaisuuden jakamiseen. Tätä ongelmaa on pyritty usein korjaamaan asuinaikaa koskevilla vähimmäisvaatimuksilla.⁶⁰

Asuinpaikkaperiaatteesta (*habitual residence*) on erotettava kotipaikka (*domicile*). Asuinpaikka, toisin kuin kotipaikka, on tosiasiallinen käsite tarkoittaen sitä, että aikomuksille tai tarkoitukselle ei aseta painoarvoa yhtä vahvasti harkittaessa sitä, onko henkilölle syntynyt asuinpaikka tietyssä maassa. Täten henkilöllä on asuinpaikka maassa, jossa hän tosiasiallisesti asuu ja jossa hänellä on keskeisin elinympäristönsä.⁶¹ Ero

⁵⁷ Klami–Kuisma: Suomen kansainvälinen yksityisoikeus 2000, s. 63–64. Perintökaaren (PK, 5.2.1965/40) 26:8 pykälässä on luettelo asioista, jotka kuuluvat perintöstatuutin alaan. Luettelo ei ole tyhjentävä, sillä vieraan valtion lakiin voi kuulua sellaisia Suomen oikeudelle tuntemattomia asiaryhmiä, joita ei niiden tuntemattomuuden vuoksi ole voitu ottaa osaksi luetteloa. Täten, jos vieraan lain perusteella esitetään sellaisia vaatimuksia, jotka eivät kuulu pykälän luetteloon, on lainsoveltajan katsottava, voidaanko asiaa pitää perintöoikeudellisena. Jos näin on, voidaan asian yksittäisessä konkreettisessa tapauksessa katsoa olevan sellainen, joka ratkaistaan perintöstatuutin nojalla (HE 44/2001 vp, s. 75).

⁵⁸ HE 44/2001 vp, s. 42.

⁵⁹ Hertel: Perintöasioihin EU:ssa sovellettavan lainsäädännön määräytyminen 2008, s. 50.

⁶⁰ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 606. Esimerkiksi PK:ssa on päädytty käyttämään tällaista vähimmäisasumisaikaa koskevaa vaatimusta. Lisäksi on valtioita, joissa ongelmaa on pyritty lievittämään niin sanotuilla korjauslausekkeilla, joita voidaan käyttää tilanteissa, joissa perinnönjättäjällä on ollut selkeästi läheisempi yhteys johonkin toiseen valtioon kuin viimeiseen asuinpaikkavaltioonsa.

⁶¹ Esko: Kansainvälisen perhe- ja jäämistöoikeuden viimeaikaisesta kehityksestä 2001, s. 666.

asuinpaikan ja kotipaikan määritelmien välillä vaihtelee kuitenkin oikeusjärjestelmäkohtaisesti. Tämä on omiaan lisäämään asuinpaikkaperiaatteen soveltamiseen liittyviä ongelmia.⁶²

Kansalaisuusperiaatteen suurimpia etuja on sen selkeys. Vainajan kansalaisuus on usein helposti todennettavissa. Lisäksi ihmisillä on usein kansalaisuusvaltioonsa sellainen side, joka tekee kyseisen valtion lain soveltamisen oikeutetuksi. Sovellettavaksi tulevan lain ennakoitavuus on suuri etu ja oikeastaan välttämättömyys erityisesti jäämistösuunnittelussa. Toisaalta nykyisin kaksoiskansalaisuuksien lisääntyessä, törmätään useammin ongelmatilanteisiin myös kansallisuusperiaatteen soveltamisessa. Lisäksi henkilöt, jotka ovat asuneet jo pitkään kansallisuusvaltionsa ulkopuolella ja ovat kotiutuneet asuinvaltioonsa, voivat kokea kansallisvaltionsa lain soveltamisen vieraaksi.⁶³ Koska mikään liittymäperuste ei ole täysin ongelmaton, on lainsäätäjällä valittavana kaksi vaihtoehtoa, jotka ovat periaatteessa yhtä hyviä. Kyseessä on siis poliittinen päätös, jossa lainsäätjä valitsee kahdesta yhtä toteuttamiskelpoisesta vaihtoehdosta.⁶⁴

2.2.2 Unitarismi ja skissio

Unitarismi ja skissio ovat molemmat perinnönjättäjän omaisuuden jakoon sovellettavia periaatteita. *Unitarismilla eli universaaliperiaatteella* viitataan periaatteeseen, jonka mukaan kaikki perittävälle kuulunut omaisuus on jaettava omaisuuden sijainnista riippumatta yhden ja saman lain mukaisesti. *Skissioperiaate* on unitarismin vastakohta ja viittaa periaatteeseen, jossa kiinteään omaisuuteen sovelletaan omaisuuden sijaintivaltion lakia. Unitarismia on sovellettu etenkin Manner-Euroopan maissa, Pohjoismaissa sekä monissa niissä Euroopan ulkopuolisissa valtioissa, jotka eivät kuulu brittiläiseen kansainyhteisöön. Skissioperiaate on puolestaan saanut kannatusta erityisesti common law -maissa sekä joissakin Ranskan oikeudesta vaikutteita saaneissa valtioissa.⁶⁵

Käytännön oikeuselämässä kaikkien maiden järjestelmät eivät ole kuitenkaan yksiselitteisesti joko unitarismia tai skissiota soveltavia. Esimerkiksi unitarismia soveltava valtio on voinut mahdollistaa lainsäädännössään sen, että perittävä tekee

⁶² Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus 2009, s. 61–62.

⁶³ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 606.

⁶⁴ Hertel: Perintöasioihin EU:ssa sovellettavan lainsäädännön määräytyminen 2008, s. 50.

⁶⁵ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 609.

lakiviittauksen, jossa vieraan valtion alueella olevaan kiinteistön perimyksen tulee sovellettavaksi omaisuuden sijaintivaltion laki. Vastaavasti skissioperiaatetta pääasiallisesti soveltavat valtiot saattavat hyväksyä sellaisen lakiviittauksen, jolla koko jäämistön jako suoritetaan yhden perintöstatuutin mukaisesti.⁶⁶

Suomen kansainvälinen perintöoikeus on perustunut unitarismiin jo ennen perintöasetuksen voimaantuloa eikä skissiota ole ollut mahdollista toteuttaa edes lakiviittauksella. Kuitenkin kiinteistön sijaintivaltion suhteen on jätetty PK 26:8.1 poikkeussäännös ilmeisesti Suomessa toimitetun jaon hyväksymismahdollisuuksien lisäämiseksi kiinteistön sijaintivaltiossa.⁶⁷ Kiinteistöä koskevassa poikkeuksessa nimittäin on mahdollistettu se, että kiinteistön sijaintivaltion kiinteää omaisuutta koskevia säännöksiä liittyen jonkin ammatin tai elinkeinon suojaamiseen tai perityn omaisuuden suvun omistuksessa säilyttämiseen tai muuhun tällaiseen verrattavaan tarkoitukseen on noudatettava siitäkin huolimatta, että perintöön on muutoin sovellettava toisen valtion lakia.

2.2.3 Kansainvälisen perintöoikeuden oikeuslähteet

2.2.3.1 Perintökaaren toissijaisuus

Suomen kansainvälinen perintöoikeus säilyi verrattain pitkään oikeuskirjallisuuden ja oikeuskäytännön varassa ilman varsinaisia säännöksiä.⁶⁸ Perintökaareen lisättiin vasta vuonna 2001 uusi luku 26, joka on ollut voimassa 1.3.2002 lähtien. Luku 26, jonka otsikko kuuluu *Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä*, koskee perimyksen sovellettavaa lakia, pesänselvitystä ja kansallisten tuomioistuimemme kansainvälistä toimivaltaa perintöasioissa. Siirtymäsäännösten mukaan lukua 26 ei sovelleta henkilöihin, jotka ovat kuolleet ennen luvun voimaantuloa.

PK 26:1–4 koskevat tuomioistuimen toimivaltaa rajat ylittävissä perimystapauksissa. Pääsääntönä on, että perittävän kuolinhetken asuin- tai kotipaikan tuomioistuimella on toimivalta. Tätä valintaa perusteltiin hallituksen esityksessä sillä, että henkilön siteet

⁶⁶ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 609.

⁶⁷ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 610.

⁶⁸ Poikkeuksen muodostivat tilanteet, joissa perinnönjättäjä oli Pohjoismaan kansalainen ja hänellä oli kotipaikka toisessa Pohjoismaassa. Tällöin kirjoittamattomien periaatteiden sijasta sovellettiin pohjoismaista perintökonventiota (Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus 2009, s. 173).

siihen valtioon, jossa hänen on tarkoituksenaan pysyväisluontoisesti asua, ovat yleensä kiinteämmät kuin siteet kansalaisuusvaltioon. Lisäksi perittävän omaisuus sijaitsee tavallisesti pääosin hänen kotipaikkavaltiossaan, jossa hän myös yleensä tekee jäämistöönsä koskevia oikeustoimia. Hallituksen esityksessä katsottiin, että kotipaikkaperiaatteen soveltaminen mahdollistaa sen, että perinnönjättäjää avustavat asianajajat sekä tuomioistuimet voivat soveltaa sitä lakia, jonka he parhaiten tuntevat. Tämän katsottiin helpottavan oikeusavun saamista vähentäen samalla sen kustannuksia sekä takaavan riitatilanteessa mahdollisimman korkeatasoisen ratkaisun.⁶⁹

PK 26:5 mukaan perimyksen sovelletaan sen valtion lakia, jossa perittävällä oli kotipaikka kuollessaan. Kuitenkin poikkeuksen tästä muodostaa tilanne, jossa perittävällä oli aikaisemmin ollut kotipaikka toisessa valtiossa. Tällöin nimittäin viimeisimmän eli kuolinhetkisen kotipaikan lakia sovelletaan vain silloin, jos perittävä oli kyseisen valtion kansalainen tai hän oli asunut kyseisessä valtiossa vähintään viisi vuotta ennen kuolemaansa. Jos hän ei siis ole asuinmaansa kansalainen eikä hän ole asunut siellä vaadittua viittä vuotta, estyy viimeisimmän kotipaikan lain soveltaminen. Tällaisessa tilanteessa tulee sovellettavaksi kansalaisuusvaltion mukainen laki. Kuitenkin, jos perinnönjättäjällä oli kaikki *seikat huomioon ottaen olennaisesti läheisempi yhteys* muuhun kuin kansalaisuusvaltioon, sovelletaan kyseisen valtion lakia perimyksen.

PK 26:6 mukaan pääsääntönä pidetään lakiviittauksen käyttämistä. Tämä tarkoittaa sitä, että perintökaarella olevia liittymäsääntöjä sovelletaan vain silloin, kun perittävä ei ole asiasta toisin määrännyt. PK 26:6 mukaisesti lakiviittaus on sallittu sen valtion lakiin, jonka kansalainen perittävä oli määräystä antaessaan tai kuollessaan, sen valtion lakiin, jossa perinnönjättäjällä oli määräystä antaessaan tai kuollessaan kotipaikka tahi jossa hänellä on ollut aikaisemmin kotipaikka. Lisäksi, jos perinnönjättäjä oli lakiviittauksen tekohetkellä naimisissa, sallitaan viittaus sen valtion lakiin, jota sovelletaan avioliiton varallisuussuhteiden purkamiseen.

EU:n lainsäädäntö on ensisijaista kansalliseen lainsäädäntöön nähden. Näin varmistetaan se, että lainsäädäntö on yhtenäistä koko EU:n alueella. Kansainvälisen yksityisoikeuden kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että EU:n lainsäädäntöä noudatetaan, jos kansallinen kansainvälinen yksityisoikeus on ristiriidassa sen kanssa.⁷⁰ Perintöasetuksen kohdalla

⁶⁹ HE 44/2001 vp, s. 35.

⁷⁰ *Bogdan*: Concise Introduction to EU Private International Law 2012, s. 15.

tämä näkyy siinä, että PK 26 luvun säännöksiä noudatetaan ainoastaan, jos perintöasetuksesta, toisesta laista tai Suomea sitovasta valtiosopimuksesta ei muuta johdu (PK 26:20). Perintökaaren 26 luvun säännösten soveltaminen rajoittuu siis käytännössä siirtymävaiheen tilanteisiin. Toisaalta siirtymävaiheen voidaan olettaa kestävän melko pitkään, sillä kuten jo aiemmin on tuotu esille, asetusta sovelletaan ainoastaan 17.8.2015 ja tämän jälkeen kuolleiden henkilöiden perimystilanteisiin.⁷¹

Asetuksessa on määritelty toimivalta tyhjentävästi ja lainvalintasääntöjen soveltaminen universaalisti.⁷² Tämä tarkoittaa myös sitä, että perintökaareissa annetut mahdollisuudet lakiviittauksen tekemiseen jäävät toissijaisiksi perintöasetuksen vastaaviin säännöksiin nähden. Tätä voidaan pitää valitettavana erityisesti siinä kohdin, että aviovarallisuussuhteiden purkamiseen sovellettavaa lakia ei voida valita lakiviittauksella myös perintöön sovellettavaksi laiksi. Perintöasetuksesta huolimatta jäsenvaltiot voivat edelleen päättää kolmansissa valtioissa tehtyjen päätösten tunnustamisesta sekä täytäntöönpanokelpoisuudesta. Ulkomaisten ratkaisujen tunnustamisesta tai niiden täytäntöönpanokelpoisuudesta ei kuitenkaan sisälly säännöksiä perintökaareen, jolloin oikeustila jäänee tältä osin epäselväksi.

2.2.3.2 Pohjoismaisen perintösopimuksen suppea soveltamisala

Pohjoismaiden välille valmisteltiin ja saatettiin voimaan ennen toista maailmansotaa sääntelykokonaisuus koskien kansainvälistä siviiliprosessi-, perhe- ja perintöoikeutta sekä myös siviilioikeusapua. Yhteistyö perustui vapaamuotoisuuteen ja sitä on luonnehdittu oman aikakautensa menestystarinaksi.⁷³ Tuolloin perhe- ja perintöoikeudessa saatiin 1930-luvulla aikaiseksi kattavat valtiosopimukset. Kansainvälistä perintöoikeutta harmonisoitiin *pohjoismaisella perintösopimuksella* (*SopS 21/ 1935*).⁷⁴ Sopimus laadittiin vuonna 1935⁷⁵ ja se koski oman kotimaansa ulkopuolella toisissa Pohjoismaissa asuvia Pohjoismaiden kansalaisia.⁷⁶

⁷¹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 604.

⁷² *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 603.

⁷³ *Leinonen*: Alueellisesta yhteistyöstä maailmanlaajuiseen ja takaisin 2001, s. 646.

⁷⁴ Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välillä Kööpenhaminassa vuonna 1934 tehty perintöä, testamenttia ja pesänselvitystä koskeva sopimus.

⁷⁵ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 687.

⁷⁶ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 601.

Perintösopimus on soveltamisalaltaan *lex specialis eli erityislaki* PK 26 lukuun nähden. Se sisältää määräyksiä muun muassa sovellettavasta laista, pesänselvityksestä sekä kansainvälisestä toimivallasta perintöä ja testamenttia koskevissa riidoissa. Tunnustamista koskien siinä on määräyksiä pesänselvittäjän, testamentin toimeenpanijan ja pesänjakajan valtuuksien tunnustamisesta. Tunnustaminen on ulotettu myös sellaisiin tuomioistuimen päätöksiin, jotka koskevat lesken oikeutta elää jakamattomassa pesässä. Muiden päätösten tunnustaminen on sopimuksessa jätetty kansallisen sääntelyn varaan, joskin nykyisin pohjoismaiset ratkaisut tunnustetaan pohjoismaisen tuomiolain (588/1977) perusteella.⁷⁷

Suomi ja Ruotsi pyrkivät perintöasetusta neuvoteltaessa tulokseen, jossa pohjoismaisen perintösopimuksen soveltamista olisi voitu jatkaa Suomen ja Ruotsin välillä. Tämä ei kuitenkaan saanut laajaa kannatusta.⁷⁸ Suomi ja Ruotsi saavuttivat lopulta hyvin pienen osan neuvottelutavoitteistaan. Asetuksen 75.1 artiklan perusteella Suomi ja Ruotsi voivat nimittäin soveltaa *muutettua perintösopimusta*, mutta hyvin rajoitetussa määrin. Perintöasetuksen artiklan 75 kohdassa 3 myönnetään Suomelle ja Ruotsille oikeus soveltaa pohjoismaista perintösopimusta vain kuolinpesän hallintoa koskevissa menettelysäännöissä sekä siihen liittyvässä sopimusvaltioiden viranomaisten välisessä yhteistyössä. Pohjoismaista perintösopimusta sovelletaan myös yksinkertaistettuihin ja nopeutettuihin menettelyihin perintöasioissa annettujen päätösten tunnustamisessa ja täytäntöönpanossa.

Edellä mainitulla muutetulla perintösopimuksella tarkoitan sopimusta, jolla pohjoismaista perintösopimusta on uudistettu sopimusvaltioiden hallitusten kesken.⁷⁹ Käytännössä muutossopimus on yhdenmukaistanut perintösopimuksen vastaamaan perintöasetusta. Pohjoismaissa sovelletaan asetuksen mukaisesti sen sopimusvaltion lakia, jossa perittävällä oli kuollessaan asuinpaikka. Perittävä voi kuitenkin tehdä lakiviittauksen sen valtion lakiin, jonka kansalainen hän oli lakiviittauksen tehdessään tai kuollessaan.⁸⁰ Uudistettua perintösopimusta sovelletaan kuten edeltäjänsä eli sellaisissa

⁷⁷ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 602.

⁷⁸ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 843.

⁷⁹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 602.

⁸⁰ Oikeusministeriö: Pohjoismaisen perintösopimuksen muutossopimuksen hyväksyminen. En käsittele tutkimuksessani alkuperäisen perintösopimuksen säännöksiä, vaan keskityn nimenomaan muutetun perintösopimuksen säännöksiin.

perimystilanteissa, joissa perittäväällä oli kuolinhetkellään asuinpaikka jossakin pohjoismaassa sekä toisen pohjoismaan kansalaisuus.

Kuolinpesän hallinnosta ja viranomaisten myötävaikutuksesta säädetään perintösopimuksen artikloissa 19 ja 22. Artiklan 19 mukaan sovellettava laki on sen sopimusvaltion laki, jossa perittäväällä oli asuinpaikka. Tuomioiden tunnustamiseen sovelletaan puolestaan artiklan 28 mukaan yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien pohjoismaisten tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annettua lakia (588/1977). Täten Islannissa, Norjassa tai Tanskassa annettu tuomioistuimen päätös, joka kuuluu perintösopimuksen alaan täytäntöönpannaan Suomessa edellä mainitun täytäntöönpanolain mukaisesti. Lain mukaan perintösopimuksen pohjalta annettujen tuomioiden täytäntöönpanokelpoisuus arvioidaan summaarisessa menettelyssä. Toimivaltaisia viranomaisia ovat ensimmäisenä asteena käräjäoikeudet.⁸¹

Käytännössä menettely perintösopimuksen ja perintöasetuksen välillä toimii niin, että jos perintöasetuksen nojalla Suomi on toimivaltainen ja perinnönjättäjällä on vaadittu kaksoisliittymä pohjoismaihin, kuolinpesää hallinnoidaan Suomen PK:n 18 luvun mukaan. Kuitenkaan pesänselvitystä ei toimiteta kokonaan Suomen lain mukaan, sillä vainajan velkoihin ja legaattien täyttämiseen on sovellettava asetuksen mukaan määräytyvää perintöstatuuttia. Jos Ruotsissa on annettu tuomioistuimen päätös tai tuomioistuimen vahvistama sovinto perintöasiassa, jossa perinnönjättäjällä on vaadittava kaksoisliittymä pohjoismaihin, tuomion tunnustamiseen sekä täytäntöönpanoon tulee noudatettavaksi pohjoismainen tuomiolaki. Jos taas Ruotsissa on annettu päätös, josta puuttuu tarvittava kaksoisliittymä, noudatetaan asiassa perintöasetusta. Pohjoismaista tuomiolakia sovelletaan myös toisten Pohjoismaiden tuomioistuinten antamiin päätöksiin.⁸²

2.2.3.3 Haagin yleissopimuksen ensisijaisuus

Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssia voidaan pitää yhtenä tärkeimmistä kansainvälisen lainvalintasääntöjen yhtenäistäjänä. Vuonna 1893 alkanut hallitusten välisen konferenssin toiminta on vieläkin aktiivista ja monet konferenssissa laaditut sopimukset ovat saaneet merkittävän roolin kansainvälisen yksityisoikeuden

⁸¹ HE 361/2014 vp, s. 4–5.

⁸² *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 695.

yhtenäistämisessä.⁸³ Konferenssi nauttiikin laajaa arvostusta kansainvälisen yksityisoikeuden asiantuntijana. Lisäksi sen jäsenvaltioiden tasavertaisuus, sekä keskusteluun osallistumisessa että äänestämisessä, jossa jokaisella jäsenvaltiolla on koostaan riippumatta yksi ääni, on lisännyt erityisesti pienempien jäsenvaltioiden luottamusta konferenssin toimintaa kohtaan.⁸⁴

EU:sta tuli konferenssin jäsen vuonna 2007 ja se on tällä hetkellä konferenssin ainoa jäsen, joka ei ole valtio. Konferenssin jäsenyys merkitsee sitä, että EU voi osallistua keskusteluihin koskien uusien yleissopimusten laadintaa ja vanhojen sopimusten muokkaamista. Se voi allekirjoittaa ja ratifioida eli toisin sanoen tulla sopimusosapuoleksi konferenssissa laadittuihin yleissopimuksiin.⁸⁵

Haagin konferenssissa on tehty kolme perintö- ja testamenttiasioita koskevaa yleissopimusta sekä yksi trusteja⁸⁶ koskeva yleissopimus. Nämä sopimukset ovat *yleissopimus testamenttimääräysten muotoa koskevista lakiristiriidoista* (voimaan 1964), *yleissopimus jäämistöjen kansainvälisestä hallinnoinnista* (voimaan 1993), *yleissopimus jäämistöihin sovellettavasta laista* (ei ole tullut vielä voimaan) sekä *yleissopimus trusteihin sovellettavasta laista ja sen tunnustamisesta* (voimaan 1992).⁸⁷

Tässä yhteydessä kaikkein merkittävämpänä voidaan nostaa esille testamentin muotoa koskevien lakiristiriitojen ratkaisemiseksi tehty yleissopimus (*SopS 77/1976*), jonka sopimusosapuolena Suomi on.⁸⁸ Sopimus on universaalisti sovellettava, joten sen määräykset koskevat testamentin ja testamentin peruuttamisen muotoon sovellettavaa lakia riippumatta siitä, onko itse testamentilla tai sen tekijällä jonkinlainen liittymä sopimusvaltioon.⁸⁹ Myös PK 26 luvun 9 pykälässä on viittaus Haagin sopimuksen soveltamiseen, jolloin testamentin muodollinen pätevyys sekä peruuttamisen tehokkuus arvioidaan yleissopimuksen määräysten perusteella.

⁸³ Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssi: About HCCH.

⁸⁴ *Leinonen*: Alueellisesta yhteistyöstä maailmanlaajuiseen ja takaisin 2001, s. 648–649.

⁸⁵ *Stone*: EU Private International Law 2014, s. 16.

⁸⁶ Trust on erityisesti anglosaksiseen oikeusryhmään kuuluvissa maissa tunnettu oikeudellinen instituutio, jossa trustin asettaja antaa omaisuutta trusteelle, joka puolestaan huolehtii siitä edunsaajien hyväksi (*Mikkola*: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus 2009, s. 243–244).

⁸⁷ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta Vihreä kirja — Perintö- ja testamenttioikeus KOM(2005) 65 lopullinen, s. 1–2.

⁸⁸ Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssi: Testamentin muotoa koskevien lakiristiriitojen ratkaisemiseksi tehdyn yleissopimuksen sopimusosapuolet.

⁸⁹ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 828.

Haagin yleissopimuksen tavoitteena on, että testamenttia koskevat kansalliset lakimääräykset eivät tekisi testamentteja pätemättömiksi kansainvälisissä tai testamentin laatimisen jälkeen kansainvälisiksi muuttuneissa tilanteissa. Tästä syystä yleissopimuksessa noudatetaan *favor testamenti -periaatetta* antamalla sopimuksessa useita vaihtoehtoisia muotostatuutteja, joiden mukaan testamentti voidaan katsoa päteväksi, jos se täyttää yhdenkin vaihtoehdoksi annetun muotostatuutin edellytykset pätevydestä.⁹⁰

Yleissopimuksen ensimmäisessä artiklassa säädetään siitä, että testamentti on muodollisesti pätevä, jos se täyttää lain määräykset

- a) sillä paikkakunnalla, jolla testamentin tekijä teki testamenttimääräyksen; tai
- b) sellaisessa valtiossa, jonka kansalainen testamentin tekijä oli testamenttimääräyksen tehdessään tai kuollessaan; tai
- c) sellaisella paikkakunnalla, jolla testamentin tekijällä oli domisiili (*domicile*) testamenttimääräyksen tehdessään tai kuollessaan; tai
- d) sillä paikkakunnalla, jolla testamentin tekijällä oli kotipaikka (*residence habituelle*) testamenttimääräyksen tehdessään tai kuollessaan; tai
- e) kiinteän omaisuuden osalta sillä paikkakunnalla, missä omaisuus sijaitsee.

Artiklan mukaan sellaisissa tilanteissa, joissa laki ei ole yhtenäinen koko maassa, sovellettava laki määräytyy valtion sisäisten lainvalintasääntöjen perusteella. Jos tällaiset kansalliset säännöt kuitenkin puuttuvat, sovelletaan sitä alueellista lakia, johon testamentin tekijällä oli läheisin liittymä. Artiklan 2 mukaan edellä mainittuja liittymäperusteita sovelletaan myös testamentin peruuttamiseen. Peruutus on pätevä myös, jos se täyttää sen kyseisen lain vaatimukset, jonka mukaan testamenttimääräys oli alun perin pätevä.⁹¹ Haagin yleissopimusta ei sovelleta testamentin tulkintaan, vaan siihen sovelletaan perintöstatuuttia. Perintöstatuutin lisäksi tulkinnassa voidaan huomioida perinnönjättäjän oma käsitys testamenttiinsa sovellettavasta laista sekä testamentin oikeusvaikutuksista. Tämä puolestaan palvelee tarkoitusta saada testamentille testamentin tekijän tarkoitusta vastaava tulkinta.⁹²

⁹⁰ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 614.

⁹¹ Haagin sopimuksessa ei ole tyhjistä määriteltä sitä, mitä muotomääräys tarkoittaa. Tämä voi puolestaan johtaa erilaisiin käsityksiin siitä, onko jokin säännös aineellinen määräys vaiko muotomääräys (*Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 615).

⁹² *Mikkola*: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus 2009, s. 208.

Perintöasetuksella ei artiklan 75.1 mukaan ole vaikutusta sellaisten kansainvälisten yleissopimusten soveltamiseen, joiden osapuolena on asetusta annettaessa yksi tai useampi jäsenvaltio ja jotka ovat soveltamisalaltaan yhteneväisiä perintöasetuksen kanssa. Tätä sääntöä on rajoitettu artiklassa 75.2, jonka mukaan, jos molemmat tai kaikki sopimuksen osapuolet ovat EU:n jäsenvaltioita, siltä osin kuin edellä mainituissa yleissopimuksissa säädetään perintöasetuksella säänneltyjä asioita, sovelletaan perintöasetusta yleissopimusten sijasta. Artiklassa 75.1 mainitaan erikseen Haagin yleissopimus sellaisena yleissopimuksena, jota on noudatettava testamenttien sekä yhteisten testamenttien muodon osalta ensisijaisesti asetukseen nähden. Tämä merkitsee käytännössä sitä, että yleissopimus tulee sovellettavaksi meillä testamentin muotoa koskeissa säännöksissä perintöasetuksen artiklan 27 sijasta.⁹³

2.2.3.4 Venäjän ja Puolan kanssa solmitut oikeusapusopimukset

1980-luvulta lähtien Suomi solmi eräiden sosialististen maiden kanssa oikeusapusopimuksia. Ensimmäinen näistä sopimuksista on Suomen ja Neuvostoliiton välillä solmittu sopimus oikeussuojasta ja oikeusavusta siviili-, perhe- ja rikosasioissa (*SopS 48/1980*). Tätä sopimusta seurasi sopimus Suomen ja Puolan kansantasavallan välillä oikeussuojasta ja oikeusavusta siviili-, perhe- ja rikosasioissa (*SopS 68/1981*).⁹⁴

Neuvostoliiton kanssa solmitun oikeusapusopimuksen 25 artiklan mukaan sopimuspuolten kansalaisilla on yhtäläinen oikeus kuin sopimuspuolen alueella asuvilla periä siellä olevaa omaisuutta, alueella toteutettavia oikeuksia sekä tehdä ja peruuttaa tällaista omaisuutta ja tällaisia oikeuksia koskeva testamentti. Samoin omaisuus ja oikeudet siirtyvät perintönä ja testamentilla samoilla ehdoilla kuin alueella asuvien omille kansalaisille. Artiklassa 26 säädetään testamentin muodosta. Testamentti katsotaan päteväksi, jos testamenttia tehtäessä oli noudatettu sen valtion lainsäädäntöä, jonka alueella testamentti on tehty, jonka kansalainen testamentintekijä oli testamentin tehdessään tai kuollessaan tai jossa testamentin tekijällä oli kotipaikka. Kiinteän

⁹³ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 603.

⁹⁴ *Esko*: Kansainvälisen perhe- ja jäämistöoikeuden viimeaikaisesta kehityksestä 2001, s. 663. Myös Unkarin kanssa on solmittu vastaavanlainen sopimus (*SopS 40/82*).

omaisuuden osalta testamentti on muodoltaan pätevä, jos sitä tehtäessä oli noudatettu kiinteän omaisuuden sijaintivaltion lakia.⁹⁵

Puolan kanssa tehty oikeusapupolitus sisältää vastaavat säännökset kotimaiskohtelusta⁹⁶ kuin Neuvostoliiton kanssa tehty oikeusapupolitus. Sopimuksen artiklassa 25 nimittäin määrätään sopimusosapuolten kansalaisten oikeudesta toisen sopimuspuolen kansalaisen ja sen alueella sijaitsevan omaisuuden perimisestä samoin kuin Neuvostoliiton kanssa solmitussa sopimuksessa.

Kuten jo aiemmassa alaluvussa on tuotu esille, asetuksen artiklan 75.2 mukaan perintöasetus saa etusijan sellaisiin yleissopimukseen nähden, jotka on tehty kahden tai useamman jäsenvaltion kesken niiden asioiden osalta, joista säädetään sekä yleissopimuksessa että asetuksessa. Puolan EU-jäsenyyden vuoksi oikeusapupolitus on menettänyt merkityksensä siltä osin kuin siinä säädetään samoista asioista kuin asetuksessa. Venäjä ei kuitenkaan ole unionin jäsenvaltio, joten asetuksella ei ole vaikutusta Suomen ja Venäjän välisen oikeusapupolituksen soveltamiseen.

III ASETUKSEN OIKEUSPERUSTA JA SÄÄTÄMINEN

3.1 Euroopan unionin oikeus

Unionissa säädetty oikeus jakautuu primäärioikeuteen sekä siitä johdettuun sekundaarioikeuteen. Primaarioikeus käsittää perustamissopimukset muutoksineen, pöytäkirjoineen sekä liitteineen samoin kuin unionin yleiset oikeusperiaatteet sekä jäsenvaltioiden liittymissopimukset. Sekundaarioikeuden tärkeimpiä oikeudellisia instrumentteja ovat asetukset, direktiivit ja päätökset. Lisäksi EU-tuomioistuin kehittää säädännäistä oikeutta edelleen ratkaisutoiminnassaan muodostamallaan periaatteilla.⁹⁷

Perustamissopimukset luovat puitteet sekä perustan itse EU:n toiminnalle ja ne ovat suoraan jäsenvaltioissa ilman erillisiä toimenpiteitä voimassa olevaa oikeutta. Ne luovat

⁹⁵ Suomen ja Venäjän kahdenkeskisten suhteiden sopimusoikeudellisen perustan kartoituksessa vuonna 1992 tehdyssä pöytäkirjassa todetaan, että Neuvostoliiton ja Suomen välinen oikeusapupolitus on nykyisin voimassa Suomen ja Venäjän välisissä suhteissa (He 44/2001 vp, s. 7).

⁹⁶ Termiä kotimaiskohtelu käyttää muun muassa Helin (*Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus* 2013, s. 603).

⁹⁷ *Weatherill: Cases & Materials on EU Law* 2014, s. 24–27.

oikeuksia ja velvollisuuksia, joihin kansalaiset voivat vedota. Tärkeimmät voimassa olevat perussopimukset ovat *Sopimus Euroopan unionista (SEU)* ja *Sopimus Euroopan unionin toiminnasta (SEUT)*.⁹⁸ Perussopimusten tärkeyttä EU:n toiminnassa kuvastanee se, että jos jotakin politiikanalaa ei ole mainittu yhdessäkään perussopimuksessa komissiolla ei ole toimivaltaa tehdä lakiehdotuksia kyseisellä alalla. Käytännössä perussopimus on täten jäsenvaltioiden kesken tehty sitova sopimus, josta ilmenee unionin tavoitteet, toimielimiä koskevat säännöt, päätöksentekomenettelyt sekä jäsenvaltion ja EU:n väliset suhteet.⁹⁹

Sekundaarinen EU-oikeus eli johdettu EU-oikeus on puolestaan unionin toimielin- ja päätöksentekojärjestelmässä syntyvää oikeutta, yleisimmin Euroopan komission, Eurooppa-neuvoston ja Euroopan parlamentin tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä säätämää oikeutta. Asetuksien voimaan saattamiseksi ei tarvitse eikä vakiintuneesti edes saa käyttää erillistoimia kansallisten lainsäätäjien taholta, sillä asetukset tulevat sellaisinaan osaksi jäsenvaltioiden kansallista oikeutta. Direktiivit puolestaan ovat käytössä aloilla, joilla jäsenvaltioiden oma kansallinen päätöksentekovalta on laajempi. Ne ovat lainsäädäntöohjeita, jolloin kansalliset viranomaiset saavat itse päättää miten direktiivien tavoitteet toteutetaan kansallisella tasolla tietyssä määräajassa. Päätökset ovat yksittäistapauksia koskevia, sitovia päätöksiä, jotka velvoittavat niitä, joille ne on osoitettu.¹⁰⁰

Asetukset ovat tehokkuudessaan vailla vastinetta. Ne tulevat voimaan yleensä nopeasti säädöksen hyväksymisen jälkeen ennalta sovittuna ajankohtana, ne takaavat sääntelyn yhtenäisyyden jäsenvaltioiden kesken ja lisäksi niiden noudattamista valvotaan tehokkaasti.¹⁰¹ On jopa väitetty, että Lissabonin sopimuksen¹⁰² myötä komissio olisi alkanut tietoisesti suosia asetuksia direktiivien sijaan. Syynä tähän on ennen kaikkea direktiivien voimaansaattamiseen liittyvät ongelmat: direktiivien täytäntöönpanossa on ollut viivytyksiä jäsenvaltiossa eikä komissio ole kyennyt tehokkaasti valvomaan täytäntöönpanoa kaikissa jäsenvaltioissa.¹⁰³

⁹⁸ *Bogdan*: Concise Introduction to EU Private International Law 2012, s. 14.

⁹⁹ Euroopan unioni: EU:n perussopimukset.

¹⁰⁰ *Weatherill*: Cases & Materials on EU Law 2014, s. 27.

¹⁰¹ *Leinonen*: Alueellisesta yhteistyöstä maailmanlaajuiseen ja takaisin 2001, s. 653.

¹⁰² Lissabonin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta EUVL C 306 17.12.2007.

¹⁰³ *Hyvärinen*: Suomen mahdollisuudet vaikuttaa Euroopan unionin lainsäädäntöön 2015, s. 72.

Unionin toimivalta jaetaan kolmeen pääluokkaan, jotka ovat *yksinomainen toimivalta* (SEUT 2.1 art.), jäsenvaltioiden kanssa *jaettu toimivalta* (SEUT 2.2 art.) sekä jäsenvaltioiden toimivaltaa *täydentävä toimivalta* (SEUT 6 art.). Unionin yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvissa asioissa vain unioni on oikeutettu antamaan juridisesti velvoittavia säädöksiä (SEUT 2.1 art.). Jäsenvaltioiden kanssa jaettu toimivalta on yleisin EU:n toimivallan muoto ja tarkoittaa sitä, että sekä unioni että jäsenvaltiot voivat antaa juridisesti velvoittavia säädöksiä. Muun muassa sisämarkkinasääntely on jaetun toimivallan piirissä (SEUT artikkelit 2.2 ja 4.2(a)). Kolmantena mainittu eli täydentävä toimivalta merkitsee EU:n oikeutta toteuttaa erilaisia tuki-, yhteensovittamis- ja täydennystoimia (SEUT 6 art.).

Perintöasetuksen johdanto-osan kohdan 80 mukaan *jäsenvaltiot eivät voi riittävällä tavalla saavuttaa* perintöasetuksen tavoitteita kansallisella tasolla, minkä vuoksi unioni on katsonut, että sillä on EUT:n artiklassa 5 vahvistetun toissijaisuusperiaatteen mukaisesti oikeus toteuttaa toimenpiteitä asiassa. Kohdan mukaan asetuksessa *ei ylitetä sitä, mikä on* tarpeen sen tavoitteiden saavuttamiseksi kunnioittaen näin suhteellisperiaatetta.¹⁰⁴

3.2 Sisämarkkinoiden edellyttämä yksityisoikeudellinen yhteistyö

Unionin keskeisimpänä periaatteena voidaan pitää sisämarkkinaperiaatetta, jonka mukaan ihmisten, tavaroiden, palveluiden ja rahan pitäisi liikkua yhtä vapaasti maiden rajojen ulko- kuin sisäpuolellakin. Kaikki potentiaaliset esteet sisämarkkinoiden toiminnalle ovat normaalisti kiellettyjä, elleivät esteet ole täysin merkityksettömiä.¹⁰⁵ Jäsenvaltioiden välisen kaupan ja liikkuvuuden takaamiseksi on poistettu teknisiä, lainsäädännöllisiä sekä byrokraattisia esteitä sekä tehostettu vastavuoroista tunnustamista. Kansalaisten liikkuvuus on puolestaan turvattu 26 valtiota käsittävällä Schengen-alueella.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Toissijaisuusperiaatteen perusteella EU saa toimia ainoastaan siinä määrin ja siinä laajuudessa kuin jokin yksittäinen toiminta voidaan toteuttaa paremmin unioni- kuin jäsenvaltiotasolla. Suhteellisuusperiaate rajoittaa unionin toimintaa siten, että toiminnan muoto eikä sisältö saa mennä yli sen, mikä on tarpeen perussopimusten tavoitteiden saavuttamiseksi (*Weatherill: Cases & Materials on EU Law* 2014, s. 558.)

¹⁰⁵ *Bogdan: Concise Introduction to EU Private International Law* 2012, s. 24.

¹⁰⁶ Alueeseen kuuluvat kaikki jäsenvaltiot Bulgariaa, Irlantia, Iso-Britanniaa, Kyprosta, Kroatiaa ja Romaniaa lukuun ottamatta. EU:n ulkopuolisista Euroopan maista Islanti, Norja, Sveitsi sekä Liechtenstein ovat myös osa Schengen-aluetta (Euroopan unioni: sisämarkkinat).

Erityisesti sisämarkkinoiden voimakas kehittäminen on johtanut tarpeeseen yhtenäistää jäsenvaltioiden yksityisoikeutta. Harmonisoinnissa otettiin suuri askel eteenpäin Amsterdamin sopimuksella¹⁰⁷, jolla yksityisoikeudellisen alan yhteistyö siirrettiin kolmannesta, hallitusten välisen yhteistyön pilarista ensimmäiseen eli yhteisön toimivaltaan kuuluvaan pilariin. Siirron myötä tapahtui myös muutos yhtenäistämiseen käytetyissä instrumenteissa: siinä missä aiemmin asiaa säädeltiin yleissopimuksella, säädetään siitä nykyisin asetuksilla.¹⁰⁸

Amsterdamin sopimuksen myötä oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeudellisissa asioissa päätettiin sijoittaa yhteisön toimivaltaan kuuluvaksi lisäämällä perustamissopimukseen 61 artiklan c kohta, jonka nojalla on mahdollista toteuttaa artiklan 65 mukaiset toimenpiteet koskien yhteistyötä yksityisoikeudellisissa asioissa. Samalla otettiin tavoitteeksi luoda unionista asteittain *vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuva alue*¹⁰⁹. Koska päätöksestä ei kuitenkaan saatu yksimielisyyttä, jättäytyi Tanska siviilioikeudellisen yhteistyön ulkopuolelle¹¹⁰ ja tästä syystä perintöasetustakaan ei sovelleta Tanskassa.

Koska yksityisoikeuden harmonisointi eli nimenomaan aineellisten säännösten lähentäminen ei ole edistynyt niin kuin EU:ssa alun perin toivottiin ja koska tarve yhtenäistämiseksi on sisämarkkinoiden toimivuuden takaamiseksi suuri, on kansainvälisen yksityisoikeuden säännösten yhtenäistämisen merkitys kasvanut yksityisoikeuden harmonisoinnin rinnalla. Kansainvälisen yksityisoikeuden harmonisointi on edesauttanut uusien EU-säädösten syntymistä ja täten integraation syventämistä sellaisissa tilanteissa, joissa aineellinen harmonisointi on ollut vain osittain mahdollista.¹¹¹ Unioni on siis pystynyt hyödyntämään ja käytännössä luomaan

¹⁰⁷ Amsterdamin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen, Euroopan yhteisöjen perustamissopimuksen ja niihin liittyvien tiettyjen asiakirjojen muuttamisesta. EYVL C 340, 10.11.1997.

¹⁰⁸ Esko: Kansainvälisen perhe- ja jäämistöoikeuden viimeaikaisesta kehityksestä 2001, s. 662.

¹⁰⁹ SEUT:n artiklan 67 mukaan unionin vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella kunnioitetaan perusoikeuksia sekä jäsenvaltioissa vallitsevia erilaisia oikeusjärjestelmiä sekä oikeusperinteitä. Alueella varmistetaan, ettei sen sisärajoilla tarkasteta henkilöitä. Lisäksi ulkorajavalvonnassa sovelletaan yhteistä politiikkaa, jonka perustana on yhteisvastuu sekä oikeudenmukaisuus kolmansien maiden kansalaisia kohtaan. Alueella korostetaan myös korkeaa turvallisuustasoa mm. rikollisuutta ja rasismia vastaan viranomaisten yhteistyöhön perustuvilla torjuvilla toimenpiteillä sekä helpotetaan oikeussuojan saatavuutta päätöksiä koskevan vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen avulla.

¹¹⁰ Leinonen: Ajankohtaista Eurooppaoikeutta 2005, s. 917.

¹¹¹ Liukkonen: Oikeuden yhdenmukaisuus ja kansallinen diversiteetti 2010, s. 744.

aineelliselle harmonisoinnille rinnakkaisen yhtenäistämistavan kansainvälisen yksityisoikeuden yhtenäistämisen avulla.¹¹²

Koska perhe- ja jäämistöoikeus ovat arvosidonnaisia oikeudenaloja, on keskustelu niiden yhtenäistämistä nuorempaa perua kuin keskustelu vähemmän kulttuurisidonnaisten oikeudenalojen, esimerkiksi sopimusoikeuden, harmonisoinnista. Perhe- ja perintöoikeuden yhdistäminen sisämarkkinoihin onkin melko tuore ajatus, sillä aiemmin oikeudenalojen katsottiin olevan niin perinteisiin ja arvoihin sidottuja, ettei perustaa yhteisille säännöksille välttämättä voitu löytää.¹¹³ Sisämarkkinoiden toiminta ja oikeudellinen varmuus kuitenkin edellyttävät tietoa siitä, mitä lakia rajat ylittävissä perimystilanteissa sovelletaan. Tämä puolestaan vaatii yhtenäistettyjä lainvalintasääntöjä. Näin ollen myös perintöasetus hahmottuu osaksi sisämarkkinoiden tehokkaan toiminnan turvaamista ja tämän edellyttämää laajempaa (kansainvälisen) yksityisoikeuden yhtenäistämiskehitystä.

3.3 SEUT:n artikla 81

EU-säädöksellä on oltava toimivallan osoittava oikeudellinen perusta perustamissopimuksista. Oikeusperustaa valittaessa olennaisia seikkoja ovat toimenpiteen tarkoitus sekä sen sisältö.¹¹⁴ Perintöasetuksen oikeusperustana on SEUT:n artikla 81 (entinen EY-sopimuksen 65 artikla). Artikla koskee oikeudellista yhteistyötä yksityisoikeuden alalla ja sen ensimmäisen kohdan mukaan EU *kehittää oikeudellista yhteistyötä yksityisoikeudellisissa asioissa, joilla on rajatylittäviä vaikutuksia; tämä yhteistyö perustuu tuomioistuinten päätösten ja muiden päätösten vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen. Yhteistyöhön voi kuulua jäsenvaltioiden lakien ja asetusten lähentämistä koskevien toimenpiteiden hyväksymistä.*

Artiklan toisen kohdan alakohtien a ja c mukaan *tavoitteiden saavuttamiseksi Euroopan parlamentti ja neuvosto hyväksyvät tavallisessa lainsäätämisyksessä toimenpiteitä,*

¹¹² Mikkola: Komparativa perspektiv på harmoniseringen av äktenskaps- och kvarlåtenskapsrätten i EU 2008, s. 262–263. Samalla on kuitenkin muistettava, että pelkkä kansainvälisen yksityisoikeuden yhdenmukaistaminen ei tuota täydellistä yhdenmukaisuutta jäsenvaltioissa. Todellinen yhdenmukaistaminen vaatisi nimittäin, että jäsenvaltioilla olisi samanlainen suhtautuminen siihen, sovelletaanko vierasta lakia viran puolesta vai asianosaisten pyynnöstä sekä milloin vieraan lain soveltaminen voidaan torjua (*Bogdan: Concise Introduction to EU Private International Law 2012*, s.12).

¹¹³ Mikkola: Komparativa perspektiv på harmoniseringen av äktenskaps- och kvarlåtenskapsrätten i EU 2008, s. 264.

¹¹⁴ Hyvärinen: Suomen mahdollisuudet vaikuttaa Euroopan unionin lainsäädäntömenettelyyn 2015, s. 12.

joilla pyritään erityisesti sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan sitä edellyttäessä varmistamaan:

a) jäsenvaltioiden tuomioistuinten päätösten ja muiden päätösten vastavuoroinen tunnustaminen ja täytäntöönpano;

c) lainvalintaa ja tuomioistuimen toimivaltaa koskevien jäsenvaltioiden sääntöjen yhteensopivuus;

Artiklan 81 kohta 3 muodostaa poikkeuksen pääsääntöön yhteistyössä yksityisoikeudellisissa asioissa säätämällä, että *neuvosto säätää erityistä lainsäätämisyjärjestystä noudattaen perheoikeudellisista toimenpiteistä, joilla on rajatylittäviä vaikutuksia. Neuvosto tekee ratkaisunsa yksimielisesti Euroopan parlamenttia kuultuaan.*

Alkuperäisen EY 65 artiklan mukaan edellytyksenä toimenpiteelle tai sääntelylle oli sen tarpeellisuus sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan varmistamiseksi. Lissabonin sopimuksen myötä EY 65 artiklan korvaava SEUT 81 artikla on muotoiltu edeltäjäänsä huomattavasti väljemmin: artiklassa viitataan toimenpiteisiin, joilla pyritään *erityisesti* sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan edellyttäessä varmistamaan mm. lainvalintaa ja tuomioistuinten toimivaltaa koskevien sääntöjen yhdenmukaisuus. Komissio oli tulkinnut jo EY 65 artiklan sisämarkkinoiden toimivuuden vaatimusedellytystä väljästi ja SEUT:n sääntelyn jälkeen voidaankin olettaa, että sisämarkkinoihin liittynyt välttämättömyyden edellytys on menettänyt merkitystään entistä enemmän.¹¹⁵

Artiklan kolmannessa kohdassa mainittu perheoikeutta koskeva poikkeus yhteispäätösmenettelystä tarkoittaa sitä, että jokaisella jäsenmaalla on veto-oikeus perheoikeuden alalla.¹¹⁶ Suurin osa EU:n jäsenvaltioista Pohjoismaita lukuun ottamatta katsoo perhe- ja perintöoikeuden olevan toisistaan erillisiä oikeudenaloja muun muassa siksi, että varallisuusoikeudelliset näkökohdat ovat hallitsevia perintöoikeudessa. Lisäksi perhe- ja perintöoikeuden tehtävien ja päämäärien katsotaan olevan toisistaan niin eriytyneitä, ettei niiden katsota edustavan samaa oikeudenalaa. Näin ollen näitä kahta oikeudenalaa pidetään toisistaan riippumattomina Manner-Euroopan maissa.¹¹⁷ Jo asetusehdotusta annettaessa komissio oli katsonut, että perintöasioita koskeva aset

¹¹⁵ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 830.

¹¹⁶ *Jänterä-Jareborg*: EU:s internationella familje- och successionsrätt 2010, s. 677.

¹¹⁷ KOM(2009) 154 lopullinen, s. 3.

kuuluu yleisen yksityisoikeuden eikä perheoikeuden alaan ja siksi asetukseen ei sovelleta yksimielisyysvaatimusta.¹¹⁸

3.4 EU:n säädökset perhe- ja perintöoikeuden alalla ennen asetusta

Perintöoikeutta koskevia säännöksiä ei ole annettu EU:ssa ennen perintöasetusta. Sen sijaan ensimmäinen selkeästi perheoikeutta koskeva säädös oli EU:ssa neuvoteltu yleissopimus tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa koskevissa asioissa. Yleissopimuksen oli tarkoitus kattaa avioeroa, asumuseroa ja avioliiton pätemättömäksi julistamista koskevat oikeudenkäynnit samoin kuin näiden yhteydessä käytävien yhteisten lasten huoltoa koskevat oikeudenkäynnit. Amsterdamin sopimuksen voimaantumisen jälkeen yleissopimus muunnettiin asetukseksi jo ennen voimaantuloaan nimellä Bryssel II -asetus¹¹⁹. Asetus on puolestaan nykyisin korvattu uudella, Bryssel IIA -asetuksella¹²⁰. Asetus ei edeltäjäänsä nähden sisällä huomattavia muutoksia koskien avioliittoa, mutta se laajentaa Bryssel II -asetuksen säännöksiä koskien lapsen huoltoa.¹²¹

Osa jäsenmaista on lisäksi sitoutunut Rooma III -asetukseen, joka koskee yhteistyötä avio- ja asumuseroon sovellettavan lain alalla. Asetus kuuluu perheoikeuden alaan, mutta siitä puuttuu perheoikeudellisissa päätöksissä vaadittava yksimielisyys. Täten jäsenmaat, jotka ovat olleet asetuksesta kiinnostuneita, ovat voineet osallistua siihen syvennetyn yhteistyön kautta. Asetuksen soveltamisen ulkopuolella jättäytyneet jäsenvaltiot, kuten Suomi, voivat aloittaa asetuksen soveltamisen halutessaan.¹²²

¹¹⁸ *Jänterä-Jareborg*: EU:s internationella familje- och successionsrätt 2010, s. 689. Meillä vallitsevasta oikeudenalajaottelusta huolimatta Suomen valtioneuvosto katsoi hyväksyttäväksi sen, että perintöasetus annetaan komission ehdottamassa menettelyssä eikä siihen näin ollen sovelleta yksimielisyysvaatimusta. Toisaalta Suomi ei olisi käytännössä edes voinut estää sääntelyn hyväksymistä komission ehdottamassa muodossa (LaVL 1/2010 vp, s. 3).

¹¹⁹ Euroopan yhteisöjen neuvoston asetus (EY, N:o 1347/2000, 29.5.2000) tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja yhteisten lasten huoltoa koskevissa asioissa (ns. Bryssel II -asetus).

¹²⁰ Neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003, annettu 27 päivänä marraskuuta 2003 tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta. Virallinen lehti nro L 338, 23/12/2003 s. 0001–0029.

¹²¹ *Stone*: EU Private International Law 2014, s. 10–11.

¹²² *Jänterä-Jareborg*: EU:s internationella familje- och successionsrätt 2010, s. 677.

Aiempaa sääntelyä tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta on annettu niin sanotussa Bryssel I -asetuksessa.¹²³ Asetus koskee kuitenkin vain siviili- ja kauppaoikeuden alaa ja sen artiklan 1.2 alakohdassa a rajataan perintö- ja testamenttiasiat asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Kuitenkin komission ja neuvoston yhteisessä toimenpideohjelmassa tuomioiden vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen toteuttamisesta siviili- ja kauppaoikeuden alalla määrätään oikeusvälineen luomisesta perintö- ja testamenttiasioissa.¹²⁴ Perintöasetuksen yhteydestä Bryssel I -asetukseen kertonee se, että asetuksen säännökset tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ovat merkittävältä osin samanlaiset kuin Bryssel I -asetuksen vastaavat säännökset.¹²⁵

3.5 Asetuksen valmistelu

Idean perintöoikeudellisesta säädöksestä voidaan katsoa saaneen alkunsa jo vuonna 1998. Tuolloin Amsterdamin sopimuksessa kaavailtua vapauden, turvallisuuden ja oikeuden aluetta konkretisoitiin jo ennen kyseisen sopimuksen voimaantuloa Wienin toimintasuunnitelmassa¹²⁶, jonka tavoitteet erityisesti lainvalintasäännösten sekä kansainvälisen prosessioikeuden suhteen ovat kunnianhimoiset.¹²⁷ Perintöasetuksen kannalta huomattavaa on se, että jo tuolloin mainittiin yhtenä painopisteenä perintöasioita koskevan säädöksen laatiminen EU:ssa.¹²⁸

Wienin toimintasuunnitelman hyväksymisen jälkeen vuonna 1999 Suomen puheenjohtajuuskaudella Tampereella kokoontunut Eurooppa-neuvosto¹²⁹ aloitti perustamissopimuksen 65 artiklan mukaisen todellisen Euroopan oikeusalueen hahmottelemisen. Monen muun tavoitteen lisäksi puheenjohtajan päätelmissä todettiin

¹²³ Neuvoston asetus (EY) N:o 44/2001, annettu 22 päivänä joulukuuta 2000, tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla.

¹²⁴ Euroopan unionin toimenpideohjelma tuomioiden vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen toteuttamisesta siviili- ja kauppaoikeuden alalla (2001/C 12/01), kohta D.

¹²⁵ *Bogdan*: Concise Introduction to EU Private International Law 2012, s. 108.

¹²⁶ Neuvoston ja komission toimintasuunnitelma parhaista tavoista panna täytäntöön Amsterdamin sopimuksen määräykset vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvan alueen toteuttamisesta EUVL C 19. 23.1.1999.

¹²⁷ *Leinonen*: Ajankohtaista Eurooppaoikeutta 2005, s. 918.

¹²⁸ Neuvoston ja komission toimintasuunnitelma parhaista tavoista panna täytäntöön Amsterdamin sopimuksen määräykset vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvan alueen toteuttamisesta 1999, osiot tavoite sekä yhteisön toimenpiteet.

¹²⁹ Eurooppa-neuvosto ei kuitenkaan ole lainsäätäjäläin, vaan se määrittelee unionille yleiset poliittiset suuntaviivat. Eurooppa-neuvoston kokouksissa käsitellyt asiat ja saavutetut kannat esitetään yleensä ns. *puheenjohtajan päätelminä*. Asian käsittelemisen tärkeys näkyy siinä, kuinka poikkeuksellista on, että Eurooppa-neuvosto kokoontuu keskustelemaan näin suppeasta asiaryhmästä. Ennen Tampereen erityiskokousta, se oli nimittäin kokoontunut samalla tavoin vain kerran. (*Aalto*: Yksityisoikeuden alan yhteistyö EU:ssa 2000, s. 324–325).

yhdeksi tärkeimmistä oikeusalueen tavoitteista yksityisoikeudellisen yhtenäistämisen jatkaminen.¹³⁰ Eurooppa-neuvosto vahvisti Tampereella tuomioiden ja oikeusviranomaisten tekemien päätösten vastavuoroisen tunnustamisen oleva yksityisoikeuden *oikeudellisen yhteistyön peruskivi*.¹³¹

Komissio vastaanotti ennen asetuksen virallisen valmistelun alkamista jo vuonna 2002 *Saksan notaari-instituutin* laatiman selvityksen koskien kansainvälistä jäämistöoikeutta Euroopan unionissa.¹³² Selvityksessä huomattiin rajat ylittävien perimystilanteiden olevan merkittäviä sekä toisissa jäsenvaltioissa asuvien että toisissa jäsenvaltioissa omaisuutta omistavien henkilöiden suuren lukumäärän vuoksi. Selvityksessä todetaan, että toimivaltasääntöjä sekä tuomioiden tunnustamista ei ole järkevää yhdenmukaistaa, ellei samalla yhdenmukaisteta lainvalintasäännöksiä.¹³³

Perintöasioihin liittyvän säädöksen luomisen jatkamista pohdittiin erityisesti Eurooppa-neuvoston vuonna 2004 hyväksymässä Haagin-ohjelmassa¹³⁴, jossa korostetaan perintöasioita koskevan säädöksen tarvetta ja sitä, että säädöksessä pitäisi keskittyä erityisesti lainvalintaan, toimivaltaan, päätösten tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen luomiseen (perintöA, johdannon kohta 5). Haagin ohjelmalla annettiin poliittisesti lisävauhtia vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen luomiseksi ja sillä myös saatiin aikaan huomattavaa edistystä alueen luomiseksi.¹³⁵

Varsinainen asetuksen valmistelu aloitettiin noin vuotta myöhemmin 1.3.2005, jolloin komissio julkaisi vihreän kirjan, jolla aloitettiin laaja kuulemisprosessi koskien sekä lakimääräistä että testamenttiin perustavaa perimystä.¹³⁶ Vihreä kirja perintö- ja testamenttioikeudesta kattaa 39 kysymystä koskien perimystä rajat ylittävissä tapauksissa. Siinä käsitellään mm. liittymäperustetta, irtaimeen ja kiinteään omaisuuteen

¹³⁰ *Leinonen*: Ajankohtaista Eurooppaoikeutta 2005, s. 918.

¹³¹ Tampereen Eurooppa-neuvosto 15. ja 16. lokakuuta 1999. Puheenjohtajan päätelmät, kohta 33.

¹³² KOM(2009) 154 lopullinen, s. 3

¹³³ *Deutsches Notarinstitut*, Internationales Erbrecht in der EU. Executive summary, s. 20.

¹³⁴ Haagin ohjelma: vapauden, turvallisuuden ja oikeuden lujittaminen Euroopan unionissa. EUVL C 53, 3.3.2005.

¹³⁵ Euroopan komission lehdistötiedote IP/09/894, s. 1. Viisi vuotta myöhemmin Eurooppa-neuvosto hyväksyi Tukholman ohjelman (Tukholman ohjelma - Avoin ja turvallinen Eurooppa kansalaisia ja heidän suojeluaan varten (2010/C 115/01), jossa vaadittiin vastavuoroisen tunnustamisen laajentamista niille aloille, joilla sitä ei tuolloin sovellettu, mutta jotka ovat jokapäiväisen elämän kannalta tärkeitä. Esimerkkeinä soveltamisen ulkopuolelle jääneistä tärkeistä aloista ohjelmassa mainitaan nimenomaisesti perintö- sekä testamenttiasiat (Tukholman ohjelma 2010, s. 13).

¹³⁶ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 830

sovellettavia lakeja sekä lainvalintaa, kuolemanvaraismääräyksiä, toimivaltaa, viranomaisia ja muita perimyksen läheisesti liittyviä aiheita.¹³⁷

Suomi kannatti asetuksen valmistelusta lähtien perintöasioihin sovellettavien lainvalintasääntöjen yhdenmukaistamista ja katsoi, että selkeiden toimivalta- ja tunnustamissääntöjen avulla voitaisiin poistaa useita rajat ylittävissä perimystilanteissa ilmeneviä ongelmia. Suomen kanta oli myönteinen myös eurooppalaiseen perintötodistukseen, joka nähtiin ennen kaikkea keinona poistaa hallinnollisia sekä myös käytännössä ilmeneviä esteitä perimystilanteissa.¹³⁸

Komission vuoden 2006 alussa muodostama asiantuntijaryhmä PRM III/IV8 kokoontui vuosien 2006–2008 aikana seitsemän kertaa. Komissio järjesti kansallisten asiantuntijoiden kokouksen kesäkuun 2008 loppupuolella ja katsoi kannanottojen vahvistavan sen, että tarvitaan sellainen yhteisön säädös, joka kattaa muun muassa sovellettavan lain, toimivallan, päätösten tunnustamisen ja täytäntöönpanon sekä eurooppalaisen perintötodistuksen luomisen. Myös Euroopan parlamentti sekä Euroopan talous- ja sosiaalikomitea kannattivat säädöksen antamista.¹³⁹

Vuonna 2009 valmistui komission asetusehdotus, jonka jälkeen ehdotusta koskevat neuvottelut aloitettiin unionin oikeus- ja sisäasiainneuvoston työryhmissä. Neuvotteluja käytiin lopulta kaksi ja puoli vuotta, sillä jo vihreän kirjan perusteella voitiin tulla hyvin ennakoitavissa olevaan lopputulokseen; jäsenvaltioiden kansalliset toimintatavat perintöasioissa ovat hyvin erilaisia. Myös Haagin ohjelmassa esiin tuodun eurooppalaisen perintötodistuksen luomiseen liittyi ristiriitoja koskien erityisesti todistuksen tavoitteita sekä toteuttamistapoja.¹⁴⁰

Suomessa asetusehdotuksessa olevien ongelmien katsottiin pääasiallisesti juontavan juurensa siitä, että ehdotus perustui Keski- ja Etelä-Euroopan maiden oikeusjärjestelmiin.¹⁴¹ Asetusehdotuksen valmistumisen jälkeen Suomen valtioneuvosto katsoi kuitenkin ehdotuksen olevan pääpiirteittäin hyväksyttävissä. Kuitenkin Suomen näkökulmasta olivat vielä vaikeita Suomelle jo asetuksen valmistelusta lähtien tärkeänä

¹³⁷ Vihreä kirja perintö- ja testamenttioikeudesta KOM (2005) 65 s. 9–15.

¹³⁸ LaVL 22/2005 vp, s. 3.

¹³⁹ KOM(2009) 154 lopullinen, s. 3

¹⁴⁰ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 830.

¹⁴¹ LaVL 1/2010 vp, s. 3.

pitämät kysymykset erityisesti kuolinpesän hallinnosta, pesänselvittäjän toimivallasta sekä perintöasetuksen vaikutuksesta pohjoismaisen perintösopimuksen soveltamiseen Suomen ja Ruotsin välillä.¹⁴²

Suomen mukaan pesänselvitykseen sekä perinnönjakoon liittyvät menettelykysymykset olisi pitänyt niin laajalti kuin mahdollista ratkaista sen valtion lain pohjalta, jossa pesänselvitys ja perinnönjako toimitetaan. Lisäksi Suomen kantana oli, että pesänjakajien tekemät päätökset olisi tunnustettava moiteajan umpeutumisen jälkeen toisissa jäsenvaltioissa. Tähän pyrittiin laajentamalla tuomioistuimen määritelmää kattamaan myös pesänjakajat sekä turvautumalla perintötodistuksen käyttöön.¹⁴³ Suomi ei saavuttanut tavoitettaan koskien pesänselvitykseen sovellettavaa lakia, sillä siihen sovelletaan asetuksen mukaan määräytyvää perintöstatuuttia. Sen sijaan Suomi saavutti tavoitteensa tuomioistuimen määritelmän laajentamisesta, sillä alkuperäisestä asetusehdotuksesta poiketen perintöasetus kattaa pesänjakajan tuomioistuimeen rinnasteisena.¹⁴⁴

Suomen kannalta neuvotteluissa oli vaikeuksia myös koskien velkavastuuta. Suomi pyrki siihen, että vastuu määräytyisi perittävän viimeisen asuinpaikan mukaan. Alkuperäisen ehdotuksen mukaan nimittäin pelkän perintöstatuutin soveltaminen olisi voinut johtaa tilanteeseen, jossa pesänselvitykseen tulee sovellettavaksi perinnönjättäjän lakiviittauksella valitsema laki, jossa omistusoikeus perintöön siirtyy suoraan perillisille, jolloin pesänselvittäjällä ei ole Suomessa tapahtuvassa pesänselvityksessä oikeutta maksaa perinnönjättäjän velkoja kuolinpesän varallisuudesta ilman perillisten suostumusta. Tämä olisi puolestaan voinut johtaa velkojen kannalta yllättävään ja epämieluisaan lopputulokseen.¹⁴⁵

¹⁴² LaVL 20/2011 vp, s. 1–2. Perintöasetuksen vaikutusta perintösopimuksen soveltamiseen on käsitelty luvussa 3.3.2. Jo vastauksessaan vihreään kirjaan Suomi totesi, että perimyksen sovellettavan lain ei pitä koskea jäämistön hallintoa ja pesänselvitystä. Samoin perinnönjakoa koskeva menettely tulisi jättää sovellettavan lain ulkopuolelle. Suomi vetosikin kansainvälis-yksityisoikeudelliseen periaatteeseen, jonka mukaan menettely määräytyy asianomaisen valtion oman lain mukaan. Suomen kannan mukaan toisen valtion menettelysäännösten soveltaminen voisi olla jopa mahdotonta (Vihreä kirja perintö- ja testamenttioikeudesta KOM(2005) 65 lopullinen - Suomen oikeusministeriön vastaukset, s. 1–2).

¹⁴³ LaVL 1/2010 vp, s. 2.

¹⁴⁴ LaVL 20/2011 vp, s. 3.

¹⁴⁵ LaVL 20/2011 vp, s. 5. Lopullinen asetus ei kuitenkaan täysin sulje pois mahdollisuutta, jossa tuomioistuin voi antaa esimerkiksi Suomessa nimitetylle pesänselvittäjälle valtuuksia muun muassa maksaa kuolinpesän velkoja tai realisoida sen omaisuutta velkojen maksamiseksi, jos nämä toimenpiteet on mahdollista toteuttaa kunnioittaen perillisten oikeuksia (LaVL 4/2012 vp, s. 2.).

IV PERINTÖASETUKSEN SISÄLTÖ

4.1 Luku I Soveltamisala ja määritelmät

Perintöasetuksen rakennetta tarkasteltaessa on ilmeistä, että asetuksessa kansainvälinen yksityisoikeus on ymmärretty käsitteen laajassa merkityksessä. Asetuksen säännökset lainvalinnasta, toimivallasta ja päätösten tunnustamisesta pyrkivät mitä ilmeisemmin harmoniseen kokonaisuuteen, jossa toimivaltainen tuomioistuin olisi helposti määritettävissä ja jossa kyseinen tuomioistuin noudattaisi mahdollisimman usein omaa kansallista lakiaan tapauksen ratkaisemisessa. Lisäksi laajalla vastavuoroisella tunnustamisella pyritään mitä ilmeisemmin siihen, että perintöasia vaatisi vain yhden käsittelyn ja päätöksen, joka olisi ilman erillistä menettelyä tunnustettavissa toisissa jäsenvaltioissa.

Perintöasetusta on hyvästä syystä luonnehdittu kaiken kattavaksi (*all inclusive*). Kaiken kattavuuden takaa erityisesti se, että asetukseen sisältyy sekä tuomioistuimen toimivaltaa että lainvalintaa koskevat kysymykset.¹⁴⁶ Tästä syystä asetusta voidaan kutsua niin sanotuksi *yhdistelmäasetukseksi*, sillä siinä säännellään kahden Bryssel-asetuksen tavoin tuomioistuinten toimivaltaa sekä tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa ja lisäksi kahden Rooma-asetuksen tavoin lainvalintasääntöjä. Yhdistelmäasetuksen käyttöä puoltaa se käytännön oikeuselämään vaikuttava seikka, että menettelyä koskevia kysymyksiä ei voida tehokkaasti säännellä yhtenäistämättä samalla lainvalintakysymyksiä.¹⁴⁷

Perintöasetuksen kolme ensimmäistä artiklaa koskevat asetuksen soveltamisalaa sekä asetuksessa käytettäviä määritelmiä. Artiklassa 3 on määritelty asetuksen soveltamisen kannalta tärkein käsite eli perimys, joka on määritelty *jäämistöseuraannoksi, joka kattaa kaikenlaisen omaisuuden, oikeuksien ja velvollisuuksien siirtymisen kuolemantapauksen johdosta, olipa kyseessä kuolemanvaraismääräykseen perustuva tahdonvaltainen siirtyminen tai lakimääräiseen perimyksen perustuva siirtyminen*. Toisin sanoen perintöasetusta sovelletaan sekä lakimääräiseen että testamenttiperusteiseen perimyksen. Johdannon kohdan yhdeksän mukaan asetuksen soveltamisala on

¹⁴⁶ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 829 ja 832.

¹⁴⁷ *Hertel*: Perintöasioihin EU:ssa sovellettavan lainsäädännön määräytyminen 2008, s. 47.

tarkoitettu laajaksi, jolloin sitä sovelletaan kaikkiin perimyksen yksityisoikeudellisiin näkökohtiin.

Asetus ei koske puhtaasti kansallisia perimystilanteita eikä Bryssel I - ja Rooma III -asetuksia mukaillen verotusta, tulliasioita tai julkisoikeudellisia hallintoasioita.¹⁴⁸ Jäsenvaltiot päättävät siis jatkossakin itse, miten verot ja muut julkisoikeudelliset saatavat maksetaan perimystilanteessa. Lisäksi johdannon kohdan 10 mukaan jäsenvaltioille jää päätettäväksi, onko verojen maksaminen ehtona sille, että omistusoikeus jäämistöomaisuuteen siirtyy perijälle perintöasetuksen nojalla tai että hänen oikeutensa voidaan kirjata rekisteriin.

Jäsenvaltioiden erilaisista verotussäännöistä johtuen EU:n kansalaiset ovat joutuneet usein maksamaan toisesta jäsenvaltiosta saamastaan perinnöstä veroa useampaan kuin yhteen valtioon. Jotta kaksin- ja moninkertaisen perintöverotuksen tilanteet vältettäisiin, on komissio hyväksynyt vuonna 2011 kattavan perintöveropaketin, johon sisältyy tiedonanto, suositus sekä valmisteluasiakirja, joissa sekä analysoidaan rajat ylittävään perintöverotukseen liittyviä ongelmakohtia että esitetään niihin ratkaisuja.¹⁴⁹ Suosituksessa julkaistujen toimenpide-ehdotusten päämääränä on saavuttaa tilanne, jossa perintöveron kokonaisuus ei ylittäisi sitä tasoa, joka veron määrä olisi, jos verottavien jäsenvaltioiden joukosta ainoastaan korkeimman verotason valtiolla olisi yksinään oikeus verottaa perintöä kokonaisuudessaan.¹⁵⁰

Perintöasetusta ei sovelleta muihin yksityisoikeuden aloihin kuin perintöoikeuteen. Artiklassa 1.2 annetaan vielä tarkentavasti kattava luettelo perimystilanteeseen läheisesti liittyvistä asioista tai esikysymyksenä ratkaistavista asioista, joihin perintöasetusta ei sovelleta. Esimerkiksi luonnolliseen henkilöön liittyvät kysymykset perhesuhteista, oikeustoimi- ja oikeustoimikelpoisuudesta sekä katoamiseen liittyvät kysymykset eivät kuulu asetuksen soveltamisalaan. Vastaavasti yhteisöiden purkamiseen, sulautumiseen ja lakkaamiseen sekä vastaaviin seikkoihin liittyvät kysymykset eivät tule asetuksen perusteella käsiteltäviksi.

¹⁴⁸ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 828.

¹⁴⁹ Komission lehdistötiedote IP/11/1551. 15.12.2011, s. 1.

¹⁵⁰ KOM(2011) 8819 lopullinen 2011, s. 4.

Perimyksen erityisen läheisesti liittyviä kysymyksiä ovat aviovarallisuussuhteet sekä avioliittoon vaikutuksiltaan verrattavissa olevien parisuhteiden varallisuussuhteet, jotka eivät kuitenkaan kuulu perintöasetuksen soveltamisalaan (art. 1.2, alakohta d). Komissio on hyväksynyt alkuvuodesta 2011 kaksi ehdotusta koskien kansainvälisten parien varallisuussuhteita. Ensimmäinen ehdotuksista koskee aviovarallisuussuhteita¹⁵¹ ja toinen rekisteröityjä parisuhteita¹⁵². Ehdotuksissa huomioidaan perintöasetus ja pyritään perintöasetuksen kanssa mahdollisimman harmoniseen kokonaisuuteen säätämällä muun muassa, että perintöasetuksen mukaisesti perimystilanteessa toimivaltainen tuomioistuin voi käsitellä lisäksi perintö- tai testamenttiasiaista aiheutuvan aviovarallisuussuhteiden purkamisen. Tästä huolimatta asiaan sovellettava laki voi olla eri perimys- ja avioliiton varallisuussuhteissa, sillä asetusehdotuksessa ei yhdenmukaisteta lakeja.¹⁵³

Euroopan parlamentti antoi molempia esityksiä koskevan puoltavan lausunnon 2013 ja vuoteen 2014 mennessä suurin osa ehdotuksiin liittyvistä teknisistä kysymyksistä oli jo ratkaistu. Vaikka enemmistö jäsenvaltioista oli valmiita hyväksymään ehdotukset, aiheutti asetusten hyväksyminen ongelmia osalle jäsenvaltioista. Suurin syy oli se, että kaikki jäsenvaltiot eivät tunnusta rekisteröityjä parisuhteita. Vuonna 2015 neuvosto päätyi toteamaan, että sopimusta asetusten hyväksymisestä ei voida saavuttaa koko unionin alueella kohtuullisessa ajassa.¹⁵⁴

Seitsemäntoista jäsenvaltiota, mukaan lukien Suomi¹⁵⁵, on pyytänyt lupaa tiiviimmän yhteistyön aloittamisesta asetusten noudattamiseen. Neuvosto on antanut luvan tiiviimpään yhteistyöhön ja molempia asetuksia sovelletaan 29.1.2019 lähtien täysimääräisesti.¹⁵⁶ Tullessaan voimaan asetukset kattavat noin 67 prosenttia unionin väestöstä eli 340 miljoonaa henkilöä. Koska EU:ssa on arviolta 16 miljoonaa

¹⁵¹ Ehdotus neuvoston asetukseksi tuomioistuimen toimivallasta, sovellettavasta laista sekä päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta aviovarallisuussuhteita koskevissa asioissa. KOM(2011) 126 lopullinen. Bryssel 16.3.2011.

¹⁵² Ehdotus neuvoston asetukseksi tuomioistuimen toimivallasta, sovellettavasta laista sekä päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta rekisteröityjen parisuhteiden varallisuusosoikeudellisia vaikutuksia koskevissa asioissa. KOM(2016)0107.

¹⁵³ KOM(2011) 126 lopullinen, artikla 3. Sovellettavasta laista säädetään asetusehdotuksen kolmannessa luvussa.

¹⁵⁴ KOM(2016) 108 lopullinen, s. 2–3.

¹⁵⁵ Muut kuusitoista jäsenvaltiota ovat Ruotsi, Belgia, Kreikka, Kroatia, Slovenia, Espanja, Ranska, Portugali, Italia, Malta, Luxemburg, Saksa, Tšekki, Alankomaat, Itävalta ja Bulgaria (KOM(2016) 108 lopullinen, s. 8, kohta 35).

¹⁵⁶ *Oikeusministeriö*: Kansainvälisten parisuhteiden varallisuussuhteita koskevat asetukset.

kansainvälistä avioliittoa, koskee asetus merkittävää osaa unionin kansainvälisistä pareista.¹⁵⁷

Unionin alueella etenkin Englannissa käytössä oleva trust-järjestely on pääosin jätetty asetuksen soveltamisen ulkopuolelle (art. 1, alakohta j). Asetus ei täten koske trust-järjestelyyn liittyviä kysymyksiä siltä osin kuin ne liittyvät trustin perustamiseen, hallinnointiin tai purkamiseen. Järjestelyä ei ole kuitenkaan jätetty täysin soveltamisalan ulkopuolelle, sillä johdannon kohdan 13 mukaan sellaiseen trustiin, joka perustetaan testamentilla tai lakimääräiseen perimyksen liittyvällä säädöksellä, noudatetaan omaisuuden siirtymiseen ja edunsaajien määrittämiseen perintöasetuksen nojalla sovellettavaa lakia.

Muulla tavoin kuin perimällä syntyneet tai siirtyneet omistusoikeudet, kuten esimerkiksi lahjat, jäävät soveltamisalan ulkopuolelle. Se, ovatko esineoikeudellisen vaikutuksen aikaansaavat, ennen kuolemaa ja elävien kesken tehdyt omaisuuden luovuttamistoimet peräytettävissä tai huomioitaessa edunsaajien osuuksia laskettaessa määrätään johdannon kohdan 14 mukaisesti perintöasetuksen perusteella sovellettavaksi tulevan perintöstatuutin mukaan. Asetusta valmisteltaessa enemmistö jäsenvaltioista piti tällaista niin sanottua *clawback-sääntöä* tärkeänä, jotta perittävä ei voisi elinaikanaan tehdä sellaisia lahjoituksia, joilla hän hävittäisi merkittävästi jäämistöään jättäen näin vain rajoitetun jäämistön jaettavaksi lakimääräisten perillistensä kesken.¹⁵⁸

Johdannon kohtien 83 ja 84 mukaan asetusta sovelletaan kaikissa muissa jäsenvaltioissa paitsi Irlannissa, Iso-Britanniassa sekä Tanskassa. Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen liitetyssä, Yhdistyneen kuningaskunnan ja Irlannin asemasta vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen osalta tehdyn pöytäkirjan N:o 21 artiklojen 1 ja 2 perusteella asetus ei sido eikä sitä sovelleta Iso-Britanniaan eikä Irlantiin. Sama koskee Tanskaa pöytäkirjan N:o 22 artiklojen 1 ja 2 mukaan.

¹⁵⁷ KOM(2016) 108 lopullinen, s. 8, kohta 35.

¹⁵⁸ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 832. Valmistelun aikana oli esillä myös perittävän elinaikanaan tekemien lahjoitusten peräyttämistä koskeva ns. clawback-poikkeussäännös, sillä etenkin Irlanti ja Yhdistyneet kuningaskunnat pitivät sitä haitallisena oikeusvarmuudelle, jos elinaikana tehtyjä lahjoituksia voitaisiin peräyttää takaisin jäämistöön niin, että lahjoituksen vastaanottaja ei ole voinut tällaista peräyttämistä ennakoida. Harkittu, mutta asetuksesta kuitenkin pois jätetty clawback-poikkeussäännös olisi mahdollistanut sen, että lahjansaaja olisi saanut oikeuden vastustaa lahjoituksen peräyttämistä tiettyjen edellytysten vallitessa.

Irlanti ja Iso-Britannia olivat kyllä mukana asetusta koskevilla neuvotteluilla, mutta jättäytyivät lopulta asetuksen ulkopuolelle. Yhtenä syynä asetuksen soveltamisen ulkopuolelle jättäytymisessä olivat kuolinpesän hallintoon sekä elinaikana tehtyjen lahjoitusten peräyttämiseen liittyvät ongelmat.¹⁵⁹ Iso-Britanniassa on suhtauduttu ylipäättään skeptisesti perhe- ja perintöoikeuden harmonisointiin. Tarkasteltaessa common law -oikeuden ja mannermaisen oikeuden eroja voidaan löytää useampikin syy tällaiseen suhtautumiseen. Esimerkiksi englantilaisen varallisuus-oikeuden yhteys perhe- ja jäämistöoikeuteen sekä erityiset järjestelyt, kuten trust-instituutio, ovat sellaisia järjestelyjä, joihin unionin tasoisella sääntelyllä pelätään olevan vaikutusta.¹⁶⁰

Sillä, pidetäänkö Iso-Britanniaa, Irlantia ja Tanskaa asetusta sovellettaessa jäsenvaltioina vaiko kolmansina valtioina, on suuresti merkitystä asetusta sovellettaessa koskien esimerkiksi renvoin käyttöä sekä päätösten tunnustamista. 23. kesäkuuta 2016 Iso-Britannia järjesti kansanäänestyksen koskien maan jäsenyyttä EU:ssa. Yli 30 miljoonaa henkilöä eli 71.8 prosenttia äänioikeutetuista otti osaa äänestykseen. Unionista eroamista kannatti 52 prosenttia ja unioniin jäämistä 48 prosenttia. Iso-Britannian hallitus kunnioittaa äänestäjien mielipidettä ja maassa ovat alkaneet eroamiseen liittyvät toimenpiteet. Näin ollen Iso-Britannian kohdalla on selvää, että maata ei pidetä perintöasetusta sovellettaessa jäsenvaltiona unionista eroamisen jälkeen.¹⁶¹

Alkuperäisen asetusehdotuksen artiklassa 1.2 sana jäsenvaltio selvennettiin viittaamaan kaikkiin muihin jäsenvaltioihin paitsi Tanskaan (ja mahdollisesti myös Iso-Britanniaan ja Irlantiin). Ratkaisu on samanlainen kuin esimerkiksi Bryssel IIa -asetuksen 2.3 artiklan rajaus Tanskan kohtelemisesta ei-jäsenvaltiona. Lopullisesta asetuksesta vastaavanlainen jäsenvaltion määritelmä jäi kuitenkin pois, joka puoltaisi Irlannin ja Tanskan katsomista jäsenvaltioiksi. Samalla asiaa ei ole kuitenkaan tuotu ilmi ja muistaen asetuksen läheisen suhteen sitä edeltäneisiin Bryssel-asetuksiin voitaisiin helposti päätyä pitämään valtioita kolmansina valtioina.¹⁶² Kuten jo aiemmin mainitsin, kyseessä ei ole pelkkä teoreettinen pohdinta, sillä maiden asema vaikuttaa esimerkiksi pesänhoitajan oikeuksiin, renvoin soveltamiseen sekä maissa annettujen päätösten tunnustamiseen. Oikeuskirjallisuudessa

¹⁵⁹ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 833.

¹⁶⁰ *Mikkola*: Komparativa perspektiv på harmoniseringen av äktenskaps- och kvarlåtenskapsrätten i EU 2008, s. 273–274.

¹⁶¹ *Hunt–Wheeler, BBC News*: All you need to know about the UK leaving the EU.

¹⁶² SOU 2014:25, s. 77–78.

käydyn keskustelun perusteella todennäköisin tulkintakanta on se, että Irlanti ja Tanska rinnastuvat kolmansiksi valtioiksi asetusta sovellettaessa.¹⁶³

4.2 Luku II Toimivalta

Asetuksen johdanto-osan kohdan 29 mukaan asetuksessa sallitaan, että sovellettavan lain säännösten mukaiset perinnönjaon osapuolet voivat ratkaista asian sovinnolla. Tuomioistuimen laitettua perintöasian vireille omasta aloitteestaan *tuomioistuimen olisi päätettävä käsittely, jos asianosaiset sopivat asian ratkaisemisesta sovinnolla tuomioistuimen ulkopuolella jäsenvaltiossa, jonka laki on valittu*. Jos käsittely ei ole vireillä tuomioistuimen omasta aloitteesta, asianosaiset voivat luonnollisesti ratkaista asian sovinnollisesti ilman tuomioistuin käsittelyä valitsemassaan jäsenvaltiossa, jos menettely on mahdollinen kyseisen jäsenvaltion lain nojalla. Esimerkkinä tällaisesta sovinnollisesta menettelystä annetaan notaarin avun käyttäminen.

Jos asiaa ei saada ratkaistua sovinnollisesti, ratkaistaan se toimivaltaisen jäsenvaltion tuomioistuimessa. Toimivaltasäännökset löytyvät asetuksen artikloista 4–19. Artiklassa neljä todetun pääsäännön mukaan yleisenä liittymänä toimivallan määräytymisessä on perittävän asuinpaikka hänen kuolinhetkellään. Täten toimivalta perinnönjaossa sekä kuolinpesän selvityksessä on sen nimenomaisen jäsenvaltion viranomaisella, jossa perittävällä oli kuolinhetkellään asuinpaikka. Asuinpaikkakäsitteen tulkintaan saadaan selvennystä asetuksen johdanto-osan kohdista 23–24. Asuinpaikan määrittämiseksi on asetuksen mukaan suoritettava yleisarviointi asiaa käsittelevän viranomaisen taholta koskien perittävän elinolosuhteita hänen kuolemaansa edeltävinä vuosina sekä hänen kuolinhetkellään. Tässä yleisarvioinnissa on otettava huomioon kaikki asiaankuuluvat tosiseikat, joista erityisesti mainitaan perittävän oleskelun kesto ja säännöllisyys jäsenvaltiossa sekä olosuhteet ja syyt oleskelulle.

Asetuksen johdannon kohdassa 24 todetaan asuinpaikan määrittämisen olevan joissakin tilanteissa vaikeaa. Esimerkkinä annetaan tilanne, jossa henkilö työskentelee toisessa jäsenvaltiossa, mutta säilyttää silti läheisen liittymän alkuperäjäsenvaltioon. Tällaisessa tilanteessa asuinpaikan voidaankin katsoa olevan alkuperävaltiossa virallisen

¹⁶³ Mikkola: Rajat ylittävän perimyksen haasteista 2016, s. 407–408.

asuinvaltion sijaan.¹⁶⁴ Johdannossa mainitaan myös tilanne, jossa perinnönjättäjä on matkustellut jäsenvaltiosta toiseen asettumatta pysyvästi mihinkään tiettyyn jäsenvaltioon. Tällöin kokonaisarviointissa painoarvoa annetaan sille, oliko henkilö jonkin edellä mainitun jäsenvaltion kansalainen tai sijaitseeko pääosa hänen jäämistöomaisuudestaan jossakin tietyssä jäsenvaltiossa.

Asuinpaikkaa koskevan liittymän lisäksi artiklassa 10 säädetään toissijaisesta toimivallasta, joka tulee sovellettavaksi silloin, kun perittävällä ei kuolinhetkellään ole asuinpaikkaa missään jäsenvaltiossa. Tällaisessa tilanteessa on toimivalta ratkaista perimysasia kokonaisuudessaan sen jäsenvaltion tuomioistuimilla, jossa jäämistöomaisuutta sijaitsee, jos perinnönjättäjä oli kyseinen valtion kansalainen, tai hänen edellinen asuinpaikkansa oli kyseisessä jäsenvaltiossa ja asian tuomioistuimessa vireille tulemisen ja perittävän asuinpaikan muuttumisen välillä ei ole kulunut yli viittä vuotta. Jos kansalaisuusliittymä tai asuinpaikkaliittymä aikarajoituksineen ei täyty, on tuomioistuimella kuitenkin toimivalta tehdä ratkaisu koskien *alueellaan* olevaa omaisuutta.

Alkuperäiseen asetusehdotukseen sisältyi edellä mainittujen toimivaltaperusteiden lisäksi vaihtoehto, jossa jäsenvaltio olisi voinut saada toimivallan perintöasian käsittelemiseen jo sen perusteella, että yhdellä perinnönsaajista (lakimääräisen perimyksen tai testamentin perusteella) olisi ollut asuinpaikka samassa jäsenvaltiossa, jossa jäämistöomaisuutta sijaitsee.¹⁶⁵ Tästä toimivaltaperusteesta päätettiin kuitenkin luopua neuvotteluiden aikana.¹⁶⁶

Perintöasetuksen artikkelit 5 ja 6 mahdollistavat poikkeuksen artiklojen 4 ja 10 pääsääntöihin. Toimivaltaa koskien poikkeukset ovat hyvin pitkälti samanlaiset kuin Bryssel IIa -asetuksen artikla 15, joka koskee asian siirtämistä sellaiseen tuomioistuimeen, jolla on paremmat edellytykset asian käsittelemiseen.¹⁶⁷ Artiklan 5 mukaan perilliset ovat oikeutettuja oikeuspaikkasopimuksen tekemiseen, joskin hyvin

¹⁶⁴ On olennaista huomata se, että asetuksessa on liittymäperusteena asuinpaikka (*habitual residence*) eikä kotipaikka (*lex domicile*). Käsitteiden tulkinnoissa on eroja eri jäsenvaltioiden kesken ja tästä syystä asetuksessa annetut esimerkit tarjoavat tärkeän tulkintavälineen käsitteen ymmärtämiseen (*Heikinsalmi: EU:n perintöasetus 2012*, s. 834).

¹⁶⁵ KOM(2009) 154 lopullinen, art. 6, alakohta c.

¹⁶⁶ Muun muassa Suomen valtioneuvosto kritisoi tätä toimivaltaperustettua kohtuuttoman laajaksi. (LaVL 20/2011 vp, s. 3).

¹⁶⁷ *Hertel*: Perintöasioihin EU:ssa sovellettavan lainsäädännön määräytyminen 2008, s. 66.

rajoitetusti. Sopimuksen voi nimittäin tehdä vain sellaisessa tilanteessa, jossa perinnönjättäjä asuu kansalaisvaltionsa ulkopuolella, mutta on valinnut sovellettavaksi laiksi kansallisuusvaltionsa lain. Tällöin perilliset voivat sopia, että sen valtion, jonka lakia asiassa sovelletaan, tuomioistuin on toimivaltainen perintöasiassa. Oikeuspaikkaa koskevan sopimuksen edellytetään lähtökohtaisesti olevan kirjallisessa muodossa.

Suomi kannatti alun perin ns. hiljaista prorogaatiota, jossa toimivaltainen tuomioistuin niin sanotusti tunnustetaan vastaamalla kanteeseen tekemättä väitettä toimivallan puutteesta.¹⁶⁸ Tätä ei kuitenkaan lopullisen asetuksen mukaan hyväksytä. Sen sijaan tilanteessa, jossa käsittely on jo alkanut ja vasta tuolloin ilmenee, että kaikki osapuolet eivät ole prorogaatiosopimuksen osapuolia, voidaan käsittelyä jatkaa samassa tuomioistuimessa, jos asian osapuolet eivät kiistä tuomioistuimen toimivaltaa asian käsittelemiseen.¹⁶⁹

Asetuksen artiklassa 6 on annettu mielenkiintoinen keino taata se, että tuomioistuin pääsee useimmiten soveltamaan omaa lakia perimyksen. Artiklassa nimittäin sallitaan se, että jos perittävä oli tehnyt lakiviittauksen kansalaisuusvaltionsa lakiin, perittävän asuinpaikan perusteella toimivaltaiseksi tuleva tuomioistuin voi tiettyjen edellytysten vallitessa todeta, ettei sillä ole asiassa toimivaltaa. Tällaiset edellytykset ovat se, että tuomioistuin toteaa asianosaisen pyynnöstä, ettei sillä ole toimivaltaa katsoessaan, että lakiviittaukseen viittaavan jäsenvaltion tuomioistuimella on paremmat edellytykset ratkaista asia huomioon ottaen perimyksen liittyvät käytännön olosuhteet (esimerkiksi asianosaisten asuinpaikka ja omaisuuden sijainti) tai se, että asianosaiset ovat tehneet asetuksen mukaisesti oikeuspaikkasopimuksen. Artiklan 7 mukaan oikeuspaikkasopimuksen, asianosaisten hyväksynnän tai alun perin toimivaltaisen tuomioistuimen katsoessa itsensä toimivallattomaksi asiassa, siirtyy toimivalta automaattisesti sille jäsenvaltiolle, jonka oikeuteen myös lakiviittaus osoittaa.

Perimysasian ratkaisevalla tuomioistuimella on toimivalta ratkaista perimysasia kokonaisuudessaan. Asia on asetuksessa pyritty keskittämään yhden jäsenvaltion tuomioistuimille ja viranomaisille riippumatta siitä, sijaitseeko kaikki jäämistöomaisuus samassa jäsenvaltiossa. Lisäksi asia ratkaistaan yhden ja saman lain perusteella perimyksen alkamisesta siihen hetkeen asti, jossa perintö on luovutettu

¹⁶⁸ LaVL 1/2010 vp, s. 2.

¹⁶⁹ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 834.

oikeudenomistajille.¹⁷⁰ Euroopan parlamentti katsoi mietinnössään, että ainakin periaatteessa tulisi varmistaa, että oikeuspaikka sekä oikeusjärjestys olisivat samat. Tästä syystä parlamentti katsoi, että lainvalinnan ja toimivallan olisi määrädyttävä samalla perusteella. Tarkoituksena on helpottaa ulkomaisen oikeuden soveltamista.¹⁷¹

Artiklassa 11 säädetään varatoimivallasta, jonka mukaan jäsenvaltioiden tuomioistuimet voivat poikkeuksellisessa tilanteessa tehdä ratkaisun koskien perintöasiaa. Kyseessä on tällöin oltava tilanne, jossa mikään jäsenvaltio ei ole minkään edellä mainitun seikan perusteella toimivaltainen käsittelemään perimysasiaa eikä menettelyä voida kohtuudella laittaa vireille tai toteuttaa jossakin kolmannessa valtiossa. Lisäksi perimysasiassa on oltava riittävä liittymä siihen jäsenvaltioon, jonka tuomioistuin ottaa asian käsiteltäväkseen.¹⁷²

Asetus antaa jäsenvaltioille toimivaltaa monessa kohdin myös silloin, kun perittävän viimeinen asuinpaikka oli unionin ulkopuolisessa maassa. Tällaista toimivallan laajuutta voidaan kritisoida monestakin syystä.¹⁷³ Toimivallan laajuuden suhteen voidaankin esittää kysymys siitä, onko unioni ottanut itselleen enemmän valtuuksia kuin sille on tarkoitettu antaa. Lisäksi se, että tuomioistuin voi päätyä soveltamaan ei ainoastaan toisen jäsenvaltion, vaan myös kolmannen valtion lakia, tuo omat vaikeutensa perimysasian selvittämiseen. Kuten jo tutkielman alussa on tuotu esille, vieraan oikeuden soveltaminen vaatii lainsoveltajalta todellista oikeusvertailevaa kykyä, jossa vieraan oikeuden yksittäisten säännösten lisäksi ymmärretään myös laajempi oikeudellinen sääntely koskien perimystä, koko oikeuslähteiden kirjo sekä ne tavoitteet ja keinot, joilla haluttuihin päämääriin on pyritty pääsemään vieraalla oikeusjärjestelmällä. Asetuksen sujuva soveltaminen edellyttäneee siis oikeudellisen yhteistyön lisäämistä vähintäänkin EU:n alueella asiallisesti oikeudenmukaisten ratkaisujen tuottamiseksi.

Yksi tärkeimmistä tavoitteista perintöasetuksessa on ollut poistaa rinnakkaisia menettelyjä koskevat tilanteet. Tätä varten asetus sisältää säännöksen vireillölovaikutuksesta (*lis pendens*, art. 17). Artiklan perusteella tilanteessa, jossa eri jäsenvaltioissa pannaan samojen asianosaisten kesken vireille samaa asiaa koskevia kanteita, muiden paitsi sen tuomioistuimen, jossa asia on ensimmäiseksi pantu vireille,

¹⁷⁰ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 839.

¹⁷¹ Euroopan parlamentin mietintö suosituksista komissiolle perintö- ja testamenttioikeudesta 2006, s. 5.

¹⁷² *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 835.

¹⁷³ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 652.

on keskeytettävä omasta aloitteestaan asian käsittely siihen asti, että ensin on ratkaistu kysymys siitä, onko asiaa ensimmäisenä käsitelty tuomioistuin toimivaltainen asiassa. Jos tuomioistuin todetaan toimivaltaiseksi, on muiden tuomioistuinten jätettävä asia tutkimatta.¹⁷⁴

4.3 Luku III Sovellettava laki

4.3.1 Asuinpaikkaperiaate, läheisin liittymä ja lakiviittaus

Sovellettavaa lakia koskevat säännöt ovat asetuksen artikloissa 20–38. Pääsääntönä on artiklan 21 mukaan perittävän viimeisen asuinpaikan lain soveltaminen. Myös tässä asuinpaikka määritellään tekemällä yleisarviointi perinnönjättäjän elinolosuhteista sekä kuolinhetkenä että sitä edeltävinä vuosina. Arviointiin sisällytetään siis kaikki asiaankuuluvat tosiseikat, kuten oleskelun kesto ja säännöllisyys jäsenvaltiossa sekä syyt jäsenvaltiossa asumiseen. Jos kuitenkin kaikista tapaukseen liittyvistä seikoista käy ilmi, että perinnönjättäjällä oli kuollessaan selvästi läheisempi liittymä johonkin toiseen valtioon kuin asuinpaikkavaltioonsa, sovelletaan perimyksen tuon läheisemmän liittymän valtion lakia. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta mainitaan asetuksen johdannossa (kohta 25) tilanne, jossa perittävä on muuttanut asuinpaikkansa toiseen jäsenvaltioon vain vähän ennen kuolemaansa, ja tapauksen seikkojen perusteella voidaan päätellä, että hänellä on läheisempi liittymä toiseen jäsenvaltioon. Tilanteessa, jossa jäämistölle ei ole perillistä eikä testamentinsaajaa, saa jäsenvaltio ottaa haltuunsa omalla alueellaan sijaitsevan jäämistöomaisuuden. Kuitenkin velkojille on annettava mahdollisuus saada saatavansa kokonaisuudessaan jäämistöomaisuuden arvosta (art. 33).

Artikla 36 koskee tilannetta, jossa valtion sisällä on voimassa useita oikeusjärjestelmiä. Pääsääntönä on, että valtion sisäiset lainvalintasäännöt määräävät sen, mitä lakia noudatetaan. Jos tällaisia sääntöjä ei ole, sovellettavana lakina on se valtion sisäisen alueen laki, jossa perittävällä oli asuinpaikka kuollessaan. Kansalaisuudessa sovelletaan puolestaan sen yksikön lakia, johon perittävällä oli läheisin liittymä ja muiden sellaisten säännösten, joissa viitataan liittymäperusteena muihin tekijöihin, kohdalla sovelletaan lakia, joka viittaa siihen alueeseen, jossa kyseinen tekijä sijaitsee. Läheisintä

¹⁷⁴ Perintöasian vireilletulosta katso artikla 14.

liittymäperustetta käytetään myös testamentin ja perintösopimuksen lainvalintasääntöihin.¹⁷⁵

Perittävällä on asetuksen artiklan 22 mukaan rajoitettu tahdonautonomia. Perittävä voi nimittäin määrätä lakiviittauksella sovellettavaksi tulevaksi laiksi sen jäsenvaltion lain, jonka kansalainen hän on kuolinhetkellään tai määräyksen tehdessään. Tämä on ainoa asetuksessa sallittu lakiviittaus. Viittaus kansalaisuusvaltion lainsäädäntöön on tehtävä kuolemanvarausmääräyksen, kuten esimerkiksi testamentin muodossa tai sen olisi käytävä ilmi testamentin sanamuodosta.¹⁷⁶ Suhtautuminen perittäväälle annettavaan tahdonautonomiaan sovellettavan lain suhteen on ollut perintöoikeuden alalla perinteisesti melko kielteistä.¹⁷⁷ Laajan tahdonautonomian on pelätty mahdollistavan esimerkiksi lakiosanormeja koskevien säännösten kiertämisen¹⁷⁸ ja tästä syystä monien EU-maiden lainsäädännössä ei ole annettu perinnönjättäjälle mahdollisuutta päättää lainkaan siitä minkä lain mukaan hänen perintönsä jaetaan.¹⁷⁹ Täten asetus laajentaa monien jäsenvaltioiden lakiviittauksen käyttöalaa.

Avioliiton solmineen perittävän kuollessa ratkaistaan ensin aviovarallisuus oikeudelliset kysymykset aviovarallisuusstatuutin pohjalta. Tilanne, jossa aviovarallisuusstatuutti ja perintöstatuutti ovat eri valtioiden lakeja, voi synnyttää vaikeita tilanteita esimerkiksi lesken aseman turvaamisen kannalta.¹⁸⁰ Näin ollen yksi asetuksen merkittävimmistä heikkouksista on se, että asetus ei mahdollista sitä, että avioliitossa oleva henkilö voisi määrätä perimyksensä sovellettavaksi saman valtion lain, jota sovelletaan myös avioliiton varallisuussuhteiden purkamiseen.¹⁸¹

¹⁷⁵ Esimerkiksi Espanjassa on voimassa seitsemän toisistaan erillistä perintöoikeusjärjestelmää. Perintöasetuksen tultua voimaan liittymä tiettyyn alueeseen tehdään Espanjan omien lainvalintasääntöjen perusteella (Euroopan oikeusportaali: Espanjan perintöoikeus).

¹⁷⁶ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 836.

¹⁷⁷ Lakiviittaus on voimassa vain seitsemässä jäsenvaltiossa: Belgiassa, Virossa, Suomessa, Saksassa, Italiassa, Alankomaissa ja Romaniassa. Näistä maista vain Suomi ja Alankomaat sallivat lakiviittauksen koko perimyksen muiden salliessa sen vain joko osittain tehden esimerkiksi eron kiinteään ja irtaimen omaisuuden välille tai jättäen lakiosan lakiviittausmahdollisuuksien ulkopuolelle. (*Hertel*: Perintöasioihin EU:ssa sovellettavan lainsäädännön määräytyminen 2008, s. 52).

¹⁷⁸ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 608.

¹⁷⁹ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 835.

¹⁸⁰ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 620.

¹⁸¹ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 836. Sekä Suomen että Ruotsin oikeusministeriöt kannattivat vastauksessaan komission vihreään kirjaan sitä, että perittäväälle olisi annettu mahdollisuus valita perimyksensä sovellettavaksi laiksi sama laki, joka tulee sovellettavaksi aviovarallisuus oikeudellisiin kysymyksiin. Näin olisi helpommin voitu välttää juuri ne vaikeudet, jotka voivat syntyä siitä, että aviovarallisuuteen sovellettava laki on eri valtion laki kuin perintökysymyksiin sovellettava laki (Vihreä kirja perintö- ja testamenttioikeudesta KOM(2005) 65 lopullinen - Suomen oikeusministeriön vastaukset, s. 4 sekä Vihreä kirja perintö- ja testamenttioikeudesta KOM(2005))

Euroopan parlamentti katsoi mietinnössään, että sovellettavan lain on vaikutettava koko perimyksen alkaen perinnönjättäjän kuolemasta ja jatkuen aina siihen hetkeen, kunnes perintö on luovutettu omaisille riippumatta omaisuuden sijainnista tai sen luonteesta.¹⁸² Riippumatta siitä sovelletaanko artiklan 21 tai 22 mukaan määräytyvää lakia, kattaa kyseinen laki perimyksen kokonaisuudessaan. Artiklan 23.2 mukaan sovellettavaksi tulevan lain mukaan ratkaistaan *erityisesti*;

- a) perimyksen alkamisen syyt, alkamisaika ja -paikka;
- b) edunsaajien, heidän perintöosuksiensa ja perittävän heille mahdollisesti asettamien velvoitteiden määrittäminen sekä muiden perintöoikeuksien, mukaan lukien eloonjääneen puolison tai kumppanin perintöoikeuksien, määrittäminen;
- c) kelpoisuus saada perintö;
- d) perinnöttömäksi tekeminen ja perintöoikeuden menettäminen oman menettelyn johdosta;
- e) jäämistöön kuuluvan omaisuuden, oikeuksien ja velvoitteiden siirto perillisille ja mahdollisille testamentinsaajille, mukaan lukien perinnön tai testamenttisaannon vastaanottamisen tai siitä luopumisen ehdot ja vaikutukset;
- f) perillisten, testamentin toimeenpanijoiden ja muiden jäämistön hoitajien valtuudet, erityisesti omaisuuden myynnin ja velkojen maksun osalta, sanotun kuitenkin rajoittamatta 29 artiklan 2 ja 3 kohdassa tarkoitettuja valtuuksia;
- g) vastuu perimyksen liittyvistä veloista;
- h) jäämistön määrättävissä oleva osa, lakiosat ja muut jäämistöstä määrittämisestä koskevat rajoitukset sekä vaatimukset, joita perittävän läheisillä voi olla kuolinpesää tai perillisiä kohtaan;
- i) velvollisuus peräyttää lahjoja, ennakkoperintöjä tai testamenttisaantoja tai vastata niistä eri edunsaajien osuuksia määritettäessä; ja
- j) perinnönjako.

Artiklan 20 mukaan asetuksen perusteella määräytyvää lakia sovelletaan universaalisti, toisin sanoen riippumatta siitä, onko kyseinen laki jonkin jäsenvaltion vai kolmannen valtion laki. Haasteeksi voikin käytännön oikeuselämässä muodostua se, että tuomioistuimet joutuvat soveltamaan vieraan valtion lakia – kenties sellaisen, jonka

¹⁸² Euroopan parlamentin mietintö suosituksista komissiolle perintö- ja testamenttioikeudesta 2006, s. 6.

oikeuskulttuuri on lainsoveltajalle täysin vieras.¹⁸³ Yksi keino pyrkiä ehkäisemään tilanteita, joissa tuomioistuin joutuisi soveltamaan vieraan valtion lakia, on asetukseen otettu säännös renvoin osittaisesta hyväksymisestä (art. 34). Jos sovellettavaksi nimittäin tulee kolmannen valtion laki, sovelletaan myös sen kansainvälistä yksityisoikeutta koskevia sääntöjä, jos niissä on takaisinviittaus jonkin jäsenvaltion lakiin tai edelleen viittaus jonkin kolmannen valtion lakiin. Renvoita ei kuitenkaan hyväksytä kaikissa tapauksissa, kuten esimerkiksi silloin, jos sovellettavaksi tuleva laki on määräytynyt jo käsitellyn selvästi läheisemmän liittymän perusteella (art. 21.2) tai perinnönjättäjän tekemän lakiviittauksen perusteella (art. 22).¹⁸⁴

Kiinteään omaisuuteen sovellettavan lain kohdalla vihreässä kirjassa pohdittiin sitä, pitäisikö kiinteään ja irtaimen omaisuuteen soveltaa eri lakeja. Kuulemismenettelyn edetessä tuli kuitenkin esille, että tällaiseen järjestelmään katsottiin liittyvän monia potentiaalisia haittoja, ja osittain myös tästä syystä perintöasetukseen päädyttiin valitsemaan unitarismiperiaate skissioperiaatteen sijasta.¹⁸⁵ Mahdollisten ongelmien välttämisen lisäksi periaate valittiin ilmeisesti myös siksi, että skissioperiaate oli jo ennen asetusta joutumassa kansainvälisesti unitarismiperiaatteen varjoon. Tästä syystä sen hyväksyminen ei muodostunut ongelmaksi sellaisille jäsenvaltioille, joiden omissa yksityisoikeudellisissa säännöksissä noudatettiin skissioperiaatetta.¹⁸⁶

Perintöasetuksen artiklassa 35 säädetään jäsenvaltion oikeudesta kieltäytyä noudattamasta vieraan lain säännöksiä. Artiklan mukaan ainoa peruste tällaiselle kieltäytymiselle on se, että säännöksen soveltaminen olisi *selvästi vastoin tuomioistuinvaltion oikeusjärjestyksen perusteita (ordre public-periaate)*. Johdannon kohdassa 58 täsmennetään, ettei periaatetta voida käyttää toisen valtion lain soveltamisen tai päätöksen, virallisen asiakirjan, tuomioistuimessa tehdyn sovinnon tunnustamisesta, hyväksymisestä tai täytäntöönpanosta kieltäytymiseen, jos se olisi vastoin Euroopan unionin perusoikeuskirjaa sekä erityisesti perusoikeuskirjan 21 artiklaa koskien kaikenlaisen syrjinnän kieltoa.

¹⁸³ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 835–836.

¹⁸⁴ Artiklan 34.2 mukaan renvoita ei sovelleta 21 artiklan 2 kohdassa, 22 artiklassa, 27 artiklassa, 28 artiklan b kohdassa ja 30 artiklassa tarkoitettujen lakien osalta.

¹⁸⁵ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 837.

¹⁸⁶ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 610.

Asetuksen mahdollistama *ordre public*-periaate voi synnyttää omat ongelmansa koskien rajan vetoa siinä mikä lasketaan oikeusjärjestyksen perustavaksi osa-alueeksi. Puhuttaessa perintöoikeudesta yksi tärkeimmistä oikeusjärjestyksen perusteisiin liittyvistä kysymyksistä on lakiosa. Sen oikeudellinen luonne, lakiosaan oikeutettujen henkilöiden piiri sekä suuruus vaihtelevat huomattavasti jäsenvaltioiden välillä. Esimerkiksi Tšekissä ja Slovakiassa lakiosa voi kattaa jopa koko perinnön tiettyjen edellytysten vallitessa, kun taas suurimmassa osassa jäsenvaltioita lakiosa voi olla enintään puolet perinnöstä. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa perinnönjättäjä valitsee sovellettavaksi laiksi sen jäsenvaltion lain, jossa lakiosa on pienin.¹⁸⁷

Vaikka lakiosan suuruus ja perinnönjättäjän lasten ja lesken suojelun taso vaihtelee maittain, annetaan kaikissa EU:n jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmissä kuitenkin lähisukulaisille ja puolisoille jonkinlainen osuus jäämistöstä. Tämä koskee myös Englantia ja Pohjois-Irlantia, sillä vaikka niiden oikeusjärjestelmissä ei ole lakiosajärjestelmää voidaan kyseisissä maissa silti tuomioistuimessa vaatia puolison ja jälkeläisten talouden *kohtuullista* turvaamista antamalla avustusta jäämistöstä. Eri oikeusjärjestelmien väliset erot eivät siis laajemmin tarkasteluna ole niin suuret, että jonkin oikeusjärjestelmän oikeusratkaisun tulosta olisi sinällään mahdotonta hyväksyä.

Ordre public -periaate aktivoituu sitä herkemmin, mitä läheisempi liittymä asialla on forumvaltioon. Punninnassa voidaan ja kuuluukin siis ottaa huomioon esimerkiksi se, jos perittävä on asunut vain hetken toisessa jäsenvaltiossa, mutta tehnyt lakiviittauksen omaan kansallisuusvaltioonsa, jossa lakiosan suuruus on asuinvaltion lakiosaa pienempi. Perinnönjättäjän kansalaisuusvaltioonsa asetuksen nojalla tekemää lakiviittausta mietittäessä kannattaa pitää mielessä myös se oleellinen seikka, että ilman perintöasetusta, suurin osa jäsenvaltioista noudattaisi joka tapauksessa oman kansallisen lainsäädäntönsä perusteella juuri sitä periaatetta, jonka asetuksen lakiviittaus mahdollistaa eli kansalaisuusperiaatetta.¹⁸⁸

Kansainvälisesti pakottavaksi katsottavien säännöksiensä osalta perintöasetuksessa on annettu kiinteän omaisuuden, yritysten ja muiden erityisten omaisuuserien kohdalla mahdollisuus kyseisen omaisuuden sijaintivaltiolle noudattaa omassa lainsäädännössään olevia sellaisia taloudellisten, perheeseen liittyvien tai sosiaalisten seikkojen vuoksi

¹⁸⁷ Hertel: Perintöasioihin EU:ssa sovellettavan lainsäädännön määräytyminen 2008, s. 54–55.

¹⁸⁸ Hertel: Perintöasioihin EU:ssa sovellettavan lainsäädännön määräytyminen 2008, s. 54–56.

kyseisen omaisuuden perimystä rajoittavia tai muuten sen perimykseen vaikuttavia säädöksiä perintöstatuutista huolimatta (art. 30). Tällaisessa tilanteessa on oltava kyse sijaintivaltion kansainvälisesti pakottavista säädöksistä.

4.3.2 Kuolemanvaraismääräyksiin sovellettava laki

Artiklat 24–27 kattavat säännökset kuolemanvaraismääräyksiin sovellettavasta laista. Perintöasetuksessa kuolemanvarausmääräys kattaa sekä testamentin, yhteisen (keskinäisen) testamentin että perintösopimuksen.¹⁸⁹ Säännöksissä tehdään ero sallittavuuden ja aineellisen pätevyyden välillä. Suulliset kuolemanvaraismääräykset on jätetty asetuksen ulkopuolelle (art. 1(f)).

Testamenttiin ja keskinäiseen testamenttiin sovelletaan pääsääntöisesti artiklan 24 mukaan sekä sallittavuuden että aineellisen pätevyyden osalta lakia, jota asetuksen nojalla olisi sovellettu testamentin tekijän perimykseen, jos hän olisi kuollut sinä päivänä, jona testamentti tehtiin. Perinnönjättäjä voi kuitenkin artiklan 24.2 nojalla tehdä lakiviittauksen oman kansalaisuusvaltionsa lakiin testamenttinsa sallittavuuden ja pätevyyden osalta sovellettavaksi laiksi. Säännökset koskevat myös testamentin muuttamista ja perumista.

Eri oikeusjärjestyksissä suhtaudutaan eri tavoin perintöä koskeviin sopimuksiin, joilla perinnönjättäjä voi antaa itseään sitovia määräyksiä koskien jäämistöään. Joissakin maissa, kuten Suomessa, pidetään vapaasti muutettavissa ja peruutettavissa olevaa testamenttia ainoana keinona antaa määräyksiä kuolemanvaralta. Sen sijaan monissa muissa maissa, kuten Norjassa ja Tanskassa, pidetään mahdollisena sitä, että perinnönjättäjä voi sitoutua jotakin samaansa vastiketta vastaan siihen, että hän ei peru tekemänsä testamenttia. Erilainen suhtautumistapa tällaisiin perintösopimuksiin on omiaan luomaan ongelmia sellaisissa rajat ylittävissä perimystilanteissa, joissa perinnön jakoon sovellettavassa laissa suhtaudutaan perintösopimukseen eri tavalla kuin laissa, jonka mukaan sopimus on alun perin tehty.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Perintösopimus on sopimus, jossa annetaan, muutetaan tai poistetaan vastikkeellisesti tai vastikkeetta oikeuksia yhden tai useamman sopimuspuolena olevan henkilön tulevaan jäämistöön sekä yhteisellä testamentilla kahden tai useamman henkilön yhtenä asiakirjana laatimaa testamenttia (PerintöA, art. 3)

¹⁹⁰ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 612.

Perintöasetuksen artiklan 25 mukaan yhden henkilön perimystä koskevaan sopimukseen sovelletaan sekä sen sallittavuuden, aineellisen pätevyyden että sopimuspuolia sitovien vaikutusten sekä purkamisen osalta lakia, jota olisi sovellettu perinnönjättäjän perimyksen, jos hän olisi kuollut sinä päivänä, jona perintösopimus tehtiin. Artiklan 25.2 mukaan useamman henkilön jäämistöä koskevissa perintösopimuksissa edellytetään, että sopimus on sallittu kaikkien niiden lakien perusteella, joita olisi sovellettu kaikkien sopimuksen perittävien perimyksen, jos he olisivat kuolleet sopimuksen tekopäivänä. Sopimuksen aineellinen pätevyys ja sopimuspuolia sitova vaikutus määräytyy sen lain mukaan, johon sopimuksella on läheisin liittymä. 25.3 artiklan mukaan sopimusosapuolet voivat tehdä samanlaisen lakiviittauksen perittävän kansalaisuusvaltion lakiin kuin testamentin osalta.

Johdannon kohdan 50 mukaan laki, jota asetuksen nojalla sovelletaan kuolemanvaraismääräyksen sallittavuuteen sekä aineelliseen pätevyyteen sekä lisäksi perintösopimusten osapuolia sitoviin vaikutuksiin, ei tulisi vaikuttaa sellaisen henkilön oikeuksiin, jolla sen lain, jota perimyksen sovelletaan, perusteella on oikeus lakiosaan tai jokin muu sellainen oikeus, jota perinnönjättäjä ei voi häneltä viedä. Lyhyesti sanottuna tämä tarkoittaa, että vaikka siinä laissa, jota sovelletaan kuolemanvaraismääräykseen ei ole esimerkiksi lakiosasuojaa, suojataan kyseistä oikeutta perimyksen sovellettavan lain pohjalta.¹⁹¹

Artiklassa 26 on annettu luettelo niistä seikoista, jotka liittyvät aineelliseen pätevyyteen koskien kaikkia kuolemanvaraismääräyksiä. Artiklan mukaan tällaisia seikkoja ovat:

- henkilön kelpoisuus tehdä kuolemanvaraismääräys;
- erityiset syyt, joiden vuoksi kuolemanvaraismääräyksen antaja ei voi tehdä määräyksiä tiettyjen henkilöiden hyväksi tai, jotka estävät tiettyjä henkilöitä vastaanottamasta kuolemanvaraismääräyksen tehneen jäämistöomaisuutta;
- edustuksen sallittavuus määräystä annettaessa;
- määräyksen tulkinta;
- petos, pakottaminen, erehdys tai muut kuolemanvaraismääräyksen tekvän henkilön suostumukseen tai tarkoitukseen vaikuttavat tekijät.

Artiklan 27 mukaan kuolemanvaraismääräyksen muotostatuutin perusteella määräytyy, minkä lain pohjalta testamentti voi olla muodollisesti pätevä. Artiklan perusteella kuolemanvaraismääräys on muodollisesti pätevä, jos se on muodoltaan pätevä joko

¹⁹¹ SOU 2014:25, s. 115.

määräyksen tekopaikan valtion lain mukaan, määräyksen antajan kuolinhetkisen tai määräystä tehdessään olevan kansalaisuusvaltion mukaan tai koti-tai asuinpaikkavaltion lain mukaan. Kiinteän omaisuuden osalta pätevyys syntyy myös, jos se täyttää omaisuuden sijaintivaltion lain vaatimukset.

Artiklan 27 kohdalla on olennaista huomioida tutkielman luvun 2.3.3.3 mukainen Haagin yleissopimuksen etusija. Kerrattakoon vielä, että asetuksen artiklan 75 mukaan sellaiset jäsenvaltiot, jotka ovat Haagin vuoden 1961 testamentin muotoa koskevan yleissopimuksen osapuolia, noudattavat yleissopimusta asetuksen artiklan 27 sijaan koskien testamentin muodollista pätevyyttä. Tämä koskee vain testamentteja, sillä Haagin sopimuksessa ei ole säädetty perintösopimuksista.¹⁹²

4.3.3 Pesänselvitykseen sovellettava laki

Suomessa perinnönjättäjän varallisuus ja velat eivät siirry suoraan perillisille. Sen sijaan yleensä syntyy kuolinpesä, joka hoitaa perinnönjättäjän omaisuutta sekä maksaa tämän velat, jotta jäljelle jäänyt varallisuus voidaan jakaa vainajan perillisille. Tällaisen järjestelyn luonnollisena seurauksena Suomessa on erotettu toisistaan perimystilanteissa perintöstatuutti sekä jäämistön hallintostatuutti.¹⁹³

Suomi pyrki asetusta koskeissa neuvotteluissa tilanteeseen, jossa kuolinpesän selvitykseen sekä perinnönjakoon liittyvät menettelylliset kysymykset olisi ratkaistu niin laajalti kuin mahdollista sen jäsenvaltion lain mukaan, jossa pesänselvitys sekä perinnönjako tulevat toimitetuiksi. Lisäksi tavoitteena oli saada vastuu vainajan ja kuolinpesän velasta määräytymään perinnönjättäjän viimeisen asuinpaikkavaltion lainsäädännön mukaisesti. Molempien tavoitteiden osalta neuvottelut olivat Suomen kannalta vaikeat. Koska näytti todennäköiseltä, että Suomi ei saisi vaatimuksiaan neuvotteluissa läpi, pidettiin toissijaisena tavoitteena asianmukaisten ja riittävien poikkeuksien saamista pääsääntöön perimystilanteeseen sovellettavasta laista.¹⁹⁴

¹⁹² Jäsenvaltioista 16 on allekirjoittanut yleissopimuksen, kun taas muilla jäsenvaltioilla Kyprosta ja Latviaa lukuun ottamatta on omissa kansallisissa säännöksissään samankaltainen sääntö, jonka mukaan testamentit, jotka on tehty testamentin tekemispaikan lainsäädännön mukaisesti, tunnustetaan. (*Hertel*: Perintöasioihin EU:ssa sovellettavan lainsäädännön määräytyminen 2008, s. 58).

¹⁹³ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 638.

¹⁹⁴ Oikeusministeriö: U-jatkokirje. U 84/2009 vp, 1.3.2012, s. 3. Myös Iso-Britannia katsoi, ettei asetuksen tulisi koskea pesänselvitystä. Tämä johtuu Englannin oikeuden tuntemasta järjestelystä, jossa tuomioistuimen nimittämä henkilökohtainen edustaja kokoaa perittävien varat, maksaa velat ja jakaa jäljelle

Lopulta Suomi hyväksyi kompromissiratkaisun, jossa kuolinpesän hallintoon pääsääntöisesti sovellettavasta laista saatiin poikkeukset, joiden avulla on mahdollista käyttää suomalaista pesänselvitysjärjestelmää sekä suojata velkojen asema tilanteissa, joissa sovellettavaksi tuleva laki ei tarjoa riittävää suojaa ja joissa perinnönjättäjän viimeinen asuinpaikka on ollut Suomessa ja suomalainen tuomioistuin käsittelee kuolinpesää koskevaa asiaa. Kuitenkin myös tällöin pesänhoitajan valtuuksia rajoittaa vaatimus perillisten oikeuksien kunnioittaminen. Suomen kannalta on kuitenkin oleellista, että säännös ei täysin pois sulje tuomioistuimen mahdollisuutta antaa Suomessa nimitetylle pesänselvittäjälle valtuudet esimerkiksi kuolinpesän velkojen maksamiseen, jos toimenpide on toteutettavissa perillisten oikeuksia kunnioittaen.¹⁹⁵

Perintöasetuksen artiklan 23 kohdan f mukaan pesänselvitykseen sovelletaan perintöstatuuttia. Täten se miten kuolinpesää hallinnoidaan ja voidaanko jäämistönhoitaja nimittää, riippuu pääsääntöisesti asetuksen mukaan määräytyvän lain säännöksistä. Tärkeän poikkeuksen pääsääntöön muodostaa tilanne, jossa pesänselvitysvaltion lainsäädännön mukaan jäämistönhoitajan nimittäminen on pakollista tai pyynnöstä pakollista, mutta perintöstatuutti ei tällaista ratkaisua tunne. Tällöin voidaan jäämistönhoitaja nimittää pesänselvitysvaltion oman lain mukaan. Suomessa tämän voidaan päätellä tarkoittavan, että jäämistönhoitaja voitaisiin nimittää PK 19 luvun edellytysten täytyessä. Myös tällaisessa tilanteessa, pesänselvittäjän valtuudet kuitenkin määräytyvät varsinaisen perintöstatuutin säännösten mukaan.¹⁹⁶

Poikkeusta laajentaa tietyissä tilanteissa artikla 29.2, jonka mukaan hoitajan nimittävä tuomioistuin voi antaa jäämistönhoitajalle oikeuden käyttää sovellettavan lain antamien valtuuksien lisäksi myös tuomioistuinvaltion omassa laissa säädettyjä valtuuksia. Tämä tulee mahdolliseksi silloin, kun sovellettava laki ei tarjoa riittäviä valtuuksia jäämistöomaisuuden hoitamiseksi. Lisäksi vaaditaan, että toimenpiteet on pystyttävä toteuttamaan loukkaamatta perillisten oikeuksia.¹⁹⁷ Merkittävänä rajoituksena on kuitenkin artiklan säännös, jonka mukaan jäämistön hoitamisessa on täydentäviä valtuuksia käytettäessä noudatettava perintöstatuutin säännöksiä jäämistöomaisuuden omistajuuden siirtymisestä, perimyksen liittyvien velkojen vastuusta, edunsaajien

jääneen perinnön perinnönsaajille (*Hertel*: Perintöasioihin EU:ssa sovellettavan lainsäädännön määräytyminen 2008, s. 63).

¹⁹⁵ Oikeusministeriö: U-jatkokirje. U 84/2009 vp, s. 3.

¹⁹⁶ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 674.

¹⁹⁷ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 838.

oikeuksista (sisältäen tarvittaessa myös oikeuden luopua tai vastaanottaa perintö) ja tarvittaessa perinnönjättäjän testamentin toimeenpanijan valtuuksista.

Artikla 29.3 mahdollistaa ainakin teoriassa, että esimerkiksi Suomen lain perusteella voitaisiin (joskin hyvin poikkeuksellisesti) määrätä pesänselvittäjä, jos sovellettavaksi tulee EU:n ulkopuolisen jäsenvaltion laki. Myös tällaisessa tilanteessa pidetään pääsääntönä samaa kuin jäsenvaltion lakia sovellettaessa: ensisijaisesti on noudatettava sovellettavan lain hallintosäännöksiä.¹⁹⁸ Kolmansia valtioita koskevissa tilanteissa on luonnollisesti otettava huomioon miten sovellettavan lain mukaan määräytyvät edunsaajat, heidän perintö- ja lakiosaoikeutensa sekä se, mitä vaatimuksia kuolinpesää tai perillisiä vastaan on mahdollista esittää.

Perintöstatuutin soveltamista hallintostatuuttina voidaan kritisoida. Koska jäämistön hallintaan sovelletaan samaa lakia kuin itse perimyksen, syntyy kysymyksiä koskien kolmannen osapuolen oikeuksia. Miten esimerkiksi taataan oikeusvarmuus tilanteessa, jossa henkilö ostaa omaisuutta kuolinpesältä Suomessa tietämättä hallinnoidaanko kuolinpesää Suomen vai jonkin toisen jäsenvaltion lain säännösten mukaan. Voidaanko todella katsoa kohtuulliseksi, että kuolinpesän kanssa asioivien on tutustuttava pesän hallintostatuuttiin? Myös velkojan oikeudet voivat jäädä toteutumatta, sillä hän ei voi luottaa siihen, että kuolinpesään saisi aina haettua pesänselvittäjän.¹⁹⁹

Artiklan 3.2 mukainen tuomioistuimen käsite on laaja sen kattaessa oikeusviranomaisten lisäksi kaikki muutkin sellaiset viranomaiset sekä oikeusalan ammattilaiset, jotka ovat toimivaltaisia perintöasiassa ja hoitavat oikeudellisia tehtäviä tai jotka toimivat tällaisen oikeusviranomaisen antaman valtuutuksen nojalla tai valvonnan alaisena. Reunaehtona on, että nämä muut viranomaiset ja oikeusalan ammattilaiset pystyvät antamaan takuita puolueettomuudestaan, asianosaisten oikeudesta tulla kuulluksi, heidän antamiinsa päätöksiin voi kansallisten säännösten mukaisesti hakea muutosta tai pyytää asian uudelleen tarkastelua oikeusviranomaisessa sekä päätöksellä on sama oikeusvoima ja vaikutus kuin samaa asiaa koskevalla oikeusviranomaisen päätöksellä on.

Suomessa tuomioistuin voi määrätä hakemuksesta riitaiseen perintöasiaan pesänjakajan. Pesänjakajalla on tuomioistuimen myöntämä valtuutus jaon toimittamiseen. Pesänjakajan

¹⁹⁸ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 653.

¹⁹⁹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 669.

tehtävänä on saada osakkaat sopuisasti jakamaan pesä, jolloin asianosaisten oikeus tulla kuulluksi on turvattu. Pesänjakajan päätöksestä voidaan myös valittaa tuomioistuimeen moittimalla jakoa kuuden kuukauden kuluessa jaon toimittamisesta. Jos jakoa ei moitita edellä mainitun ajan puitteissa, saa jako lainvoiman. Yllä mainittujen perusteella pesänjakaja täyttää asetuksen määritelmän tuomioistuimesta ja Suomi on ilmoittanut komissiolle pesänjakajan rinnastumisen tuomioistuimeen.²⁰⁰ Koska asetuksessa ei säädetä tuomioistuinmenettelyssä sovellettavasta laista, sovelletaan siihen forumvaltion omaa lakia. Näin ollen Suomen laki tulee noudatettavaksi esimerkiksi pesänjakajan pätevyysvaatimuksissa, keskittämisperiaatteen soveltamisessa, toimitusjaon muotovaatimuksissa sekä oikeussuojan hakemisessa jakopäätöstä vastaan.²⁰¹

4.4 Luku IV Päätösten tunnustaminen, täytäntöönpanokelpoisuus ja täytäntöönpano

Perintöasetus laajentaa vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta. Jo itse päätöksen käsite on laaja kattaen jäsenvaltion tuomioistuimen päätökset perintöasiassa riippumatta siitä, miksi tällaista päätöstä kutsutaan (art. 3.1, alakohta g). Kun vielä huomioidaan tuomioistuimen käsitteen laajuus, kattaa päätös myös muutakin kuin vain perinteiset tuomioistuimen antamat tuomiot. Koska asetus laajentaa perintöä koskevien päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa EU:ssa, sen voidaan olettaa helpottavan huomattavasti niitä tilanteita, joissa perittävällä oli omaisuutta useassa jäsenvaltiossa. Myös suomalaisten pesänjakajien päätökset tunnustetaan perintöasetuksen soveltamisen alettua toisissa jäsenvaltioissa.²⁰² Tällä voidaan olettaa olevan myönteisiä vaikutuksia perinnönsaajien oikeuksien toteutumisessa.

Pääsääntö tunnustamisesta on asetuksen 39 artiklassa, jonka mukaan yhdessä jäsenvaltiossa tehty ratkaisu tunnustetaan toisissa jäsenvaltioissa ilman erillistä menettelyä. Sääntöä täydennetään artiklassa 41, jonka mukaan yhdessä jäsenvaltiossa tehdyn päätöksen asiaratkaisua *ei saa missään tapauksessa tutkia uudelleen*. 39.3 artiklan mukaan tuomioistuin voi ratkaista tunnustamiskysymyksen esikysymyksenä tapauksessa, jossa asiasta ei ole hankittu oikeusvoimaista ratkaisua ja kysymys päätöksen tunnustamisesta tulee esille toisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian

²⁰⁰ HE 361/2014 vp, s. 4.

²⁰¹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 677.

²⁰² Oikeusministeriö: Uusi EU-asetus yhtenäistää kansainvälisten perintöasioiden hoitamista - eurooppalainen perintötodistus käyttöön 2015.

esikysymyksenä. Tällöin esikysymyksenä annettu ratkaisu ei kuitenkaan saa oikeusvoimaa pääasian ulkopuolella.

Artiklan 40 perusteella päätös voidaan jättää tunnustamatta tietyissä tilanteissa. Kyseessä on tällöin oltava tilanne, jossa päätös rikkoo jäsenvaltion ehdottomuusperiaatetta tai päätöstä tehtäessä ei ole annettu vastaajalle tarpeeksi aikaa valmistautua vastaamaan asiassa taikka tilanne, jossa samojen asianosaisten välillä on jo tehty samaa asiaa koskeva päätös jäsenvaltiossa, jossa tunnustamisesta pyydetään ja uusi päätös on ristiriidassa tuon aiemman päätöksen kanssa. Lisäksi tunnustamisesta voidaan kieltäytyä, jos päätös on ristiriidassa samojen asianosaisten välillä samassa asiassa jossakin toisessa jäsenvaltiossa tai kolmannessa valtiossa aiemmin annetun päätöksen kanssa. Tällaisessa tapauksessa aiemmin annetun päätöksen on kuitenkin täytettävä sellaiset edellytykset, jotka ovat tarpeen päätöksen tunnustamiseksi siinä jäsenvaltiossa, jossa uuden päätöksen tunnustamista pyydetään.

Päätöksen täytäntöönpanokelpoisuus edellyttää artiklan 43 mukaan, että asiasta on kohdevaltion viranomaisen ratkaisu päätöksen julistamisesta täytäntöönpanokelpoiseksi. Artiklassa 48 säädetään päätösten julistamisesta täytäntöönpanokelpoiseksi heti, kun artiklan 46 mukaiset muodollisuudet on täytetty eikä jo edellä mainittujen artiklan 40 mukaisten tunnustamatta jättämisen perusteita tutkita. Tällöin asianosaisella, jota vastaan täytäntöönpanoa haetaan, ei ole oikeutta tulla kuulluksi hakemuksesta tässä vaiheessa.

Artiklan 46 mukaiset hakemismenettelyt määräytyvät täytäntöönpanojäsenvaltion lain mukaan. Hakijalla ei kuitenkaan edellytetä olevan postiosoitetta eikä valtuutettua edustajaa kyseisessä jäsenvaltiossa. Hakemukseen on liitettävä sellainen päätöksen jäljennös, joka täyttää aitouden toteamisen edellytykset sekä todistus, jonka päätöksen antaneen jäsenvaltion tuomioistuin tai muu toimivaltainen viranomainen on antanut asetuksen artiklassa 81.2 tarkoitettavan neuvoa-antavaa menettelyä noudattaen laaditulla lomakkeella.²⁰³

Perintöasetuksessa säädetty menettely tunnustamisesta ja täytäntöönpanokelpoiseksi julistamisesta muistuttaa paljolti muita yksityisoikeuden alalla annettuja tunnustamista

²⁰³ Artikla 81.2 viittaa asetuksen (EU) N:o 182/2011, annettu 16 päivänä helmikuuta 2011, yleisistä säännöistä ja periaatteista, joiden mukaisesti jäsenvaltiot valvovat komission täytäntöönpanovallan käyttöä artiklaan 4.

koskevia säännöksiä, joissa annetaan vastapuolta kuulematta vahvistuspäätös ja myönnetään muutoksenhauille 30 päivää päätöksen tiedoksiannosta. Tunnustamisesta kieltäytymisen perusteet vastaavat muita yksityisoikeuden alalla annettuja asetuksia jättäen niukasti harkintavaltaa päätettäessä tunnustamisesta kieltäytymisestä.²⁰⁴

Jäsenvaltion sisäinen toimivaltainen tuomioistuin määräytyy kansallisen lainsäädännön perusteella. Jäsenvaltiot ovat ilmoittaneet komissiolle asetuksen artiklan 78 mukaisesti toimivaltaiset viranomaiset.²⁰⁵ Suomessa toimivaltainen tuomioistuin päätöksen vahvistamista koskevassa asiassa on käräjäoikeus, jonka päätökseen haetaan muutosta hovioikeudelta ja valituslupa saataessa lopulta korkeimmalta oikeudelta.²⁰⁶

4.5 Luku V Viralliset asiakirjat ja tuomioistuimessa tehdyt sovinnot

Virallisia asiakirjoja sekä tuomioistuimessa tehtyjä sovintoja koskevat artikkelit 59–61. Erityisesti Manner-Euroopan maille oli tärkeää saada viralliset asiakirjat käyttökelpoisiksi rajat ylittävissä perimystilanteissa. Tämä juontaa juurensa maiden oikeusjärjestyksistä, joissa notaarin²⁰⁷ avustuksella laadituilla ja notaarin vahvistamilla asiakirjoilla on huomattava merkitys muun muassa perimystilanteissa. Terminologisesti on hyvä huomata, että toisin kuin tuomioita, asiakirjoja ei tunnusteta, vaan ne hyväksytään.²⁰⁸

Yhdessä jäsenvaltiossa laadituilla virallisilla asiakirjoilla on artiklan 59.1 mukaan sama todistusvoima tai mahdollisimman rinnasteinen todistusvoima myös toisissa jäsenvaltioissa. Asiakirjan hyväksymisen lisäksi yhdessä jäsenvaltiossa täytäntöönpanokelpoinen asiakirja on artiklan 60 mukaan julistettava täytäntöönpanokelpoiseksi myös toisessa jäsenvaltiossa. Asiakirjat eivät kuitenkaan ole todistusvoimaisia, jos niiden pätevyys on riitautettu siinä jäsenvaltiossa, jossa ne on laadittu tai jos tunnustaminen olisi *ordre public* -periaatteen nojalla vastoin tunnustamisvaltion oman oikeusjärjestyksen perusteita.

²⁰⁴ HE 361/2014 vp, s. 5.

²⁰⁵ HE 361/2014 vp, s. 5.

²⁰⁶ HE 361/2014 vp, s. 6.

²⁰⁷ Notaarit ovat julkisia viranhaltijoita, joita on 22 jäsenvaltiossa. Heidän pääasiallinen tehtävänsä on vahvistaa ja varmistaa erilaisten asiakkailleen tekemien oikeudellisten instrumenttien ja sopimusten, kuten avioehtosopimusten ja testamenttien aitous (Notaries of Europe: About Notaries of Europe).

²⁰⁸ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 656.

Asetuksessa tehdään ero virallisen asiakirjan oikeellisuuden (art. 59.2) ja siihen kirjatun oikeustoimen taikka oikeussuhteen riitauttamisen välillä (art. 59.3). Oikeellisuuden riitauttamisessa noudatetaan alkuperäjäsenvaltion lakia. Samoin riitauttaminen on tehtävä alkuperäjäsenvaltiossa. Oikeustoimen taikka oikeussuhteen riitauttaminen sen sijaan tapahtuu asetuksen perusteella toimivaltaisessa tuomioistuimessa sen lain mukaan, joka määräytyy asetuksen sovellettavan lain määräytymistä koskevien sääntöjen mukaan.²⁰⁹

Tuomioistuin voi evätä sovinnon julistamisen täytäntöönpanokelpoiseksi tai kumota täytäntöönpanokelpoiseksi tehdyn päätöksen vain niissä tilanteissa, joissa täytäntöönpano olisi selvästi vastoin kyseisen jäsenvaltion oikeusjärjestyksen perusteita (art. 60.3). Virallisen asiakirjan täytäntöönpanokelpoisuus voidaan jättää hyväksymättä samoin kuin sovinnon julistaminen täytäntöönpanokelpoisesti jättää julistamatta sekä jo täytäntöönpanokelpoiseksi tehty päätös kumota vain silloin, jos sen täytäntöönpano olisi selvästi vastoin kohdejäsenvaltion oikeusjärjestyksen perusteita (art. 60.3). Artiklan 61 mukaan myös asianosaisten tuomioistuimessa tekemät sovinnot rinnastuvat täytäntöönpanokelpoisuuden osalta virallisiksi katsottuihin asiakirjoihin.

4.6 Luku VI eurooppalainen perintötodistus

Asetuksessa on otettu käyttöön uusi eurooppalainen perintötodistus, jolla perilliset, testamentin toimeenpanijat sekä jäämistön hoitajat voivat todistaa asemansa sekä valtuutensa toisessa jäsenvaltiossa. Kyseessä on *sui generis -luonteen* omaava oikeudellinen väline, jonka oikeusvaikutukset ovat samat jokaisessa jäsenvaltiossa. Todistus ei ole kuitenkaan täytäntöönpanoasiakirja, vaan sitä käytetään todistuksena haltijansa asemasta.²¹⁰ Vuosien 2008–2010 välillä oikeus-, vapaus- ja turvallisuusasioista vastaavana komissaarina toiminut Jacques Barrot on kuvannut perintötodistusta yhdeksi todellisen eurooppalaisen oikeusalueen rakennuspalikaksi.²¹¹ Todistukseen liittyvät säädökset ovat artikloissa 62–73.

Perintötodistuksen voidaan katsoa palvelevan kahta tarkoitusta. Se toimii todisteena perillisten ja pesänhoitajien asemasta toisissa jäsenvaltioissa ja sillä helpotetaan kolmansien osapuolten kanssa tehtäviä liiketoimia antamalla vilpittömän mielen suojaa

²⁰⁹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 657.

²¹⁰ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 842.

²¹¹ Komission lehdistötiedote IP/09/1508, s. 1.

sellaiselle kolmannelle osapuolelle, joka ostaa jäämistöön kuuluvaa omaisuutta, maksaa jäämistöön velkoja tai tekee vastaavia oikeudellisia toimia sellaisen henkilön kanssa, jolla perintötodistuksen mukaan on oikeus toimien tekoon.²¹²

Todistus tulee sellaisten perillisten, testamentinsaajien ja -toimeenpanijoiden sekä jäämistön hoitajien käyttöön, joiden on vedottava toisessa jäsenvaltiossa asemaansa taikka muutoin käytettävä perimystilanteen myötä syntyneitä oikeuksia tai valtuuksiaan. Todistusta voidaan käyttää erityisesti osoittamaan perillisen ja testamentinsaajan asema, oikeudet tai osuus jäämistöstä sekä tietyn omaisuuden osoittaminen yhdelle tai useammalle perilliselle tai testamentinsaajalle. Lisäksi sitä voidaan käyttää osoittamaan henkilön valtuudet toimeenpanna testamentti tai muutoin hallinnoida jäämistöä (art. 63).

Artiklan 64 mukaan jäsenvaltiot saavat itse päättää antaako todistuksen tuomioistuimien vai jokin toinen perintöasioiden käsittelemiseen kansallisen lain mukaan toimivaltainen viranomainen. Suomessa punnittiin sitä, pitäisikö toimivalta todistuksen antamiseen antaa käräjäoikeudelle vai maistraatille. Lopulta toimivalta annettiin maistraatille. Syynä valinnalle oli se, ettei tuomioistuimissa tulisi käsitellä sellaisia asioita, jotka on mahdollista oikeusturvaa vaarantamatta käsitellä hallinnon puolella. Koska kyseessä ei ole perintöriidan ratkaisu eikä todistusta anneta, jos todistettavat seikat on riitautettu, katsottiin maistraatti sopivaksi todistuksen antajaksi.²¹³

Ruotsissa tuomioistuimen käsitteen katsottiin kattavan myös veroviraston. Virasto hoitaa perimyksen läheisesti liittyviä virallisia tehtäviä kuten perunkirjoitusten käsittelemisen. Lisäksi koska sen päätöksistä voi valittaa, katsotaan sen Ruotsissa täyttävän tuomioistuimen käsitteen ehdot.²¹⁴ Ruotsissa, kuten Suomessakin, perintötodistuksen antamisen katsottiin sopivan hallinnon puolelle käräjäoikeuksien sijaan, joten kaikki seikat huomioiden verovirasto katsottiin Ruotsissa sopivaksi tahoksi todistuksen antamiseen.²¹⁵

²¹² Hertel: Perintöasioihin EU:ssa sovellettavan lainsäädännön määräytyminen 2008, s. 68.

²¹³ Asianajajaliiton lausunto HE:ksi EU:n perintöasetuksesta ja pohjoismaisesta perintösopimuksesta 2015. Asianajajaliitto kannatti todistuksen antajaksi käräjäoikeutta sen perusteella, että käräjäoikeudet käsittelevät muutoinkin perhe- ja perintöasioita, mukaan luettuna todistuksen antamisen jälkeen ilmenneet riidat, jolloin todistuksen antamisen keskittäminen käräjäoikeuksille edistäisi sitä, että käräjäoikeudet olisivat tilanteessa mahdollisimman ajan tasalla.

²¹⁴ SOU 2014:25, s. 83.

²¹⁵ SOU 2014:25, s. 203–205 sekä Ruotsin verovirasto: Europeiskt arvsintyg.

Todistus annetaan perittävän kuoleman jälkeen samassa jäsenvaltiossa, jolla on myös toimivalta perintöä koskevassa asiassa artiklojen 4,7,10 tai 11 perusteella (art. 64). Suomessa perintötodistuksen antaa Uudenmaan maistraatti. Todistusta ei voi hakea ennen perittävän kuolemaa eikä tilanteessa, jossa perinnönjättäjä on kuollut ennen 17.8.2015. Todistuksen käyttö ei ole pakollista ja henkilö voi täten osoittaa asemansa perimysasiassa toisissa jäsenvaltioissa myös muilla tavoin.²¹⁶

On perusteltua olettaa, että todistuksen käyttö helpottaa perintöasioiden hoitamista sellaisissa tilanteissa, joissa perittävällä on omaisuutta useassa jäsenvaltiossa.²¹⁷ Asetuksen johdanto-osan kohdan 18 mukaan todistus hyväksytään automaattisesti eri jäsenvaltioissa, mutta se ei silti tarkoita sitä, etteikö toisen jäsenvaltion viranomaisilla olisi oikeus todistuksen lisäksi pyytää tarvittaessa lisätietoja koskien perintöasiaa. Esimerkiksi tällaisista tiedoista annetaan tulojen maksamiseen liittyvät tiedot ja asiakirjat.

Artiklan 69 perusteella todistus on pätevä kaikissa jäsenvaltioissa ilman erillistä menettelyä, sillä sen oletetaan osoittavan *todenmukaisesti sovellettavan lain tai muun tiettyihin seikkoihin sovellettavan lain mukaisesti vahvistetut seikat*. Olettamana on siis se, että todistuksen haltijalla, olipa kyseessä sitten testamentin toimeenpanija, perillinen tai muu taho, on todistuksen osoittamat valtuudet.²¹⁸ Lisäksi asetuksen artiklassa 69 annetaan vilpittömän mielen suoja henkilölle, joka suorittaa maksuja tai luovuttaa omaisuutta sellaiselle osapuolelle, joka todistuksen mukaan on oikeutettu maksun tai omaisuuden saamiseen. Artiklan mukaan sama vilpittömän mielen suoja ulottuu henkilöön, joka hankkii jäämistöön kuuluvaa omaisuutta sellaiselta henkilöltä, joka todistuksen mukaan on toimivaltainen kyseisestä omaisuudesta määräämään.

Todistuksen todistusvoima ei koske sellaisia seikkoja, jotka eivät kuulu itse asetuksen soveltamisalaan. Lisäksi sen perusteella ei voi vaatia valtiota kirjaamaan esineoikeuksia, joita sen oma *numerus clausus* -järjestelmä ei tunne. Tällaisissa tapauksissa tulee kuitenkin kyseeseen muuntamisvelvollisuus, jossa valtion pitää muuntaa esineoikeus sitä lähinnä vastaavaksi oman lakinsa mukaiseksi oikeudeksi.²¹⁹ Todistus voidaan myöntää

²¹⁶ Maistraatti: Eurooppalainen perintötodistus.

²¹⁷ Maistraatti: Eurooppalainen perintötodistus. Perintötodistusta voi hakea maistraatin verkkopalvelusta sähköisesti osoitteesta <https://asiointi.maistraatti.fi/Palvelut/Eurooppalainen-perintotodistus>. Todistus maksaa 180 euroa ja muulle kuin hakijalle annettava jäljennös todistuksesta maksaa 30 euroa samoin kuin jäljennöksen voimassaolon pidentäminen.

²¹⁸ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 857.

²¹⁹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 658.

erilaisissa tilanteissa, jolloin todistuksen sisältö riippuu todistuksen käyttötarkoituksesta.²²⁰

Todistusta on mahdollista oikaista, muuttaa ja peruuttaa jälkikäteen esimerkiksi myöhemmin löydetyn testamentin johdosta. Samoin todistuksen antaneen viranomaisen päätös on mahdollista riitauttaa kansallisten muutoksenhakumenettelyn mukaisesti. Maistraatin päätökset ovat hallinnollisia päätöksiä, joista valitaan pääasiallisesti hallinto-oikeuteen. Täten henkilöllä on maistraattiin tekemänsä oikaisu-, muuttamis- tai peruuttamispyyntönsä jälkeen mahdollisuus valittaa asiasta hallinto-oikeuteen.²²¹

Eurooppalaisen perintötodistuksen samoin kuin testamenttien rekisteröimistä pyydetään nimenomaisesti Haagin ohjelmassa²²², ja jo ennen asetusehdotuksen antamista Saksan notaari-instituutin laatimassa selvityksessä pidettiin testamenttirekisterin perustamista keinona helpottaa testamenttien löytämistä rajat ylittävissä perimystilanteissa.²²³ Tästä syystä perintöasetusta valmisteltaessa pohdittiin samalla vaihtoehtoa jäsenvaltioiden välisen testamenttien rekisteröintijärjestelmän luomiseksi.²²⁴ Suomi vastusti testamentin rekisteriin tallettamista pakollisena edellytyksenä testamentin pätevyydelle, mutta oli valmis harkitsemaan jäsenvaltioiden vapaaehtoisen rekisterijärjestelmän perustamista.²²⁵ Rekisterijärjestelmän perustaminen jäi kuitenkin neuvottelujen kuluessa lopullisen asetuksen ulkopuolelle.

Vaikka perintötodistus tuo toivottavaa varmuutta perillisasemassa sekä jäämistönhoitajan asemassa oleville henkilöille toimia rajat ylittävissä tilanteissa, voidaan artiklojen 65 ja 68 perusteella päätellä perintötodistuksen hakemisen olevan ainakin asiaan perehtymättömän kannalta verrattain vaikeaa, ja esimerkiksi asianajajaliitto on todennut lausunnossaan eurooppalaisen perintötodistuksen lomakkeiden olevan *varsin*

²²⁰ Suomen asianajajaliitto: Lausunto HE:ksi EU:n perintöasetuksesta ja pohjoismaisesta perintösopimuksesta 2015.

²²¹ HE 361/2014 vp, s. 7.

²²² Haagin ohjelma 2005, s.13.

²²³ Deutsches Notarinstitut: Internationales Erbrecht in der EU. Executive summary, s. 22.

²²⁴ Vihreä kirja perintö- ja testamenttioikeudesta KOM(2005) 65 lopullinen, s. 11.

²²⁵ Vihreä kirja perintö- ja testamenttioikeudesta KOM(2005) 65 lopullinen –

Suomen oikeusministeriön vastaukset, s. 11. Lisäksi esimerkiksi Talous- ja sosiaalikomitea kannatti sellaisen rekisterijärjestelmän luomista, jossa olisi luotu yhteisön rekisterikeskus, josta kansallisessa lainsäädännössä määritellyt toimivaltaiset viranomaiset olisivat saaneet käyttöönsä rekisterikeskuksen tiedot koskien esimerkiksi sitä missä valtiossa ja koska testamentti on annettu ja mille viranomaiselle se on esitetty (Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto vihreään kirjaan 2006, s. 3).

*monimutkaisia.*²²⁶ Tulevaisuudessa onkin mielenkiintoista katsoa millaisen suosion perintötodistuksen hakeminen ja käyttö saavat unionin sisällä.

4.7 Luku VII Yleiset säännökset ja loppusäännökset

Asetuksen viimeiset säännökset, artikkelit 74–83 sisältävät yleisiä säännöksiä, joista tärkeimpiä tutkielman kannalta ovat siirtymäsäännökset sekä asetuksen suhde kansainvälisiin yleissopimuksiin. Artiklan 75.1 mukaan asetus ei estä jäsenvaltioita soveltamista niitä kansainvälisiä yleissopimuksia, joiden osapuolena on yksi tai useampi jäsenvaltio, ja joiden soveltamisala kattaa myös perintöasetukseen kuuluvia asioita. Kuitenkin artiklan 75.2 mukaan perintöasetuksella on etusija, siltä osin kuin yleissopimukset koskevat asetuksessa säänneltyjä asioita, sellaisiin yleissopimuksiin nähden, jotka on tehty yksinomaan kahden tai useamman jäsenvaltion välillä. Artiklassa viitataan nimenomaan Haagin yleissopimuksen etusijaan asetukseen nähden sekä pohjoismaisen perintösopimuksen kapeaan soveltamisalaan.²²⁷

Siirtymäsäännökset ovat pykälässä 83, jonka perusteella asetusta sovelletaan 17.8.2015 ja tämän jälkeen kuolleiden henkilöiden perimyksen. Artiklassa täsmennetään, että jos perinnönjättäjä on tehnyt ennen kyseistä päivää lakiviittauksen niin, että se on pätevä hänen asuinpaikka- tai kansalaisuusvaltionsa määräyksen tekemisen ajankohtana voimassa olleiden kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen mukaan tai se on perintöasetuksen nojalla pätevä, on kyseinen viittaus tällöin sallittava sekä aineellisesti ja muodollisesti pätevä. Suomessa tämä tarkoittanee, että PK:n 26 luvulla tulee olemaan vielä pitkään merkitystä perimystilanteissa.

²²⁶ Asianajajaliiton lausunto HE:ksi EU:n perintöasetuksesta ja pohjoismaisesta perintösopimuksesta 2015.

²²⁷ Lue aiheesta tarkemmin tutkielman luvuista 3.3.2 ja 3.3.3.

V PUOLAN PERINTÖOIKEUS

5.1 Puolan oikeusjärjestyksestä

Puola on demokraattinen tasavalta, jossa lainsäädäntövalta kuuluu alahuoneeseen (*Sejm*) ja ylähuoneeseen (*Senat*) jakautuvalle parlamentille, toimeenpanovalta presidentille ja ministerineuvostolle (*Rada Ministrów*) sekä tuomiovalta tuomioistuimille (perustuslain²²⁸ art. 10). Kansanedustajilla, ylähuoneella, presidentillä, ministerineuvostolla sekä vähintään 100 000 Puolan parlamenttivaaleissa äänioikeutettua kansalaista käsittävällä ryhmällä on yhtäläinen lainsäädännön aloiteoikeus.²²⁹

Yleisesti sitovat oikeuslähteet on lueteltu perustuslain luvun III pykälissä 87–94. Sitovia oikeuslähteitä ovat perustuslaki (*Konstytucja*), lait (*ustawy*), ratifioidut kansainväliset sopimukset (*ratyfikowane umowy międzynarodowe*) sekä asetukset (*rozporządzenia*). Lisäksi niin sanotut paikalliset säädökset (*akty prawa miejscowego*) ovat sitovia säädösten antaneiden elinten maantieteellisellä toimivalta-alueella (art. 87). EU:n oikeus tulee puolestaan suoraan sovellettavaksi ilman erillistoimia (perustuslain art. 91, kohta 3). Kansainväliset sopimukset saavat oikeuslähteen aseman sen jälkeen, kun ne on ratifioitu sekä julkaistu Puolan säädöskokoelmassa (*Dziennik Ustaw*) (perustuslain art. 91, kohta 1). Tärkein oikeuslähde on perustuslaki, jota seuraavat tärkeysjärjestyksessä kansainväliset sopimukset ja Euroopan unionin säädökset, Puolan lait sekä viimeisenä paikalliset säädökset.²³⁰

Puolan yleiset tuomioistuimet jaetaan alioikeuksiin (*sądy rejonowe*), aluetuomioistuimiin (*sądy okręgowe*) sekä muutoksenhakutuomioistuimiin (*sądy apelacyjne*). Tuomioistuimet ovat valtuutettuja käsittelemään rikos- ja siviilioikeudellisia asioita, työoikeuteen ja sairausvakuuksiin liittyviä juttuja sekä perhe- ja holhousoikeudellisia asioita.²³¹ Julkishallinnon toimintaa puolestaan valvoo hallintoylioikeus (*Naczelny Sąd Administracyjny*).²³²

²²⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskie z dnia 2 kwietnia 1997 r.

²²⁹ Euroopan oikeusportaali: Jäsenvaltion oikeus – Puola.

²³⁰ Euroopan oikeusportaali: Jäsenvaltion oikeus – Puola.

²³¹ Euroopan oikeusportaali: Jäsenvaltion oikeus – Puola.

²³² Hallintoylioikeus on Mattilan käyttöönottona nimitys. Puolassa on vain yksi Naczelny Sąd Administracyjny. Sen toimivalta rinnastuu suomalaisen hallinto-oikeuden tasolle, mutta muutoksenhakumahdollisuus sen päätöksistä ylempään tuomioasteeseen myönnetään vain poikkeuksellisesti. Näistä syistä johtuen Mattila päätyi nimitykseen hallintoylioikeus korkeimman hallinto-oikeuden sijasta (*Mattila: Vertaileva oikeuslingvistiikka 2002, s. 526*).

Puolan korkein oikeus (*Sąd Najwyższy*) on ylin muutoksenhakutuomioistuin, joka antaa lain tulkitsemista koskevia päätöksiä, käsittelee muutoksenhakua alempien tuomioistuinten päätöksistä ja huolehtii yleisestä oikeudenhoidosta.²³³ Puolassa on lisäksi erillinen perustuslakituomioistuin (*Trybunał Konstytucyjny*), joka muun muassa valvoo lakien ja kansainvälisten sopimusten sekä puolueiden toiminnan perustuslain mukaisuutta sekä käsittelee perustuslain rikkomista koskevia valituksia (perustuslain art. 188).

5.2 Puolan perintöoikeus

5.2.1 Yleistä

Puolan perustuslain artiklan 21 ensimmäisen kohdan sekä artiklan 64 ensimmäisen ja toisen kohdan mukaan oikeus perimyksen on jokaiselle yhtäläisesti kuuluva, lain nojalla suojeltu oikeus. Tarkat säännökset perimyksestä ovat siviililakikokoelman neljännen osaston (*Księga czwarta*) artikloissa 922–1088.²³⁴ On olennaista huomata, että siviililakikokoelman muissa osastoissa on yksittäisiä säännöksiä koskien esimerkiksi perittävän omaisuuden hallinnointia. Lisäksi muissa laeissa voi olla säännöksiä liittyen perimyksen.²³⁵

Puolan perintöoikeus pohjaa peruseriaatteiltaan roomalaisen oikeuden perimysinstituutioihin ja -oppeihin, joskin parenteelisäännökset sekä testamenttiin ja muutoinkin perimyksen liittyvät säännöt ovat luonnollisesti erisisältöiset kuin roomalaiset esikuvansa.²³⁶ Siviililakikokoelman artiklan 926 mukaan perillisasema voi syntyä joko lakimääräisen perimyksen sääntöjen mukaan tai testamentin perusteella. Lakimääräistä perimystä noudatetaan ainoastaan niissä tilanteissa, joissa perittävä ei ole tehnyt testamenttia tai testamentin edunsaaja kieltäytyy perillisasemasta tai ei voi olla perillisenä. On tärkeää huomata, että jos yksikin testamentissa edunsaajaksi nimetty henkilö kieltäytyy perillisasemasta tai ei voi olla perillisenä, noudatetaan lakimääräisen perimyksen säännöksiä.

²³³ Euroopan oikeusportaali: Jäsenvaltion oikeus – Puola.

²³⁴ *Stec*: Spadek, testament, zachowek 2008, s. 17.

²³⁵ Ks. esim. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe sekä Ustawa z dnia 26 czerwca 1077 r. Kodeks pracy. Näihin yksittäisiin säännöksiin en kuitenkaan puutu tässä esityksessä, sillä tavoitteenani on esittää Puolan perintöoikeuden pääsäännöt ja yleiset opit koskien perimystä. Sanoilla artikla ja art. viitataan aina nimenomaisesti Puolan siviililakikokoelman artikloihin, ellen toisin mainitse.

²³⁶ *Rozwadowski*: Prawo cywilne - część ogólna 2012, s. 22–24.

Puolan oikeudessa on olemassa käsite *zachowek* (art. 991–1011), joka on käännetty Euroopan oikeusportaalin sivustolla *rahana maksettavaksi lakimääräiseksi perintöosaksi*. Sillä ei kuitenkaan varsinaisesti rajoiteta henkilön oikeutta määrätä perinnöstään testamentilla. Myös *zachowek*-instituution alkuperän voi jäljittää roomalaiseen oikeuteen, jossa oikeus lakiosaan kuului perittävän jälkeläisille ja tietyissä tapauksissa myös vanhemmille, samoin kuin vielä nykyäänkin Puolan oikeudessa.²³⁷

5.2.2 Lakimääräinen perimys

Tilanteessa, jossa testamenttia ei ole laadittu tai sitä ei voida toteuttaa, on perimysjärjestyksessä ensimmäisinä lakimääräisinä perillisinä (*spadkobiercy ustawowi*) sekä perittävän lapset että hänen mahdollinen puolisonsa. Pääsääntönä on, että lasten ja puolison osuudet perinnöstä ovat yhtä suuret. Puolison osuus ei kuitenkaan saa olla vähemmän kuin neljäsosa koko jäämistön arvosta. Näin ollen tilanteessa, jossa perittävältä jää sekä lapsia että elossa oleva puoliso, jaetaan jäämistö tasaosuuksin lapsille ja puolisolle kuitenkin niin, että puolisolle turvataan aina vähintään neljäsosa koko jäämistöstä.²³⁸

Jos perittävän lapsi ei ole elossa perittävän kuollessa, jaetaan hänen osuutensa tasaosuuksina hänen lapsilleen eli perittävän lapsenlapsille (art. 931.2). Jos taas perittävällä ei ole lapsia, jaetaan jäämistö puolison ja perittävän vanhempien kesken. Jos jompikumpi perittävän vanhemmista ei elä, jaetaan hänen osuutensa perittävän sisarusten kesken. Jos perittävän sisarus on kuollut, siirtyy perintö puolestaan hänen lapsilleen (art. 932 ja 933). Jos perittävältä ei jää elossa olevaa puolisoa, jälkeläisiä, vanhempia, sisarusia tai heidän lapsiaan, isovanhemmat saavat tasaosuuksin hänen perintönsä. Jos isovanhemmat eivät ole enää elossa, siirtyy perintö seuraantona heidän jälkeläisilleen (art. 934). Koska seuraantoa ei ole rajoitettu, voivat myös serkut periä Puolassa.

Jos perimyksessä joudutaan tilanteeseen, jossa perittävällä ei ole elossa olevaa puolisoa tai sukulaisia, siirtyy perintö tasaosuuksina niille perittävän puolison lapsille, joiden vanhemmat eivät olleet elossa perintöä avattaessa (art. 943). Yksinkertaisesti selitettynä säännöksellä viitataan tilanteeseen, jossa perittävän puolisolle oli lapsia, jotka eivät olleet yhteisiä perittävän kanssa. Täten, jos perittävällä ei itsellään ole sukulaisia eikä puoliso

²³⁷ *Rozwadowski: Prawo cywilne - część ogólna* 2012, s. 24.

²³⁸ *Stec: Spadek, testament, zachowek* 2008, s. 25.

eikä puolison lasten toinen vanhempi ole enää elossa, siirtyy perintö perittävän puolison omille lapsille. Viimeisenä perimysjärjestyksessä on perittävän asuinpaikkakunta (*miejsce zamieszkania*). Jos perittävän viimeistä asuinpaikkaa Puolassa ei pystytä määrittelemään tai perittävä asui ulkomailla, saa valtiokonttori (*Skarb Państwa*) perinnön haltuunsa (art. 935).

Artiklan 1030 mukaan perillinen on periaatteessa rajoittamattomassa vastuussa perittävän veloista. Perillisellä on kuitenkin mahdollisuus rajoittaa velkavastuutaan. Hän voi ilmoittaa kieltäytyvänsä perinnön vastaanottamisesta kuuden kuukauden kuluessa saatuaan tiedon asemastaan perillisenä ilmoittamalla tästä toimivaltaiselle tuomioistuimelle tai notaarille. Perittävän luopuessa perintöosuudestaan (*odrzućenie spadku*) hän ei peri luonnollisesti jäämistön velkojakaan. Jos perillinen päättää vastaanottaa perinnön, on hänellä kaksi vaihtoehtoa. Perittävä voi hyväksyä perinnön täysimääräisenä (oma suom. termistä *przyjęcie proste*) perien kaikki velat. Toinen vaihtoehto on vastaanottaa perintö rajoitetulla velkavastuulla (oma suom. termistä *przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza, kirj. pesäluettelon edulla*). Tällöin perittävä ottaa vastaan perinnön vain sen arvoon asti, jolloin hän ei joudu maksamaan perinnön arvon ylittävältä osalta perittävän velkoja.²³⁹

Perinnönsaajalla on kuusi kuukautta aikaa ilmoittaa, ottaako hän perinnön vastaan täysimääräisenä vai rajoitetulla velkavastuulla. Samoin kuin perinnöstä luopuminen, tulee ilmoitus tehdä toimivaltaiselle tuomioistuimelle tai notaarille. Jos perillinen ei ole ilmoittanut kuuden kuukauden sisällä valintaansa, on hänen passiivisuutensa artiklan 1015 kumotun kohdan kaksi perusteella aiemmin katsottu suostumukseksi täysimääräiseen perimyksen.²⁴⁰ Käytännössä menettely on usein johtanut ikäviin ja kohtuuttomiin tilanteisiin, joissa perilliset ovat joutuneet täyteen velkavastuuseen laiminlyödessään ilmoittamisvelvollisuutensa.

Siviililakikokoelmaan on tehty vuonna 2015 lakimuutos²⁴¹, jonka myötä perinnön saajan velkavastuuta perittävän veloista rajoitetaan huomattavasti aiempaan verrattuna. Lakimuutoksen myötä artiklan 1015 uuden kohdan kaksi mukaan passiivisuuden

²³⁹ *Stec*: Spadek, testament, zachowek 2008, s. 44–45.

²⁴⁰ Passiivisuus ei ole johtanut täyteen velkavastuuseen aina. Nimittäin esimerkiksi oikeushenkilöiden ja oikeustoimikelvottomien henkilöiden passiivisuutta ei ole tulkittu suostumukseksi täysimääräiseen velkavastuuseen. Sama koskee tilannetta, jossa joku perillisistä on ottanut perinnön vastaan rajoitetulla velkavastuulla. Tällöin myös muiden perillisten velkavastuu on katsottu rajoitetuksi (kumottu art. 1015).

²⁴¹ Ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw.

tulkitaan nykyisin tarkoittavan sitä, että perillinen hyväksyy perinnön rajoitetulla velkavastuulla. Näin ollen pääsääntöä passiivisuuden vaikutuksista on muutettu päinvastaiseksi aiemmasta sääntelystä.²⁴² Perittävän veloiksi lasketaan kuolemaan mennessä syntyneiden velkojen lisäksi esimerkiksi hautajaisista johtuvat kustannukset ja *zachowek*.²⁴³

5.2.3 Testamentti

5.2.3.1 Testament zwykły ja testament szczególny

Perittävä voi määrätä perinnönjaostaan ainoastaan testamentilla (art. 941). Keskinäiset testamentit ovat kiellettyjä (art. 942) eikä perintösopimuksia pidetä pätevinä (art. 1047). Puolan perintöoikeus sallii kuitenkin sopimuksen koskien perinnöstä luopumista. Artiklojen 1048–1050 mukaan perillinen voi nimittäin tehdä tulevan perittävän kanssa sopimuksen, jossa hän luopuu oikeudestaan perintöön. Luopuminen koskee myös perinnöstä luopuvan jälkeläisiä, jollei asiasta toisin sovita. Tällainen sopimus voidaan myös peruuttaa. Jotta sopimus ja sen peruuttaminen tulevat päteviksi, on ne solmittava notaarin laatimana asiakirjana (*akt notarialny*). Testamentin voi laatia ja peruuttaa vain oikeustoimikelpoinen henkilö. Testamenttia ei voi laatia tai peruuttaa edustajan välityksellä (art. 944). Testamenttia tulkittaessa on pyrittävä toteuttamaan testamentin tekijän tahto niin pitkälti kuin mahdollista (art. 948).

Siviililakikokoelmassa testamentit jaetaan kahteen eri luokkaan testamentin muodon perusteella. Ensimmäiseen ja yleisimpään luokkaan kuuluvat niin sanotut tavalliset testamentit (*testamenty zwykłe*), joita koskevat erityyssäännökset ovat artikloissa 949–951. Testaattori voi tehdä tavallisen testamentin kolmella eri tavalla. Hän voi ensinnäkin kirjoittaa, allekirjoittaa ja päivätä testamentin käsin (*testament hollograficzny*). Kuitenkaan päiväyksen puuttuminen ei itsessään tee testamenttia pätemättömäksi, ellei se aiheuta epäilystä testaattorin kelpoisuudesta tehdä testamentti, testamentin sisällöstä tai

²⁴² *Masz prawo*: Przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza po zmianach z 2015 r. Kumottu säännöksessä säädettiin, että (b)rak oświadczenia spadkobiercy w powyższym terminie jest jednoznaczny z prostym przyjęciem spadku. Jednakże gdy spadkobiercą jest osoba niemająca pełnej zdolności do czynności prawnych albo osoba, co do której istnieje podstawa do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia, albo osoba prawna, brak oświadczenia spadkobiercy w terminie jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Nykyisin voimassa olevan säännöksen mukaan (b)rak oświadczenia spadkobiercy w terminie określonym w § 1 jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

²⁴³ *Stec*: Spadek, testament, zachowek 2008, s. 18.

testaattorin tekemien testamenttien välisestä suhteesta. Toinen tapa tehdä testamentti on notaarin laatimana asiakirjana. Kolmas tapa laatia testamentti on suomalaisesta näkökulmasta mielenkiintoinen. Henkilö voi nimittäin lausua suullisesti testamenttinsa tiettyjen paikallisten viranomaisten edessä kahden todistajan läsnä ollessa (*testament allograficzny*).²⁴⁴

Toiseen luokkaan kuuluvat niin sanotut erityistestamentit (*testamenty szczególne*), joita koskevat erityissäännökset ovat artikloissa 952–955. Ensimmäisenä erityistestamenttina on mainittu tilanne, jossa testamentin tekijä on ilmeisessä vaarassa tai tavallisen testamentin tekeminen ei ole mahdollista tai se on erittäin vaikeaa (vrt. hätätilatestamenttiin). Tällöin testamentti voidaan tehdä lausumalla sen sisältö kolmen todistajan läsnä ollessa. Jos kukaan todistajista tai kolmas osapuoli ei kirjoita vuoden sisällä ylös testamentin sisältöä ja tekopaikkaa liittäen siihen testaattorin allekirjoittamaa kirjettä, voidaan testamentin sisältö todistaa myös niin, että kuuden kuukauden sisällä perimyksen alkamisesta todistajat antavat yhtenevän lausunnon testamentin sisällöstä. Kaksi muuta erityistestamenttia koskevat sotilaita sekä puolalaisella meri- tai ilma-aluksella työskenteleviä henkilöitä.

Testamentin pätemättömyyttä koskevat säännökset ovat artiklassa 945. Sen mukaan testamentti on pätemätön, jos

- a) testamentin laatija ei ole ollut täysissä sielunvoimissa tai tehnyt testamenttia vapaasta tahdostaan,
- b) testamentti on tehty sellaisen erehdyksen vallitessa, jota ilman testaattori ei olisi laatinut testamenttia sen sisältöisenä kuin se on tai
- c) testamentti on laadittu niin, että testaattori on ollut uhan alla.

5.2.3.2 Zachowek

Puolan perintöoikeudessa ei periaatteessa rajoiteta millään tavoin perittävän oikeutta määrätä testamentilla omaisuudestaan. Ainoa instituutio, jonka voidaan katsoa rajoittavan tätä määräämisoikeutta, on zachowek, josta säädetään siviililakikokoelman artikloissa 991–1011. Kyseessä on rahasumma, jonka tarkoituksena on turvata perillisen tiettyjen perheenjäsenten asema tilanteessa, jossa lakimääräinen perillinen on jätetty testamentissa

²⁴⁴ Henkilö voi lausua suullisesti testamenttinsa kaupungin, kunnan tai laajemman hallintoalueen hallintoviranomaisten edessä. Nämä tahot on tyhjentävästi lueteltu artiklassa 951. Muun muassa kaupungin pormestari (*burmistrz*) ja kaupungin presidentti (*prezydent miasta*) ovat päteviä tahoja ottamaan vastaan suullisen testamentin.

ilman perintöä. Tämä suoja koskee perittävän puolisoa, lapsia sekä tiettyjen edellytysten vallitessa myös perittävän vanhempia. Zachowek suoritetaan aina rahamääräisenä.²⁴⁵

Perittävä voi kuitenkin tiettyjen edellytysten vallitessa määrätä testamentissaan, että hänen puolisonsa, lapsensa tai vanhempansa eivät saa zachowek-osuutta. Tällöin ehtona määräyksen pätevyydelle on, että

1. perillinen jatkuvasti käyttäytyy perittävän tahdon vastaisesti tavalla, joka on vastoin sosiaalisen rinnakkaiselon mahdollistavia sääntöjä (*zasady współżycia społecznego*),
2. perillinen tekee tarkoituksellisesti perittävää tai perittävän läheistä kohtaan jonkin artiklassa 1008 tarkemmin mainitun rikoksen tai
3. perillinen ei täytä velvollisuuksiaan perhettä kohtaan.

Perillisellä on oikeus saada zachowekin perusteella itselleen puolet siitä määrästä, johon hän olisi ollut oikeutettu lakimääräisen perimyksen sääntöjen perusteella. Jos perillinen on pysyvästi työkyvytön tai perittävän lapsi on perittävän kuollessa alaikäinen, on hänellä oikeus saada kaksi kolmasosaa siitä, mitä hän olisi saanut lakimääräisen perimyksen säännösten perusteella.

5.2.4 Menettely perintöasiassa

5.2.4.1 Toimivaltaiset viranomaiset

Jos perittävältä jäi useampi kuin yksi perillinen, ovat perittävät yhteisvastuussa varoista ja veloista omistaen ne murto-osin (art. 1035). Pesä voidaan jakaa joko tuomioistuimen päätöksellä tai perilliset voivat sopia keskenään pesän jaosta. Sopimuksessa perilliset voivat sopia joko pesän jakamisesta kokonaisuudessaan tai sen osittaisesta jakamisesta (art. 1037). Toimivaltainen tuomioistuin perintöasiassa on perittävän viimeisen asuinpaikan tuomioistuin. Jos perittävän viimeistä asuinpaikkaa Puolassa ei voida selvittää, on toimivalta tuomioistuimella, jonka alueella perittävän omaisuus tai osa siitä sijaitsee. Viimesijainen toimivalta on Varsovan alioikeudella (*sąd rejonowy dla m. st. Warszawy*).

²⁴⁵ *Stec: Spadek, testament, zachowek* 2008, s. 10.

Tuomioistuinten lisäksi notaarilaitoksella on tärkeä rooli perimysasiassa. Puolan notaarilaitos vastaa pääpiirteiltään muiden roomalaisen oikeuden omaksuneiden maiden notaarilaitoksia, ja sen rooli on keskeinen Puolassa. Notaarilaitoksen katsotaan muun muassa tarjoavan oikeudellista turvaa sekä vahvistavan voimassa olevan lain noudattamista.²⁴⁶ Kuten jo aiemmin on tullut esille, henkilö voi muun muassa kirjoittaa testamenttinsa notaarin luona tai ilmoittaa perintöosuutensa vastaanottamisesta tai torjumisesta notaarille. Lisäksi notaarin luona voi vahvistaa esimerkiksi sopimuksen perinnön jaosta (*umowny dział spadku*).²⁴⁷

Täten henkilöllä on perimystilanteessa usein mahdollisuus kääntyä joko tuomioistuimen tai notaarin puoleen. Usein määrittävät tekijät siinä, kääntyykö henkilö notaarin vai tuomioistuimen puoleen, koskevat aikaa ja rahaa. Tuomioistuimessa asioiminen tulee asianosaiselle usein halvemmaksi, mutta samalla käsittelyn pituus on yleensä huomattavasti hitaampaa. On kuitenkin olennaista huomata, että notaarilla on oikeus toimia perintöasiassa silloin, kun asiaa ei ole riitautettu. Täten jos asianosaiset olettavat perintöasian muuttuvan riitaiseksi, kannattaa heidän suoraan kääntyä tuomioistuimen puoleen.²⁴⁸

Artikloissa 986–990 säädetään jäämistönhoitajasta (*wykonawca testamentu*). Testamentin laatija voi nimittää testamentissaan yhden tai useamman jäämistönhoitajan varmistamaan, että testamentin säännökset toteutetaan testaattorin tahdon mukaisesti. Jos jäämistönhoitajaksi nimetty henkilö ei ota tehtävää vastaan, on hänen tehtävä siitä ilmoitus tuomioistuimelle tai notaarille. Tuomioistuin voi myös vapauttaa jäämistönhoitajan tehtävästään tärkeistä syistä (*z ważnych powodów*). Jollei testaattori ole toisin testamentissaan määrännyt, on jäämistönhoitajan pääasiallisena tehtävänä huolehtia perittävän omaisuudesta, maksaa perittävän velat sekä jakaa omaisuus perittävän määräysten sekä lainsäännösten mukaisesti perillisille.

²⁴⁶ Krajowa Rada Notarialna: Notariat w Polsce.

²⁴⁷ Infor.pl: Umowny dział spadku przed notariuszem – jakie dokumenty i jakie koszty.

²⁴⁸ Infor.pl: Stwierdzenie praw do spadku w sądzie czy u notariusza?

5.2.4.2 Esimerkkitapaus Puolan oikeuden soveltamisesta perintöasetuksen nojalla

Tapauksessa on kyse Suomessa asuvasta perheestä, johon kuuluu puolalainen isä, suomalainen äiti sekä kaksi avioparin yhteistä lasta. Isällä ei ole Suomen kansalaisuutta. Hän on muuttanut Suomeen kymmenen vuotta sitten, opiskellut suomen kielen sekä perustanut täällä perheen. Isä kuolee äkillisesti. Hän on kuitenkin tehnyt lakiviittauksen kansallisuusvaltionsa eli Puolan lakiin kuolemanvarais määräyksessä. Mitä lakia noudatetaan ja millä tuomioistuimella on toimivalta asian käsittelemiseen? Kuka perii ja millaisin osuuksin?

Perintöasetuksen artiklan 4 mukaan perittävän viimeisen asuinpaikan tuomioistuimilla on toimivalta perintöasian käsittelemiseen. Tapauksessa on kuitenkin tehtävä myös yleisarviointi perittävän kuolinhetkestä sekä kuolinhetkeä edeltäneistä vuosista. Punnittavaksi tulevat *erityisesti perittävän oleskelunkesto ja säännöllisyys asianomaisessa valtiossa sekä oleskelun olosuhteet ja syyt*. Koska perheenisä on asunut ja työskennellyt jo pitkään Suomessa, perustanut Suomessa perheensä ja siirtänyt muutoinkin elämänsä keskeisimmät kiintopisteet Suomeen, voidaan myös kokonaisarvion perusteella katsoa tapauksessa Suomen tuomioistuimet toimivaltaisiksi käsittelemään perintöasia.²⁴⁹

Koska perittävä on valinnut asetuksen artiklan 22 mukaisesti sovellettavaksi laiksi Puolan lain, noudatetaan perinnön jakamiseen Puolan perintöoikeuden säännöksiä. Koska asetuksessa ei eroteta toisistaan perintö- ja hallintostatuuttia, hallinnoidaan kuolinpesää Puolan säännösten mukaisesti. Pesänselvitykseen on mahdollista saada pesänselvitysvaltion lainsäädännön mukainen jäämistönhoitaja tilanteessa, jossa jäämistönhoitajan nimittäminen on pakollista tai pyynnöstä pakollista. Ehtona on, että perintö- eli hallintostatuutti ei tunne tällaista ratkaisua. Puolan lain mukaan perittävä voi testamentissaan määrätä jäämistönhoitajan muun muassa maksamaan velat, huolehtimaan omaisuudesta sekä jakamaan jäämistön perinnönsaajille. Perheenisä ei ole määrännyt testamentissaan jäämistönhoitajaa. Tapauksessa perilliset vaativat velkojen maksamisen vuoksi pesänselvittäjän nimittämistä. Tilanteessa jäämistönhoitaja voidaan todennäköisesti nimittää PK:n 19 luvun mukaisten edellytysten täytyessä.

²⁴⁹ Tilanteessa, jossa perillinen on valinnut asetuksen artiklan 22 mukaisesti sovellettavaksi laiksi kansallisuusvaltionsa lain, voivat perilliset tehdä perintöasetuksen artiklan 5 mukaisen oikeuspaikkasopimuksen. Perillisten olisi järkevää tehdä oikeuspaikkasopimus tilanteessa, jossa perinnönsaajat asuvat siinä valtiossa, jonka lain lakiviittaus osoittaa sovellettavaksi. Tapauksessa perilliset asuvat Suomessa, joten oikeuspaikkasopimusta ei tarvitse tehdä.

Jäämishoitajan valtuudet eivät kuitenkaan määräydy Suomen lain mukaan, vaan ne määräytyvät Puolan lain pohjalta.²⁵⁰

Perintöasetuksen artiklassa 30 annetaan valtioille mahdollisuus noudattaa omia kansallisesti pakottavia säännöksiään. Kyseessä on kiinteään omaisuuteen, yrityksiin tai muihin erityisiin omaisuuseriin liittyvät erityissäännöt, jotka rajoittavat kyseisten omaisuuserien perimistä taloudellisten, perheeseen liittyvien tai sosiaalisten seikkojen vuoksi. Näitä suoraan sovellettavia säännöksiä ei pysty ohittamaan lakiviittauksella, sillä säännökset tulevat sovellettaviksi, vaikka asiassa noudatettaisiin tahdonautonomian pohjalta toisen valtion lakia.²⁵¹ Säännökset ovat suoraan sovellettavia ja ne voivat tulla sovellettaviksi, vaikka itse perintöstatuuttina olisi toisen valtion laki. Säännösten soveltaminen on kuitenkin osittaista, sillä perintöstatuutti tulee sovellettavaksi näiden suoraan sovellettavien säännösten rinnalle.²⁵²

Puolan lakia noudatettaessa leski ja lapset perivät perheenisän jäämistön yhtä suurin osuuksin. Leskelle on kuitenkin turvattava vähintään neljäsosa koko perinnön arvosta. Täten esimerkkitapauksessa leski ja lapset perivät yhtä suurin osuuksin. Jos lesken osuus jää alle neljäsosan koko jäämistön arvosta, saa hän vähintään neljäsosan. Perilliset ottavat osuutensa vastaan rajoitetulla velkavastuulla, jolloin he eivät joudu maksamaan perinnön arvon ylittävältä osalta pesän velkoja. Koska Puolan lain mukaan tapauksessa perillisiä ovat leski ja lapsi, ei Suomen suoraan sovellettavina säännöksiä tarvitse käyttää tapauksessa. Jos perittävä olisi kuitenkin tehnyt testamentin, jossa hän sulkee lesken pois perillispiiristä, olisi leskellä ollut PK:n 26:12 pykälän perusteella oikeus pitää PK:n 3:1 a pykälän mukaisesti hallinnassaan *Suomessa oleva, puolisojen yhteisenä kotina käyttämä asunto*, jos tätä pidetään *kohtuullisena* ottaen huomioon lesken osituksessa tai perintönä saama omaisuus.

Jos perittävä olisi testamentilla sulkenut pois lakimääräiset perillisensä, olisivat leski ja lapset silti saaneet zachowekin perusteella itselleen puolet siitä määrästä, johon he olisivat

²⁵⁰ Artiklan 29.2 mukaisesti tuomioistuin voi laajentaa jäämishoitajan valtuuksia antamalla hänelle oikeuden käyttää tuomioistuinvaltion laissa myönnettyjä valtuuksia. Kyseessä on kuitenkin poikkeussäännös, joka tulee käytettäväksi tilanteessa, jossa sovellettava laki ei tarjoa riittäviä valtuuksia jäämistöomaisuuden hoitamiseksi. Koska Puolan laki antaa jäämishoitajalle mahdollisuuden muun muassa maksaa vainajan velat pesän varoista sekä jakaa pesän, ei poikkeus tule tilanteessa sovellettavaksi.

²⁵¹ Mikkola: Vieraan valtion oikeuden soveltamisen torjuminen ja ordre public 2016, s. 9.

²⁵² Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus 2009, s. 177.

lakimääräisiä perimyssääntöjä noudattaen olleet oikeutettuja. Koska molemmat lapsista ovat alaikäisiä perittävän kuollessa, on heillä oikeus saada kaksi kolmasosaa siitä määrästä, jonka he olisivat saaneet lakimääräisen perimyksen säännösten nojalla. Myös leskelle ja perittävän lapsille suoritettavat PK 8:1 ja PK 8:2 mukaiset avustussäännökset olisivat voineet tulla suoraan sovellettaviksi säännöksiksi ilman zachowek-säännöksiä PK:n 26:12 nojalla.

5.3 Yhteenveto

Puolan perintöoikeuden säännökset ovat pääosin siviililakikokoelman neljännessä osastossa. Osasto sisältää runsaasti artikloja säädellen näin tarkasti perimyksen eri osaluokkia. Perimyksen liittyviä säännöksiä on myös siviililakikokoelman toisissa osastoissa sekä yksittäisissä laeissa.

Puolan perintöoikeudessa annetaan painoarvoa erityisesti lesken sekä perittävän lasten taloudellisen tilanteen turvaamiselle. Lakimääräisessä perimyksessä leski sekä lapset ovat yhdessä ensisijaisia perillisiä lesken saadessa kuitenkin aina vähintään neljäsosan jäämistön arvosta. Testamenttiperimyksessä taataan molemmille vähimmäissuoja zachowekilla, jota perittävä ei tavallisesti pysty ohittamaan testamentissaan. Tämä suoja voi tietyissä tapauksissa ulottua myös perittävän vanhempiin. Lisäksi, jos perillinen ei pysty elättämään itseään työkyvyttömyyden tai alaikäisyyden vuoksi, saa hän isomman zachowek-osuuden perittävän jäämistöstä.

Zachowekista huolimatta perittävän oikeus määrätä testamentilla omaisuudestaan on vahva. Testamentit jaetaan tavallisiin ja erityisiin testamentteihin. Tavallisen testamentin tekemiseen on annettu kolme eri mahdollisuutta, käsin kirjoitettu, notaarin vahvistama tai suullisesti tiettyjen viranomaisten edessä lausuttu testamentti. Erityistestamentit koskevat puolestaan nimensä mukaisesti poikkeuksellisia tilanteita tai ammatteja, kuten esimerkiksi sotilaita.

Aikaisemmin velkojen periytyminen on aiheuttanut monille perillisille raskaan velkataakan. Nykyisin säännöksiä on muutettu elokuussa 2015 voimaan tulleella lakimuutoksella, jonka pohjalta olettamana on velallisen suostumus rajoitettuun velkavastuuseen. Perillisen joko tahallisesta tai jopa tietämättömyydestä johtuneesta passiivisuudesta aikaisemmin seurannut ankara vastuu veloista ei siis ole enää nykyisin

Puolassa voimassa. Perillinen voi toki vieläkin hyväksyä täysimääräisen vastuun veloista, mutta vain tekemällä siitä erikseen ilmoituksen.

Oikeudellisia toimijoita perintöasiassa ovat toimivaltaiset tuomioistuimet, notaarit sekä testamenttimääräyksistä riippuen jäämistönhoitajat. Tuomioistuimen ja notaarin roolit ovat osittain päällekkäiset molempien voidessa ottaa vastaan ilmoituksia koskien perintöasiaa. Puolassa toimittaessa on täten tärkeää huomioida notaarin rooli ja merkitys. Jäämistönhoitajan nimittäminen ei ole pakollista. Sen sijaan se on perittävällä käytössään oleva vapaaehtoinen keino varmistaa määräystensä toteuttaminen. Jäämistönhoitajan valitsee perittävä itse ja tehtävään kuuluvat tärkeimmät velvollisuudet liittyvät omaisuudesta huolehtimiseen, velkojen maksamiseen sekä perittävän määräysten toteuttamiseen.

Puolan perintöoikeus muistuttaa perusteiltaan suomalaista perimystä. Perimys jaetaan lakimääräiseen- ja testamenttiperimyksen ja lesken ja perittävän lasten taloudellinen toimeentulo pyritään turvaamaan vähimmäisosalla, jota perittävä ei usein pysty testamentilla ohittamaan. Suorien yhtäläisyyksien vetäminen pinnallisten samankaltaisuuksien pohjalta on kuitenkin vaarallista. Puolan perintöoikeuden sääntelemä perillisten ryhmä on suomalaista perillisten ryhmää laajempi ulottuen viime kädessä jopa niihin perittävän puolison lapsiin, jotka eivät olleet perittävän kanssa yhteisiä. Taloudellisen suojan piiriin zachowekin perusteella kuuluvien ryhmä voi käsittää tietyissä tilanteissa jopa perittävän vanhemmat. Suomalaisesta perintöoikeudesta poikkeavaa on myös se, että zachowekia laskettaessa otetaan huomioon henkilön kyky elättää itse itsensä.

Tutkielmani viimeisen osion tarkoituksena ei ole ollut esitellä Puolan perintöoikeutta kokonaisuudessaan lukijalle. Sen sijaan olen esitellyt Puolan perintöoikeuden pääkäsitteet ja perustavanlaatuisimmat säännökset ja opit. Osion luettuaan lukijalle tulisikin jäädä päällimmäiseksi kaksi ajatusta. Ensimmäisenä olisi hyvä huomata se, kuinka erilaista ja osittain yllättävääkin toisen jäsenvaltion lainsäädäntö voi olla ja kuinka vaarallista on vetää pinnallisten yhtäläisyyksien perusteella päätelmää sääntelyn syvemmästä samankaltaisuudesta. Esimerkiksi zachowekin ja suomalaisen lakiosan erilaisuuden sekä perillispiirin laajuuden sivuuttamalla eksyy nopeasti Puolan perintöoikeuden polulta.

Päämääränäni on myös ollut käytännössä osoittaa, millaista tietoa lainsoveltaja voi joutua hankkimaan toisen jäsenvaltion lainsäädännöstä ja millaisiin ongelmiin hän voi törmätä esimerkiksi kääntäessään käsitteitä kielestä toiseen. Monia puolankielisiä käsitteitä ei ole välttämättä olemassa suomeksi, jolloin puolankielisestä materiaalista kääntävän henkilön on oltava erityisen varovainen termien kääntämisessä ja niiden rinnastamisessa suomalaisiin termeihin.²⁵³

VI PÄÄTELMÄT

Vuoden 2012 arvion mukaan noin 12,3 miljoonaa eurooppalaista asuu kotimaansa ulkopuolella toisessa EU-maassa. Saman arvion mukaan vuosittain syntyy noin 450 000 kansainvälistä kuolinpesää, joiden yhteisarvo oli yli 120 miljardia euroa.²⁵⁴ Lisääntyneen muuttoliikkeen sekä ulkomaisen ja ulkomailla sijaitsevan omaisuuden omistamisen vuoksi rajat ylittävien perimystilanteiden voidaan perustellusti olettaa lisääntyvän EU:n sisällä.²⁵⁵ Samalla jäsenvaltioiden oikeudellinen monimuotoisuus on huomattava ja erityisesti vuosituhaten alusta liikkeelle lähtenyt itälaajentuminen on entisestään korostanut jäsenvaltioiden oikeusperinteiden sekä oikeudellisten kulttuurien eroja. Nämä erot ovat huomattavia erityisesti kulttuuri- ja arvosidonnaisilla oikeudenoilla, kuten perhe- ja jäämistöoikeudessa.²⁵⁶

Aulis Aarnion mukaan hyvän lainopillisen tutkielman tuntomerkkeihin kuuluvat muun muassa perusväitteiden esittäminen sekä näiden väitteiden perusteleminen.²⁵⁷ Tässä tutkielmassa on ollut säätämistaustaa käsiteltäessä perusväittämänä se, että perintöasetus on osa laajempaa EU:n kansainvälisen yksityisoikeuden harmonisointia, joka puolestaan pohjaa sisämarkkinoiden tehokkaan toiminnan turvaamiseen. Unionin kansalaisille on katsottu koituvan kohtuuttomasti haittaa oikeuksiensa valvomisesta rajat ylittävissä perimystilanteissa ja näin ollen myös sisämarkkinoiden toimivuudessa henkilöiden liikkumisen osalta on ollut parantamisen varaa. Sisämarkkinoiden tehokas toiminta on ollut vauhdittajana EU:n jäsenvaltioiden kansainvälisen yksityisoikeuden säännösten

²⁵³ Tästä nimenomaisesta syystä olen päättänyt säilyttää läpi tekstin zachowekin puolankielisenä terminä kääntämättä sitä lakiosaksi, joka se ei suomalaisessa mielessä ole.

²⁵⁴ Euroopan komission lehdistötiedote IP/12/209, s. 1.

²⁵⁵ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 827–828.

²⁵⁶ *Liukkunen*: Oikeuden yhdentäminen ja kansallinen diversiteetti 2010, s. 744.

²⁵⁷ *Aarnio*: Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta 2011, s. 111–113.

harmonisoinnissa jo aiemmassa sääntelyssä ja täten perintöasetus hahmottuu osaksi sisämarkkinoiden tehokkaan toiminnan turvaamista.

Perintöasetus on monessa mielessä merkittävä ja mielenkiintoinen EU-säädös. Kyseessä on ensimmäinen perintöoikeutta koskeva asetusta ja jo sellaisenaan suuri askel eteenpäin kansainvälisen yksityisoikeuden harmonisoinnissa. Perintöoikeuden aineellisten säännösten harmonisointia ei pidetä vielä mahdollisena eikä se kuulu unionin toimivaltaan. Ennen asetusta myös kansainvälisen perintöoikeuden säännöksiä pidettiin vaikeina harmonisoinnin kohteina. Tästä huolimatta valmistelussa löydettiin keinot saada aikaiseksi kansainvälistä perintöoikeutta kattavasti sääntelevä asetusta. Toisin kuin edeltävät EU-asetukset, joissa on pääasiallisesti käsitelty joko toimivaltaa tai lainvalintaa, kokoaa perintöasetus molemmat kysymykset saman asetuksen sivuille niin sanottuna yhdistelmäasetuksena. Oma erikoisuutensa on myös asetuksen mukana tuleva täysin uusi oikeudellinen instrumentti, eurooppalainen perintötodistus.

Asetuksen artikloja on kuitenkin moitittu pitkiksi ja liian monisanaisiksi jättäen näin asetuksen vaikeaselkoiseksi. Myös asioiden jäsentelyä on pidetty epäselvänä.²⁵⁸ Vaikka asetuksen pääsääntöiset liittymäperusteet ovat selkeät, voivat asetuksessa käytettävät niin sanotut pakolausekkeet heikentää oikeusvarmuutta tapauksissa, joissa kuolinhetken asuinpaikkaa ei poikkeuksellisesti katsota perintöstatuuttia määrittäväksi tekijäksi. Yksittäisiin tapauksiin tällainen mahdollisuus toki voi tuoda oikeudenmukaisemman ratkaisun²⁵⁹, mutta kokonaisuutena tarkastellen oikeusvarmuuden voidaan katsoa heikkenevän.

Perintöasetuksen vaikutus Suomen kansainväliseen jäämistöoikeuteen on huomattava. Vaikka siirtymäsäännösten seurauksena kansallisilla säännöksillä on vielä pitkään merkitystä, pidemmälle tarkasteluna asetusta sovelletaan PK:n säännösten sijasta. Käytännön oikeuselämässä ilman kuolemanvaraismääräyksessä tehtyä lakiviittausta vakituisesti ja pysyvästi toisessa jäsenvaltiossa asuva suomalainen voi unohtaa perintökaaren säännökset. Tästä syystä esimerkiksi Espanjassa eläkepäiviään viettävien suomalaisten kannattaisikin harkita lakiviittauksen tekemistä kansalaisuusvaltionsa lakiin, jos he punnitsevat perintökaaren säännökset Espanjan alueellisesti valikoituvan

²⁵⁸ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013, s. 650.

²⁵⁹ *Heikinsalmi*: EU:n perintöasetus 2012, s. 836.

lain säännöksiä mieluisimmiksi. Yllä olevan kaltaisten tilanteiden välttämiseksi olisi myös laaja tiedotus asetuksen vaikutuksista ja asemasta paikoillaan.²⁶⁰

Asetuksen toimivaltasäännökset ovat merkittävässä määrin yksinkertaisemmat kuin PK:ssa säädetyt toimivaltasäännökset. Lisäksi poikkeukset pääsäännöstä ovat asetuksen mukaan niukat edellytyksenä ollessa käytännössä se, että perinnönjättäjä on valinnut sovellettavaksi kansalaisuuslakinsa, jonka jälkeen perilliset joko pyytävät tai sopivat *lex forumin* ja *lex causaen* yhdistämisestä. Lainvalintakaan ei tuo suomalaisesta näkökulmasta suuria muutoksia sen pohjautuessa ensisijaisesti asuinpaikkaan ja toissijaisesti kansalaisuuteen. Viiden vuoden sääntöä asuinpaikan vaihtumisesta ei asetuksessa ole, mutta toisaalta samaa päämäärää palvelee asetuksen läheisimmän liittymän periaate ja kokonaisarviointin teko.

Asetuksen vaikutukset päätösten tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon laajentavat vastavuoroisen tunnustamisen pääsäännöksi, jolloin erillistä menettelyä tunnustamiseen ei tarvita eikä edes sallita. Tällä on myönteinen vaikutus myös suomalaisten pesänjakajien tekemien päätösten tunnustamiseen toisissa jäsenvaltioissa. Asetus ei kuitenkaan koske kolmansien valtioiden antamien ratkaisujen tunnustamista tai täytäntöönpanoa eikä vastaavasti suomalaisten ratkaisujen tunnustamista kolmansissa valtioissa. Näin ollen sekä tunnustaminen että täytäntöönpano tapahtuvat kolmansien valtioiden omien kansallisten säännösten mukaan.

Asetus supistaa suomalaisesta näkökulmasta lakiviittausten mahdollisuutta – takaahan PK 26 luku eurooppalaisittain tarkasteltuna huomattavan laajan mahdollisuuden lakiviittausten käyttöön. Samalla kuitenkin melko harvalla ulkomaille muuttaneella on ylipäättään ollut tietoa siitä, että muuttoa seuraava asuinpaikan vaihtuminen on saattanut aiheuttaa sovellettavan lain vaihtumisen. Samoin ilmeisesti ainakin osalta testamenttien laatijoista on puuttunut samainen tieto, jolloin lakiviittausta ei ole käytetty välttämättä aktiivisesti.²⁶¹

Asetuksen myötä syntynyt uusi eurooppalainen perintötodistus tarjoaa vapaaehtoisen keinon jäämistönhoitajille sekä perillisasemassa oleville henkilöille asemansa ja valtuuksiensa todistamiseen toisissa jäsenvaltioissa. Periaatteen tasolla todistus helpottaa

²⁶⁰ Tätä tiedotustehtävää voidaan toki katsoa osaltaan täyttävän perintökaaren 26:20, jossa nimenomaisesti mainitaan asetuksen etusija kansalliseen lainsäädäntöön nähden.

²⁶¹ Asianajajaliiton lausunto kansainvälisiin perintöasioihin liittyvästä komission ehdotuksesta 2010.

jäämistöä koskevien oikeustoimien tekemistä rajat ylittävissä perimystilanteissa. Käytännössä perintötodistuksen käyttö ei välttämättä saavuta yhtä suurta suosiota kuin voisi olettaa, sillä kuten itsekin lomakkeeseen tutustuttuani olen joutunut toteamaan, todistuksen täyttäminen vaatii aikaa ja perehtyneisyyttä.

Vielä on painotettava, että puhuttaessa lainvalinta- ja toimivaltasäännösten yhtenäistämässä on huomioitava se, että jo pelkästään länsimaisten oikeusjärjestyksien välillä on perustavanlaatuisia eroavaisuuksia monista yhteisistä oikeuskulttuurisista perusteista huolimatta. Esimerkiksi lesken asemaa koskevat säädökset vaihtelevat eri maiden oikeusjärjestyksissä huomattavan paljon toisistaan. Lisäksi vieraiden oikeussäännösten tulkitsemiseen tuo omat vaikeutensa eri maissa käytettävä oikeudellinen kieli.²⁶² Todellinen harmonisointi vaatisikin ei ainoastaan säännösten, vaan myös käsitteiden ja oikeudellisen ajattelun harmonisointia. Näihin ongelmiin perintöasetus ei ikävä kyllä tarjoa ratkaisua.

Edellä esitettyjen väittämien valossa voin perustellusti pitää perintöasetusta haasteista huolimatta, jos ei ratkaisuna, niin hyvänä ensiapuna kansainvälisen perintöoikeuden alalla. Kansainvälisyyden ja ihmisten liikkuvuuden kasvu on johtanut tarpeeseen saada pelikentälle yhtenäisemmät säännöt. Kansainvälisten liittymien ja omaisuuden ulkomailla omistamisen lisääntymisen myötä myös kansainväliset yksityisoikeudelliset tapaukset lisääntyvät väistämättä eikä pelkillä kansallisilla säännöksillä voida ratkaista jatkuvasti esiin tulevia tilanteita, jotka koskevat perimystä rajat ylittävissä tilanteissa.

Koska asetus on tullut voimaan vasta syksyllä 2015, on siinä jäljellä vielä paljon tutkittavaa. Tutkielmassa en ole voinut nojata oikeuskäytäntöön enkä tutkia sitä, miten asetusta käytännön oikeuselämässä sovelletaan. Sen sijaan olen esittänyt perusteltuja olettamia asetuksen mukanaan tuomista hyödyistä ja haitoista. Täten esimerkiksi kysymykset siitä millaisen suosion perintötodistus lopulta saa, miten avioliiton ja siihen rinnastettavan parisuhteen varallisuussuhteiden purkamiseen ja jäämistöön sovellettavat lait sopivat yhteen, voidaanko *ordre public* -periaatteeseen vedota koskien lakiosaa ja miten suomalaista kuolinpesää ylipäättään hallinnoidaan esimerkiksi Ranskan lain pohjalta jäävät seuraavien tutkielmien aiheeksi.

²⁶² Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus 2009, s. 4.